100 jaar onderwijs in de Smithoek

JAN VAN DER KOLK

© 2012 Jan van der Kolk

Tekst: Jan van der Kolk
Vormgeving: Studio Buskruit, Den Ham
Foto's: G. S. Ardesch-Heida, Albert Binnenmars, Meike Bouwhuis, Marianne van Dijk, Historisch Archief 'De Krulsmid', Jan van der Kolk, Prot. Chr. Basisschool De Smithoek, familie Snel, Bertus Westera
Foto cover: Meike Bouwhuis (op de cover van links naar rechts: Derk van 't Ende, Eline Kolkman, Sanne Koppelman, Lisa Miskotte, Daan Kuiper en Chaim Huigen)
Met dank aan: Heidy van der Kolk-Ruijtenbeek, Jan Lindenhovius (corrector)

ISBN 978-90-9026916-0
NUR 693

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden doormiddel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door: Cogas Cultuurfonds, Cultuur Platform Twenterand, Rabobank West Twente Coöperatiefonds, Ver. voor Prot. Chr. Basisonderwijs Den Ham-Marle.

Inhoud

Voorwoord **5**
Wat er aan vooraf ging **6**
Het begin **12**
In 100 jaar **14**
De jubileumjaren **36**
Mijn herinneringen **48**
Jennigje Wemekamp *48*
Anne-Wil Schutmaat *50*
Marinus Remmink *52*
Bertus Koster *54*
Mina Haselhorst *56*
Janny Remmink *58*
Anke Geelink *60*
Dina Schutmaat *62*
Sanne Scholten *64*
Niek Veldhuis *66*
Henny Wemekamp-Koppelman *69*
Evert Roelofs *70*
Tom Hallink *72*
Wim van Bruggen *74*
Herman Dankelman *76*
Freek Miskotte *78*
Dini Jansen *79*
Jaap Snel *82*
Jerry Blekkenhorst *85*
Jopie Koes *86*
Henk Venebrugge *88*
Ina van der Vegt *90*
Gerrit Soepenberg *92*
Wilma Aman *94*
Eline Dubbink *96*
Nills en Oskar Kolkman *98*
Hans Dekker *100*
Jan Zomer *103*
Honderd jaar onderwijs in beweging **108**
De Smithoek als 'de betrouwbare BASis voor de toekomst!' **112**
Bronnen **120**

Voorwoord

De feiten dat de Hervormde School/De Smithoek op zaterdag 1 juni 1912, nu 100 jaar geleden, officieel werd geopend en dat vrijwel rond diezelfde datum in 2012 de nieuwe basisschool De Smithoek in de Brede School in Zuidmaten zou worden opgeleverd, maakten voor mij duidelijk dat er een boek samengesteld moest worden.

De voorbereidingen voor dit jubileumboek startten eind 2010, toen de eerste contacten werden gelegd met voorzitter Auke Koops van 't Jagt van de Vereniging voor PCBO Den Ham - Marle en met Karin Luttenberg van Studio Buskruit. Kort daarna werden diverse fondsen aangeschreven om dit boek mede te kunnen financieren. Al vrij snel werd daar door het Coöperatiefonds van Rabobank West Twente, Cogas Cultuurfonds en Cultureel Platform Twenterand positief op gereageerd, waarvoor dank! Gelukkig zegde ook meteen de Oudheidkundige Vereniging Den Ham - Vroomshoop medewerking toe. In De Krulsmid mocht naar hartenlust geplozen worden in hun vele historische (foto-)materiaal. Ook zag ik de archieven in van de Gemeente Twenterand en het Historisch Centrum Overijssel en verwerkte bruikbaar materiaal in dit boek. Daarnaast bood natuurlijk ook het eigen

> "In De Krulsmid mocht naar hartenlust geplozen worden in het vele historische materiaal"

schoolarchief een schat aan informatie. Naarmate de tijd vorderde, werd ik verder voorzien van allerlei documentatie van oud-leerkrachten, -leerlingen en unieke foto's uit de privécollecties van enkele lokale historici. Allen heel hartelijk bedankt.

'100 jaar onderwijs in De Smithoek' gaat over heel veel onderwijs, dat werd gegeven in een school, die staat in een gedeelte van Den Ham dat al op een kadasterkaart in 1832 werd aangeduid met 'Den Smithoek'. Dit boek beschrijft eerst wat er zich vóór 1912 aan schoolontwikkelingen afspeelde in Den Ham. Daarna komt het begin van de 'Vereeniging tot stichting en instandhouding van Scholen met den Bijbel te Den Ham'. In de tijdbalk wordt van elk jaar iets uit de 100-jarige geschiedenis beschreven of van een foto voorzien. Uitvoerig wordt ook stil gestaan bij de jubileumjaren. Het grootste deel van dit boek bestaat uit herinneringen aan de schooltijd van voornamelijk oud-leerlingen. In vogelvlucht beschrijft oud-directeur Gerlo Teunis de algemene onderwijsontwikkelingen in de afgelopen 100 jaar en directeur Ineke Kuiper - Dam licht het huidig door Prot. Chr. Basisschool De Smithoek gehanteerde onderwijs-concept BAS toe.

Honderd jaar is een eeuw en daarin is natuurlijk ontzettend veel gebeurd. Toen was er het leesplankje, nu de laptop. Ook de kinderen zagen er toen anders uit dan nu. De school toen was er één met drie lokalen en een hoofdenwoning, de school straks is er één met 14 lokalen in een Brede School samen met Gereformeerde basisschool Domino, Kinderopvang De Cirkel en de Hammer vestiging van de Openbare Bibliotheek Twenterand. Gelukkig heb ik in dit boek heel veel kunnen documenteren, maar ook veel niet. Uiteindelijk moet je toch (helaas) selecteren.

Laat u in dit boek verrassen door wat er de afgelopen 100 jaar allemaal in De Smithoek afspeelde. Ik wens u veel lees- en kijkplezier.

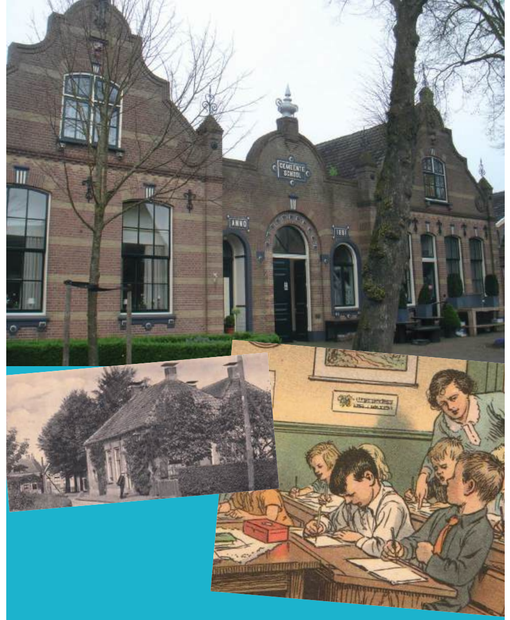
Jan van der Kolk, Den Ham, juli 2012

Hoofdstuk 1

Wat er aan vooraf ging

Dorpsschool

Vóór 1600 was er nauwelijks sprake van onderwijs in Den Ham. Kinderen van 8 jaar waren schaapherder of koeienhoedster. In 1610 verplichtte het provinciaal bestuur de kosters om onderwijs te geven. In Den Ham was Jan Reuvers koster en hield 'de Schole'. De schoolmeester werd benoemd door de markegenoten, nadat de kerkelijke autoriteiten een goed getuigenis hadden afgelegd van 's meesters 'voldoende kennis van de fondamenten der Religie'. Men mocht niet solliciteren, maar moest 'beroepen' worden, terwijl verder vereist was, dat men was: 'een lidmaat, gelijk mede deszelfs huisvrouwe, van de ware gereformeerde (= hervormde) Kerke Christi, gesond in gelove en in wandel stigtelijk'. De onderwijzer moest zich melden bij 't Classikaal Kerkbestuur van Zwolle om de Formulieren van Enigheid te ondertekenen.
De dorpsschool in Den Ham werd voor het eerst genoemd in het markeboek van 1696. Begin 1700 waren Berent Wijchers en Derk te Nienhuys schoolmeesters in een oud éénklassig schooltje, dat dreigde om te vallen. Deze school stond dichtbij de kerk en de pastorie. De koster was onderwijzer, maar vaak ook nog voorzanger, doodgraver, nieuwslezer, kerkschoonmaker, klokkenluider en boer.
In 1767 kwam Pieter Hoefman als koster/onderwijzer. Met zijn komst volgde een periode van 114 jaar lesgeven door een Hoefman. Deze familie leverde dus een wel heel bijzondere bijdrage aan het onderwijs in Den Ham. Lezen, schrijven en rekenen waren verplichte leervakken volgens de schoolwet van 1801 (zonder leerplicht). Adolf Hoefman had een goede reputatie. De schoolopziener roemde hem zeer in 1811: 'Het dorp Den Ham, gelegen

Het was niet raar dat er school werd gehouden in het huis van de schoolmeester.

op 2 uur gaans van Ommen, is een zeer volkrijk kerkdorp. Hier is het onderwijs in zulke goede staat als men zou wensen. Een ijverige en kundige onderwijzer is hier A. Hoefman. Hij geniet iedere achting. De school in Den Ham behoort tot de allerbeste. Meermalen heb ik mijn bevreemding niet kunnen verbergen wanneer ik de edele Hoefman tussen de 250 tot 325 kinderen in een ongeschikt locaal in alle opzichten voldoende en zeer doelmatig onderwijs zag geven en de grote kunst zag beoefenen om de verwonderde orde onder zoveel kinderen te bewaren zonder plak of stok of enig tuchtwapen. Het schoolgebouw is lang niet half groot genoeg en mist vele noodwendigheden. Meermalen heeft men mij beloofd dit schoolgebouw te verbeteren. Er zijn reeds plannen en tekeningen ontworpen. Op papier staat al voor lang een nieuw schoolgebouw, maar daarbij blijft het ook. Ik beveel deze school aan en de beste Hoefman met alle nadruk aan ter rechtvaardige bescherming en genot, aan U Edele en gestrenge'.
De gemeenteraad was bereid enige kosten te maken voor het onderwijs. In de begroting van 1812 en 1813 werd wat geld 'voor het prijzen tot aanmoediging der elevéés' opgenomen. In 1820 stond er een stenen gebouw, gedekt met pannen.
De naastgelegen woning van de schoolmeester/koster was met riet gedekt. Gemeenteraadsleden zetten zich dat jaar ervoor in dat er in de school ook nog een stenen vloer werd aangebracht. De combinatie koster en onderwijzer duurde tot ongeveer de eerste helft van de 19e eeuw.
Adolf Hoefman ging in 1828 met pensioen. Hij werd opgevolgd door Jacob Willem Hoefman. Erg rooskleurig was ook zijn financiële positie niet, maar bovendien kreeg hij zijn geringe salaris ook nog niet eens regelmatig. In 1831 beklaagde hij zich hierover bij de gemeenteraad.

De combinatie koster en onderwijzer duurde tot ongeveer de eerste helft van de 19e eeuw.

Desondanks rapporteerde de schoolinspecteur in 1833 dat Den Ham de beste school was in het vijfde district met in totaal 39 scholen. Op zeer doelmatige wijze leerde meester Hoefman de letterklanken. Op haast volmaakte wijze werd lezen geleerd. Taalkundige ontleding werd ook beoefend en er werden godsdienstige liederen gezongen, tweestemmig. Alle Hoefmans hadden een prachtig handschrift en waren erg goed in het schrijven van brieven. In 1837 kwam er een nieuwe school, omdat de beide schoollokalen in de onderwijzerswoning meer dan een derde te klein waren voor het aantal schoolgaande kinderen. De school mocht met goedkeuring van de marke gebouwd worden op het 'plein dat tegenover het kerkgebouw is, den Brink genaamd' (nu: tussen de panden Brink 1 en 18). De bouw van de school werd in het café van de heer Middendorp voor fl. 3.398,00 gegund aan Johannes de Blécourt, koopman uit de Stad Koeverden. De raad discussieerde over de vraag of het 'secreet' in twee of in drie delen moet worden opgesplitst, één voor de onderwijzers, één voor de meisjes en één voor de jongens. De raad koos voor een tweedelig geheel. Ook debatteerde de raad of de school verwarmd moest worden door verhitte lucht uit een modern verwarmingstoestel of met traditionele 'kagchels'. Het college hakte de knoop door en koos voor de aanschaf van twee 'porcelein kagchels'. De kosten van de nieuwe school werden betaald door het rijk, de provincie en de gemeente. Het gebouw was eigenlijk nauwelijks de naam school waardig. Voor 300 kinderen kwamen er twee lokalen met een oppervlakte van 150 m2.
J.W. Hoefman werd bijgestaan door ondermeester Frederikus Hofman. De nieuwe school kwam in 1839/1840 goed van pas bij de nieuwbouw van de kerk om op zondag de kerkdiensten te houden. Wel ontstonden er conflicten. Het kerkbestuur klaagde over vrijlopende kippen, die de school binnenliepen tijdens de kerkdienst. De kinderen hadden de kippen mak gemaakt door ze met brood te voeren. De school klaagde op haar beurt, dat de kerkgangers op de lessenaars gingen zitten met de bemodderde voeten op de bank. De schoolbanken waren namelijk te klein voor de volwassenen. Elke maandagmorgen moesten de banken worden schoongemaakt en ook weer terug worden gezet. Toen de banken geverfd moesten worden, kon de kerk niet langer meer gebruik maken van de school en week men uit naar één van de bouwhuizen van Mennigjeshave.
Bij de grote brand in 1842 bleef de school gespaard. Uit de schoolverordening van 1864 weten we wat er van het onderwijs verwacht werd: schooltijden 5 dagen per week van 9.00-12.00 en 13.30-16.00 uur, verplicht avondonderwijs in wiskunde en Frans (tussen 17.00 en 19.00 uur), elke schooltijd begon met gebed en eindigde met zang. Kinderen moesten tenminste 5 jaar oud zijn, met de aantekening, dat kinderen met een besmettelijke ziekte niet toegelaten werden.

In 1851 bedroeg het aantal leerlingen 334 in januari en 234 in juni. In datzelfde jaar waren er moeilijkheden voor Hoefman. Hij had in de herberg van Kappert 's avonds een paar uur rum gedronken en liep dronken langs de straat. Hij kreeg 6 weken cel als straf. En dan te bedenken dat de twee hulponderwijzers tijdens die 6 weken voor zo'n 334 kinderen stonden.
In 1877 vond de schoolopziener, dat het schoolgebouw aan vernieuwing toe was. Bovendien was het gewenst om de school te verplaatsen, want tijdens marktdagen werd veel hinder en lawaai ondervonden. Daarom mocht in 1881 J. Schuurman uit Den Ham, naar ontwerp van dhr. H. Westera uit Den Haag, voor ruim fl. 29.000,00 een nieuwe dorpsschool (gemeenteschool) aan de Grotestraat bouwen. Er veranderde veel en de klassen werden kleiner.
In 1892 verzochten de onderwijzers bij de gemeenteraad om loonsverhoging. Een onderwijzer met zo'n 100 leerlingen verdiende fl. 400,00. De hoofdmeester met zo'n 80 leerlingen verdiende fl. 650,00 per jaar. Schoolverzuim of te laat op school komen

Wanneer de torenklok zou worden gerepareerd, zouden de kinderen ook op tijd zijn.

kwam nog al eens voor. In 1897 waren er zelfs 127 kinderen die meer dan 100 dagen verzuimden. In de winter bv. vanwege slachtvisite, maar ook vanwege het slechte weer. Ook kreeg de torenklok vaak de schuld van het te laat komen. Wanneer de torenklok zou worden gerepareerd, zouden de kinderen ook op tijd zijn. Veel ouders vonden het schoolgeld te hoog en haalden hun kinderen daarom op hun 12e van school.
In 1907 vertrokken 35 leerlingen én juf Ebeltje Kuiper naar de nieuwe School met den Bijbel aan de Dorpsstraat. In september 1912 vertrokken nog eens 75 leerlingen naar de nieuwe Hervormde School aan de Smitstraat. Er bleven 93 kinderen over. Omdat de school voldoende ruimte bood, gingen vanaf 1913 ook de laatste 20 kinderen van de Linderschool naar de dorpsschool. De gemeente gaf opdracht om een paar leegstaande lokalen om te bouwen tot gemeentehuis.

De Linderschool

In 1690 beloofde Derk te Nienhuys uit Linde één van zijn drie kinderen het lezen en schrijven te zullen laten leren. Van een school was toen hier nog geen sprake. De oudste vermelding is uit 1751 toen Jan Lambertsz. en Aaltien Jansd. een huis bij de 'Schole te Linde' kochten (nu: tussen de panden Zomerweg 29 en 31). De school was dus ouder dan 1751. In 1774 werd Gerrit Velthuis aangesteld als onderwijzer met een jaarwedde van slechts fl. 25,00. Daarom was Velthuis behalve meester ook boer. Niet alle kinderen kregen onderwijs en dan alleen nog in de winterperiode.
In 1811 schreef de schoolopziener dat de school en de onderwijzer in Linde slecht waren. De onderwijzer Gerrit Velthuis was 70 jaar. Het schoolvertrek was oud en vervallen. Het zou goed zijn dat de school geheel werd vernietigd. De kinderen konden dan in Daarle en in Den Ham naar school.
Pas in 1828 besloot de gemeenteraad tot de bouw van een nieuwe school. Zover kwam het voorlopig niet. Daarom werd ook moeizaam voorzien in de vacatures.
Het werd een komen en gaan van verschillende meesters. In 1835 werd Frederikus Hofman, ondermeester uit Den Ham, aangesteld als onderwijzer van de tweede rang. Hofman werd benoemd tot onderwijzer: 'zijnde de vlugste van vermogens' (van de toenmalige sollicitanten) en 'tevens gezond van lichaamsgestel'.
In 1836 waaide op een vrijdagmiddag de school door een geweldige wind om. Men besloot voorlopig school te houden in een woning in de onmiddellijke nabijheid. Toen bouwde timmerman Hermannus van Laar uit Den Ham een nieuwe Linderschool met een oppervlakte van 58 m2. Kosten: fl. 945,00. Het werd een schooltje met één lokaal met doorlopende banken over de gehele breedte, met aan weerszijden een looppad. De oudere kinderen kwamen voorin te zitten, de kleintjes achterin.
In 1856 verwoestte een brand de school. Voor fl. 795,00 werd een nieuwe gebouwd.
In 1859 werd nog even overwogen om de Linderschool te verplaatsen naar de Twistbrug aan het Overijssels Kanaal vanwege de meer dan 100 kinderen van de nabij gelegen jonge veenkolonie Vroomshoop. Dat ging niet door.

wat er aan vooraf ging

In 1877 werd voor fl. 3695,00 weer een nieuwe Linderschool gebouwd. Bij de opening kregen de kinderen broodjes en zure melk of koffie. Wat een feest!
Plattelandsschool Linde werd erg achtergesteld. Het hoofd van de school verdiende ongeveer de helft van wat zijn collega in het dorp verdiende. Hoewel er zo'n 100 leerlingen waren, moest de school het zonder een pomp doen. Een naburige boer zorgde voor het water. De schoolborden verkeerden in een slechte staat. Binnen was het vaak erg nat. Ook viel de kalk nogal eens van de muren. Het schoolpleintje was te modderig en te winderig. Verder was er niets om je tegen regen, wind en felle zon te beschermen.
In 1885 vond de schoolopziener dat het te zwaar werd voor de 68-jarige onderwijzer Hofman. Er gingen gemiddeld 99 kinderen naar school; in de winter was het aantal 120-130. Er was maar één hulponderwijzer. Hofman kon moeilijk afstand doen. Hij vond het lesgeven nog steeds plezierig. Wel viel het hem de laatste jaren zwaar. Hij had bijna 50 jaar voor de klas gestaan.
De hulponderwijzers bleven maar kort. Dat had zeker te maken met het ene leslokaal. Voor de kinderen uit de 7e en 8ste klas, die wegens werkzaamheden niet regelmatig naar school konden, moest de meester 's avonds lesgeven.
In 1886 werd H.J de Vries hoofdmeester.
Onder architectuur van F.C. Koch uit Zwolle bracht aannemer H.J. Steen uit Den Ham in 1894 verbeteringen aan de school aan. Ook kwam er een tweede lokaal.
Rond 1898 zaten er 86 kinderen op de Linderschool. Daarna kwam er een vrij sterke teruggang in leerlingenaantal. De middagpauze op de Linderschool duurde anderhalf uur, zodat de kinderen ook thuis konden eten. Meester De Vries wilde dit graag inkorten tot een uur, want anderhalf uur vond hij te kort om voor het eten naar zijn huis in het dorp te gaan en te lang om in de school zijn broodtrommel leeg te maken. De Vries was erg muzikaal. Zo was hij dirigent van een zangkoortje en organist in de Gereformeerde kerk.
In 1907 wilde de burgemeester de wet Kuyper uitvoeren. In deze wet was geregeld dat grote en kleine scholen volkomen gelijk moesten worden behandeld. De burgemeester deed daarom in de raadsvergadering 'al het mogelijke om zoo'n groote onbillijkheid te doen verdwijnen'. Maar hij vond wethouder Middendorp en zes van de elf raadsleden tegenover zich. Zij wilden het traktement niet met fl. 100,00 verhogen (dat was dan nog steeds fl. 50,00 minder dan het hoofd van de dorpsschool verdiende). Natuurlijk kwam er fel protest van De Vries. In een ingezonden brief in de krant schreef hij wat Middendorp tegen hem had gezegd: 'De school te Den Ham (dorpsschool) zal hooger zijn en staat hooger; wilt gij

U daarmee vergelijken?' In diezelfde brief citeerde De Vries wat Middendorp tegen de inwoners had gezegd: 'Het dorp met zijn dorpsschool staat hooger! Vroomshoop, Linde, Magele, Meer, hoort dat! En gij, ouders die uwe kinderen naar Linde stuurt of wilt sturen, kunt gij langer Uwe kinderen, Uw dierbaarste panden, van God gegeven, aan dat schoolhoofd toevertrouwen? Gij hebt het recht en gij moet eischen, bewijzen vragen, dat de school te Linde lager, veel lager staat dan in Den Ham'. Als reactie schreven alle 54 ouders aan de gemeenteraad dat 'het onderwijs aan school B hun hoogste tevredenheid wegdraagt'.
In 1911 waren er nog maar 48 kinderen, waarvan er 32 uit de buurtschap Magele kwamen. Daar waren geen gereformeerde kinderen meer bij, want zij gingen al naar de nieuwe School met den Bijbel. Toen in 1912 nog eens 17 kinderen naar de Hervormde School gingen, besloot de gemeenteraad om school B (Linde) en school A (Grotestraat) samen te voegen. Bij het begin van de kerstvakantie in 1913 werden de schooldeuren voorgoed gesloten en daarna werd de school afgebroken. De Vries werd hoofd van de dorpsschool.

School met den Bijbel

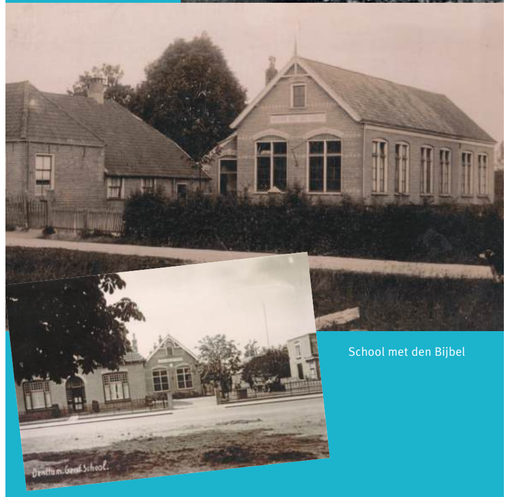
De huidige P.C. Dalton Basisschool 'De Maten' begon op 17 juli 1905 toen ds. N.G. Kerssies in zijn pastorie burgemeester W. Beukenkamp, J. Meijer, H. Oudelaar, J. van Laar, S. Pastink, H.J. Crull en M. Kleinnijenhuis uitnodigde. Hier werden plannen voor een christelijke school 'gesmeed'. Op 13 december 1905 werden de statuten en het huishoudelijk reglement van de 'Vereeniging tot Stichting en instandhouding van één of meer scholen met den Bijbel in de gemeente Den Ham en omstreken' in een ledenvergadering vastgesteld. In januari 1906 werd het dagelijks bestuur gekozen met Kerssies als voorzitter.
Op voorstel van bestuurslid Crull werd besloten om voor fl. 1500,00 een woning te kopen aan de Grintweg (nu: tussen de panden Dorpsstraat 34 en 38. Deze straat was toen verhard met een gemeen soort grind waar je je danig op bezeerde als je viel). Bouwkundige Timmerman uit Ommen werd benaderd voor de tekening en het bestek. Zijn ontwerp voor de nieuwe tweeklassige school mocht niet meer kosten dan fl. 3000,00. De bestuursleden gingen met intekenlijsten rond en dat leverde fl. 1800,00 op, te betalen in vier termijnen. Nadat van sluismeester Pronk uit Delfzijl fl. 3000,00 kon worden geleend tegen 4,25% rente, met kleermaker J.H. ten Brinke als gemachtigde van de sluiswachter, kon de bouw beginnen. Ook werden aandelen uitgezet onder leden van de vereniging, waardoor fl. 2000,00 binnenkwam. Speciale collectebusjes in de Gereformeerde kerk leverden verder nog een bedrag van fl. 300,00 op.
In 1906 werd de school gebouwd door aannemer P. van der Sluis uit Zwolle voor fl. 3110,00. Kort voor de ingebruikname werd voor fl. 133,50 aan schoolspullen gekocht in Amsterdam. Vanwege geldgebrek was het schoolbestuur genoopt om in Amsterdam afgekeurde banken te kopen.
K. Ypéy uit Amsterdam werd per 1 januari 1907 benoemd tot schoolhoofd tegen een jaarsalaris van fl. 950,00. De school begon met 65 leerlingen. Hoewel de school op 2 januari van start ging, liep een normaal schooljaar steeds van 1 april tot 31 maart. Kinderen die op 1 april de leeftijd van 5 jaar bereikt hadden, werden toegelaten. Elk kind nam schoolgeld mee. Het tarief varieerde van 6 tot 25 cent per kind.
Het bestuur schreef de vakantieregeling als volgt voor: 'Een week met Paasen, Kerstmis en in de aardappelrooitijd in september'. Alleen in augustus waren er twee vakantieweken. In 1908 kreeg het bestuur voor het eerst subsidie en van die fl. 1450,00 konden precies de salarissen betaald worden.
In 1910 waren er al 99 leerlingen. Daarom werd er een derde lokaal bijgebouwd.
In juni 1912 was er een conflict tussen het bestuur en een aantal ouders. Kinderen die klompen droegen, moesten voordat ze het lokaal betraden deze uitdoen en ermee in de hand naar hun bank lopen. Daar konden ze weer worden aangetrokken. Ook bij het uitgaan van de klas moesten de klompen weer meegedragen worden. Voor kinderen die schoenen droegen, gold deze regel niet. Eén kind weigerde op aandringen van zijn vader pertinent zijn klompen uit te trekken. Het hoofd bezocht de ouders. Zij bleven bij hun standpunt en hun zoon vertrok naar de openbare school. Hoewel meerdere ouders protesteerden, veranderde het besluit van het bestuur niet.

Linderschool

Lagere school Egede

School met den Bijbel

Egede

Het provinciaal bestuur verleende in 1726 toestemming voor de bouw van een school. Die school werd in 1728 gebouwd dichtbij de grens van Hellendoorn met Den Ham, op de driesprong Meerseweg - Reefhuisweg (ter hoogte van Meerseweg 1).
In 1747 vroegen de bewoners aan de Ridderschap en Steden met goedvinden van den Heer van Haersolte Heer van Egede en Heer van Pallandt Heer van Eerde om jaarlijks een traktement van fl. 25,00 toe te staan voor meester Jan Jansen Costers.
In 1811 schreef de schoolopziener: 'De onderwijzer Egbert Slaghuis heeft kunde en welwillendheid om zijn ambt behoorlijk te vervullen. Het schoolgebouw is tamelijk, heeft enige verbeteringen nodig'. In 1838 werd de school vernieuwd. Ruim de helft van de kinderen kwam, evenals de meester, uit de buurtschap Meer. 'Meister' Jan Huisjes woonde in het huisje van schipper Valk aan de Slenke 16.

'De onderwijzer Egbert Slaghuis heeft kunde en welwillendheid om zijn ambt behoorlijk te vervullen.'

In 1880 gingen er 100 kinderen naar school. De gemeente Hellendoorn, die voor de kosten van de school opdraaide, verzocht de gemeente Den Ham de hulponderwijzer te betalen. De meeste kinderen kwamen immers uit Meer. De gemeente Den Ham weigerde de jaarlijkse kosten van fl. 12,00 per kind te betalen. De gemeente Hellendoorn maakte daarom een lijst met namen van kinderen, die nu niet meer welkom waren. De kinderen moesten voortaan maar naar de dorpsschool in Den Ham. Egede behoorde kerkelijk tot Den Ham. Door de komst van de christelijke scholen in Den Ham kreeg deze openbare lagere school steeds minder leerlingen en werd tenslotte in 1915 gesloten en in 1920 afgebroken.

Hoofdstuk 2

Het begin

De oprichting

Op 17 juli 1905 kwam in de pastorie van de gereformeerde predikant Kerssies een ‘voorlopig comité’ bijeen om te praten over de oprichting van een christelijke school. In de kerkenraadsvergadering van de Hervormde gemeente werd op 26 september gesproken ‘over een brief van ds. Kerssies, Geref. pred. alhier, gericht aan den kerkeraad handelende over het stichten van een school met den bijbel.’ De kerkenraad besloot: ‘Het wordt wenschelijk geacht om voor eerst daarmee nog te wachten, omdat ook de predikant nog onbekend is met de gemeente.’ Ds. Holland was namelijk net zondagmorgen 17 september bevestigd tot predikant. Maar toen ds. Holland enige tijd daarna een bijeenkomst met uitsluitend gereformeerden had bezocht in de pastorie van ds. Kerssies, werd er van hervormde zijde verontwaardigd gereageerd: ‘Als dat zo moet, dan blijven onze kinderen op de dorpsschool’. Alle ‘hardnekkige pogingen’ om te komen tot één school voor gereformeerden én hervormden bleken dus tevergeefs en zo bouwden de gereformeerden de eerste christelijke school in het dorp.

In de Hervormde kerkenraadsvergadering van 5 november 1908 werd gesproken ‘over de vraag of het wenschelijk en mogelijk zijn zou om te komen tot de oprichting eener Christelijke, Hervormde school’. Dit leidde onder voorzitterschap van ds. Holland tijdens een vergadering op 30 september 1909 tot de oprichting van de ‘Vereeniging tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel te den Ham (Overijssel)’. De Koninklijke goedkeuring op de statuten werd op 28 april 1910 verleend en in de Staatscourant No. 129

van 5 en 6 juni 1910 gepubliceerd. De eerste bestuursleden waren C.B. Holland (voorzitter), J. Pas (secretaris), R. Lammerink (penningmeester), J.F. Miskotte, M. Warmink, A. Wemekamp, J.H. Kamphuis, H.J. Kuiper en M. Nijman.

Uiteraard was met de voorbereiding van de bouw van deze Hervormde school nog vrij veel tijd gemoeid. Aan architect H. Lindenhovius uit Hellendoorn werd in 1910 opgedragen een bestek te maken voor ‘een Schoolgebouw van drie lokalen met gang, bergplaatsen en privaten etc., met Onderwijzerswoning’. Dit alles moest gebouwd worden ‘op een terrein gelegen aan de klinkerweg Vriezenveen-Ommen, in de kom der Gemeente Den Ham’.

Het benodigde geld kwam door vrijwillige bijdragen en renteloze aandelen bijeen.

Dankzij de belangstelling onder de Hervormde leden, kwam het benodigde geld voor de bouw van de school door vrijwillige bijdragen en renteloze aandelen bijeen.

In de vergadering van de Kerkvoogdij op 5 juni 1911 werd behandeld ‘een verzoek van de Vereeniging tot Stichting en instandhouding van scholen met den bijbel te den Ham, om afstand van een stuk grond van de zoogenaamde Domine’s maat, gelegen aan den nu verharden weg door den Smithoek om daarop te bouwen een school met onderwijzerswoning en tuin. Na mondelinge toelichting van Ds Holland werd na eenige besprekingen besloten aan dit verzoek te voldoen en de benoodigde grond aan die vereeniging te verkoopen voor een prijs per Are, welke die grond thans per Are in huur opbrengt vermenigvuldigd met vijfentwintig. Door het lid Nijmeijer werd er op gewezen dat door des voorgenomen bouw geen opweg zal blijven bestaan voor de ten noorden van genoemde Domine’s maat overblijvende grond. Daarop werd door den ontvanger W.H. Flim (was boekhouder van de kerk) aangeboden al die overblijvende grond van die maat over te nemen tegen een prijs van f 25 per Are. Dit aanbod werd met algemeene stemmen aangenomen. Op de vraag van genoemden ontvanger of in deze laatste overneming ook is begrepen de driehoek grasgrond, thans in huur bij wed. J. Ardesch, begrensd door den pastorietuin en den tuin van wed. G.J. Schuurman, werd besloten ook deze genoemde driehoek tegen denzelfden prijs per Are aan den ontvanger te verkoopen’.

Op 25 oktober 1911 leverde het Bestuur tot Stichting en instandhouding van school met den Bijbel te den Ham bij Burgemeester en Wethouders een tekening in en vroeg een bouwvergunning aan. Deze werd door gemeenteopzichter H. Kremer goedgekeurd, waarna op 8 november 1911 het gemeentebestuur de bouwvergunning verleende.

STATUTEN

VAN DE

Vereeniging tot stichting en instandhouding van Scholen met den Bijbel

te DEN HAM (Overijssel).

Goedgekeurd bij Koninklijk besluit d.d. 28 April 1910, No. 66. (Staatscourant No. 129, 8 en 9 Juni 1910).

Stoomdrukkerij VAN EERTEN & PIKKERT — OMMEN.

Hoofdstuk 3
In 100 jaar

1912

Bouw

In de winter van 1911/1912 werd de Hervormde school gebouwd door de laagste inschrijver G.J. van Dorth, timmerlieden en aannemers uit Vroomshoop. De lokalen kregen een afmeting van ‘6,90 m lang, 7,10 m breed en een hoogte van 4,55 m’. De school en de onderwijzerswoning kregen elk één waterpomp. De bouw kostte rond de fl. 10.000,00. Deze werd helemaal gefinancierd uit vrijwillige bijdragen en 75 uitgegeven aandelen à 100 gulden met een rente van 4% per jaar.
In de begroting van de ontvangsten en uitgaven 1912 van de Hervormde gemeente staat: ‘Wegens verkochte gronden van de zoogenaamde Domine’s maat en daarnaast gelegen driehoek, sectie D no 426: a. van W.H. Flim p.m. 55 Are à f 25 de Are: 1375. b. van de Vereeniging van de Bijz. school vanwege de Herv. Gemeente p.m. 20 Are à f 25 de Are: 300. Totaal 1675’.
De Hervormde school werd de derde en laatste protestants-christelijke school in de gemeente Den Ham die tot stand kwam, voordat in 1920 de zogenoemde financiële gelijkstelling tussen het openbaar en het bijzonder onderwijs wettelijk werd geregeld. Tot 1920 moesten leden en ouders aanzienlijke financiële offers brengen en soms moest men ook wel eens genoegen nemen met minder.

Betaling

Volgens Bestek en Voorwaarden van de architect gebeurde de betaling in vier termijnen. Eerst 5/10 deel van de aannemingssom ‘wanneer het gebouw onder dak is gebracht en glas- en waterdicht worde opgeleverd’. In de tweede termijn 4/10 deel ‘wanneer het geheele werk voltooid, en voorlopig is goedgekeurd’. In de laatste termijn 1/10 deel min fl. 25,00 bij het eindigen van den onderhoud, wanneer de aannemer(s) volledig aan zijne verplichtingen heeft voldaan. De fl. 25,00 zal worden uitbetaald in de maand Juli 1912 nadat de aannemer(s) den zolder goed zal hebben gedreven en vastgespijkerd’.

Inrichting

De leerkrachten en leerlingen kregen oude banken, die afkomstig waren uit de opgeheven Linderschool. Het overige benodigde (boeken, leermiddelen en schoolbehoeften) werd geleverd door de op 11 juli 1911 opgerichte firma R.W. Heutink uit Wierden. Reinier Willem Heutink begon daar op 20-jarige leeftijd in een opkamertje van zijn moeder aan de Nijverdalseweg een boekhandel. ‘In juni 1912 werd door mij de Hervormde School te Den Ham geïnstalleerd. Hoofd was hier de Heer J. van Bruggen, terwijl mij de opdracht overhandigd werd door de zo sympathieke predikant van Den Ham, Ds. C.B. Holland. Dit was dus de eerste school, die ik met boeken, leermiddelen en schoolbehoeften volledig installeerde en ik moet zeggen, dat deze levering, hoewel voor mij eigenlijk nog nieuw, vlot verliep, mede ook door de vriendelijke medewerking van genoemde Heer J. van Bruggen’, schreef directeur R. W. Heutink later.

Eerste team

Tot eerste hoofd van de school werd in de bestuurs-vergadering van 28 januari 1912 benoemd dhr. J. van Bruggen, op dat moment hoofd van een christelijke school in Vleuten en daarvoor o.a. onderwijzer in Vriezenveen. Van Bruggen wilde graag naar Den Ham, maar hij twijfelde. De Hervormde gemeente was bij hem bekend als een vrij zware bondsgemeente. Dat viel mee, want het klikte meteen goed tussen de nieuwe meester, de leerlingen en het bestuur. Voor de twee andere lokalen werden meester J. ten Have uit Stedum en juf G.G. Meester uit Vroomshoop aangetrokken.

Opening

De school was nog niet gereed. Toch opende ds. Holland op vrijdag 31 mei om 10.00 uur de deuren. De officiële opening was de volgende dag, 1 juni, tijdens een dienst in de Hervormde kerk, waarin ds. Holland voorging. Als uitgangspunt voor zijn preek had hij Psalm 78 vers 4 gekozen: ‘Wij zullen het niet verbergen voor hun kinderen, voor het navolgende geslacht, vertellende de loffelijkheden des HEEREN, en Zijn sterkheid, en Zijn wonderen, die Hij gedaan heeft’.
Het dagelijks bestuur met nog ‘eenige andere heeren’ waren uitgenodigd. Ds. Lodder uit Vroomshoop en burgemeester W. Beukenkamp voerden ook het woord. De kinderen kregen ‘eenige versnaperingen’. Tijdens de dienst werden Van Bruggen, Ten Have en Meesters geïnstalleerd. De school begon met zo’n 125 leerlingen.

In de krant

Den Ham – Bij ’t opentrekken van een raam in de Herv. School viel een ruit naar beneden, zoodat ’t hoofd der school aan de lip gekwetst werd. Dr. Van Brakel haalde uit de wond nog een paar stukjes glas. (Uit: Twentsch Zondagsblad, 15 september 1912)

1915:
Al gauw groeide het aantal leerlingen. Daarom werd dhr. H.J. Telman opgedragen bestek en tekening te maken voor een uitbreiding. De heren Weideman en Podde waren de laagste inschrijvers en bouwden in de zomer voor fl. 3000,00 het vierde lokaal.

1918:
De kerkenraad van de Hervormde gemeente liet enkele ouders weten dat zij hun kinderen met ingang van 3 januari 1919 naar de Hervormde school moeten sturen 'onder bedreiging dat anders hun toelage wordt ingetrokken'. Een vertegenwoordiging van zeven leden van het Bestuur van Volksonderwijs schreef de kerkenraad 'met diep leedwezen' kennis te hebben genomen van het besluit en vroeg om het in te trekken. Het kwam de ouders 'het recht toe om de keuze van de school zelf te bepalen'.

1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926

1919:
Meester Van Bruggen werd in de volksmond ook wel 'n board' genoemd. Op doktersadvies had Van Bruggen zijn baard laten staan, omdat hij veel last had van een kaakontsteking.

1920:
In de pauzes dronk het team koffie in de woning van het hoofd. Kinderen die van buitenaf kwamen, aten daar ook hun in krantenpapier verpakte ene boterham met een beetje suiker op. Van mevr. Van Bruggen kregen ze een glas melk.

1921:
Meestal kreeg de hoofdmeester op zaterdag een mandje eieren van de kinderen. Met Pasen kreeg de meester zoveel eieren dat hij ze een paar dagen later met bode Kamphuis van de Ommerweg meegaf naar de markt in Ommen. Als beloning trakteerde de meester de kinderen op een reep chocolade van 5 cent. Meester Van Bruggen hield de kinderen voor dat ze met praktisch rekenen het best af waren om zo later bijvoorbeeld een koe op de markt te kunnen verkopen.

1922:
Tijdens de bestuursvergaderingen werden veel sigaren gerookt. In het kasboek staat een bedrag fl. 3,50. Eén sigaar kostte fl. 0,06. De sigaren werden bij Podde gekocht.

1923:
Bij een felle brand in de buurtschap Magele, waarbij vijf woningen in vlammen opgingen, verbrandden alle eerste notulen in de woning van secretaris Pas. Meester Van Bruggen herschreef zo goed en kwaad als het ging de notulen van de eerste 10 jaar.

1924:
De premie voor de brandverzekering bedroeg fl. 21,40 voor het schoolgebouw en fl. 3,13 voor de meubelen.

1925:
Bouw vijfde lokaal (7 x 7.10 m) met onderwijskamer (3.50 x 3.80 m), bergplaats voor schoolbehoeften (3.20 x 3.80 m) en gangen. Kosten fl. 9846,25. Ingebruikname op 13 juli. Turfbak en kolenbak en poken, stangen en vuurdrager fl. 60,00. Kachel met scherm fl. 85,00. Twee borden met stijlen fl. 120,00 Totale inrichting fl. 481,50. Aantal leerlingen bedroeg 200.

1926:
Meester Jo van Bruggen, zoon van de hoofdmeester, werd verliefd op juf Wesseldijk, dochter van de hervormde dominee.

1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940

1927:
De in 1912 uitgegeven aandelen om de bouw van de school te bekostigen waren afgelost. Van de leden werd (tot 1937) fl. 1,00 per jaar gevraagd. De kinderen brachten dit geld mee of het werd bij de leden opgehaald door dhr. Kuiper.

1928:
Het salaris van hoofd van de school Van Bruggen bedroeg fl. 274,50 en een halve cent per maand. Een leerkracht verdiende fl. 105,53 per maand.

1929:
Er kwamen 12 nieuwe schoolbanken. De school kocht turf, antraciet, eierkolen en petroleum bij o.a. H. Kiers, Boerenbond en G. Remmink.
Voor 16 weken werd een nachtwacht voor fl. 0,50 per week aangesteld. Deze stak voor schooltijd de kachels aan.
Van de Boterfabriek werden sintels gekocht voor aanleg van paden. Voor de huur van de beerputten (met poep) werd geadverteerd in diverse bladen. Het aantal leerlingen bedroeg 225.

1930:
G.J. Podde bouwde het 6e lokaal voor fl. 6708,00.
Er kwam een tweede ingang aan het eind van het nieuwe lokaal. Verder granieten vloeren met dito plinten.
De speelplaats werd vergroot en verhard met eerst 8 cm laag sintels, dan 4 cm aarde en 5 cm bovenlaag riviergrind. Dit alles goed aangestampt. Een klein deel van 65 m2 kreeg straatklinkers.
Er werden 12 Rijksmodel schoolbanken à fl. 30,00 aangeschaft. Op 1 januari kwam meester Snel en op 1 mei meester De Olde. Schoolschoonmaakster Mina Wemekamp verdiende fl. 235,00 per jaar.
Met kerst kregen de kinderen chocolademelk van de boterfabriek à 18 cent en een sinaasappel.

1932:
Het aantal leerlingen bedroeg 266. De school kocht grind voor het plein.

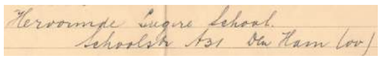

1933:
Het Landbouwonderwijs huurde tot 1940 één lokaal. Hoofdmeester J. van Bruggen vierde zijn 40-jarig jubileum in het onderwijs.
Hij kreeg een envelop met fl. 20,00 cadeau.

1934:
Marie van Bruggen, dochter van de hoofdmeester, gaf handwerkles. Juf Wesseldijk kreeg bij haar afscheid vanwege haar huwelijk met meester Van Bruggen jr. een geldbedrag van fl. 14,00.
Juf Hombrink volgde haar op.

1936:
Wegens zijn pensioen en vertrek naar Apeldoorn nam meester Van Bruggen na 24 jaar afscheid tijdens een bijeenkomst in de kerk. Geesje Kuiper volgde Marie van Bruggen op en gaf handwerkles à fl. 0,75 per uur. Een bestuursdelegatie (waaronder ds. De Looze) ging op bezoek bij meester Gorter in Oosterwolde. Gorter werd daarna met een huurauto opgehaald voor een kennismaking. Op 1 augustus werd Gorter benoemd tot schoolhoofd. De kinderen kregen een koekje als welkom. De nieuwe autoritaire hoofdonderwijzer durfde goed voor zijn mening uit te komen en was dominant aanwezig op de bestuursvergaderingen. De hoofdenwoning kreeg een serre. De firma Ganzevoort uit Zwolle leverde een Mannborg kofferorgel en een Tack harmonium. Een gros potloden kostte fl. 5,75, één potlood fl. 0,04.
Het schoolbestuur betaalde klompen voor enkele woonwagenkinderen.

1937:
In het voorjaar werd voor fl. 690,00 het schoolplein met stenen bestraat. Dit had vast te maken met het 25-jarige jubileum. In juli trouwde meester Snel. De elektriciteitsrekening: fl. 32,70.
Op 2 oktober ging de schoolreis naar Arnhem. Kosten: fl. 80,00.

1939:
Het adres Smitstraat 12 werd gewijzigd in Schoolstraat A31. De school kreeg 20 schoolbanken. Aan de Hervormde kerk werd (t/m 1944) huur betaald voor gebruik Gebouw voor Chr. Belangen en voor de naastgelegen speelplaats.
De schoolreis ging naar Nijmegen.

1938:
De school kocht vanwege het Oranjefeest slingers voor de versiering van de Smitstraat. School won de eerste prijs: fl. 10,00. Kinderen kregen een stuk chocolade.

1940:
Er moest een brandstoffenvergunning aangevraagd worden.
Het gehuurde orgel werd voor fl. 55,10 gekocht.

1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954

1941:
Er kwam een gymschuur met een gymterrein. In december gaven De Groot en nog twee kandidaten een proefles in Hotel Eggengoor. Vanaf 1 april werd hij benoemd. Hij verdiende fl. 90,42 per maand. Voor het eerst werd een kerstboom met armatuur gehuurd.

1942:
Voortaan geen turf, maar eierkolen en cokes. Gorter deed bij Bureau voor Contingentbeheer van IJzer en Staal van de Ver. Ned. Gemeenten aanvraag om schoolbanken.
'Daar het vooral in dezen tijd van belang is, dat de apparaten steeds voor gebruik gereed zijn', wilde de burgemeester een onderzoek naar de bruikbaarheid van het brandblusapparaat uit 1930.
Met de gemeente en overige scholen werd gesproken over een medisch schooltoezicht wat toeziet op de 'onreinheid' van kinderen.

1943:
Er werd weer turf gekocht.
Leerlingaantal bedroeg 260.
Geen kerstfeest.
Het ministerie schreef dat een school voor voortgezet gewoon lager onderwijs niet mogelijk is, maar dat dit onderwijs in het 7e en 8e leerjaar gewoon in de lagere school kon blijven.

1944:
In februari werd meester Snel opgepakt door de Duitse inlichtingendienst. Het Adviesbureau voor Onderwijsrecht antwoordde begin april op vragen van Gorter: 'Voor den heer S. kunt U voor Rijksrekening een plaatsvervanger aanstellen. Het salaris van den heer S. kan aan zijn echtgenoote worden doorbetaald'. Het dorp liep massaal uit toen Snel na enkele maanden weer terugkwam.
Bij gebrek aan schoolruimte werd voor de vijfde klas 'de bovenzaal met hall en privaten' van het Gebouw voor Chr. Belangen gehuurd.
In de oorlog was het moeilijk om les te geven. Soms werd één dag per week les gegeven in de consistoriekamer, maar soms ook helemaal niet. In het najaar vorderden de Duitsers de school. Veel lesmateriaal en meubilair werden daarom opgeslagen bij loodgieter Jansen.
Achtergebleven cahiers en boekjes werden gebruikt als closetpapier en voor het aanmaken van de kachels. Banken werden als brandhout gebruikt en de wandplaten als schietschijven.

1945:
Toen de Canadezen Den Ham op 6 april bevrijdden, werden ze ondergebracht in en rond de school. Na de oorlog was het moeilijk om aan nieuwe leerkrachten te komen. Meester De Boer liep van Ommen naar Den Ham, sliep bij Hotel Eggengoor, gaf een proefles en liep weer terug. Het Ministerie vergoedde het salaris van een tijdelijke achtste onderwijzer voor leerlingen van het 7e en 8e leerjaar. Op 1 december werden een kachel en Bijbelse platen gekocht. Kerstfeest werd gevierd met melk als traktatie; geen sinaasappel.

1946:
In april werd in dagblad Trouw een schoonmaakster gevraagd.
Juf Oudelaar verdiende fl. 56,00 voor 14 weken handwerkjuffrouw.
Vanaf 1929 was Johs. Kuiper schooladministrateur geweest. Hij werd opgevolgd door A. Minkjan.

1947:
In intieme kring werd herdacht dat meester Gorter 25 jaar in het onderwijs zat. Hij kreeg een projectieapparaat en zijn vrouw bloemen. De kinderen schonken een platenspeler met platen. De oudercommissie gaf een platenkoffer en het personeel een platenbon. 6e klas leerling Leida Kuiper sprak namens de kinderen en meester Snel namens het personeel.

1948:
Als gevolg van ontvreemding, vernieling en beschadiging tijdens de bezetting van de school brak W. Jansen, Installateur, de oude lichtinstallatie af en legde een nieuwe aan. Ook werd het beschadigde schoolplein herstraat.
De school vroeg de gemeente geld voor de aanschaf van 20 schoolbanken, 2 lessenaars, 2 bordezels, 4 borden, 3 platenkisten, 4 papierbakken, 3 stoelen, 84 m. planken voor klompenbakken, 1 kachel met pijp, 3 kolenkitten, 10 à 15 mud kolen, 5 emaillen emmers, 12 schoolplaten, 5 m2 glas, 8 lampenkapjes, 1 kast met natuurkunde-instrumenten, 1 globe, 3000 cahiers, 100 atlassen en 200 taal- en rekenboekjes. Het personeel kreeg verkeersles van politie en Vereniging Veilig Verkeer. Het schoolkoor behaalde een Eervolle Vermelding van de NCRV voor 'uitstekende schoolzang' tijdens de Nationale Schoolzangwedstrijd ter ere van het 50-jarig regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina.

1949:
Adres werd weer Smitstraat 12.
Gemeente moest van inspecteur met de scholen praten over de aanschaf van gymmaterialen en het inrichten van oefenterreinen.
Schooltijden klas 1 t/m 8: 09.00-12.00 uur en 13.30-15.30 uur. Klas 1 en 2 hadden op woensdagmiddag vrij.

1950:
Na klachten van ouders ('Kinderen zitten in te lage bankjes') en na overleg met de schoolarts werden 46 banken afgekeurd en nieuwe gekocht.
Onder architectuur van Schuitemaker Vroomshoop bouwde G.J. Kleinjan uit Daarle de lokalen 7 en 8. Op de bovenverdieping kwam een handenarbeidlokaal. Ook kwam er centrale verwarming in de hele school.

1951:
Brief aan ministerie: 321 leerlingen, klas 1 met 56 leerlingen werd gesplitst, klas 2 met 56 leerlingen 'is veel te groot'. 'De VGLO klas met 43 leerlingen is ook te groot om behoorlijk onderwijs te kunnen geven.'

1952:
De verkeersborden 'nadering school' bleken niet voldoende. Het werd een stuk veiliger met een zebrapad en een 'sluisje'. Voor de vglo-leerlingen werd het ministerie gevraagd geen schoolbanken, maar tafels en stoelen te gebruiken: 'Het gebruik van tafels en stoelen bevordert, uit psychologisch oogpunt gezien, dat de leerlingen zich meer bewust worden van het onderscheid tussen het gewoon lager onderwijs en het onderwijs, hetwelk zij ontvangen. Ook wordt het mogelijk gemaakt dat het werken in groepsverband beter tot zijn recht komt, terwijl het projectonderwijs intensiever kan worden gegeven en gevolgd.'

1953:
In de lokalen 6 en 7 werd onder de vloeren huiszwam geconstateerd. Architect Schuitemaker adviseerde per direct een betonnen vloer. De kleuterschool kreeg onderdak in het handenarbeidlokaal.

1954:
Het bestuur benoemde militair Van de Velde. Aan twee ministers werd dringend verzocht om vervroegd verlof: 'De situatie is zo, dat het hoofd der school les geeft aan 72 kinderen. Ook vertrekt een leerkracht wegens benoeming tot hoofd. Bovendien ondergaat de onderwijzer uit klas 5 een darmoperatie. Herhaalde oproep in de vakbladen hadden geen resultaat. Tijdelijk personeel is niet te krijgen. Ook is het heel moeilijk op de dorpen een onderwijzer aan te trekken, wegens de minder goede verbindingen.'

1955:
Het ministerie adviseerde de scholen dringend om aandacht te schenken aan het verkeersonderricht.
Tijdens de eerste Nederlandse Kinderboekenweek won de school in de Herfstboek-wedstrijd de eerste prijs in Overijssel. Veel verhaaltjes met tekeningen, schilder- knip-, scheur- en plakwerk was verzameld in een dik boek.

1956:
Eén van de ouders kreeg een boete van fl. 10,00 van de Inspecteur, omdat hun zoon twee dagen niet aanwezig was (ongeoorloofd schoolverzuim).

1957:
Ter vervanging van de tweede handnaaimachine uit 1946 werd een nieuwe, speciaal voor scholen geconstrueerde, Singer naaimachine gekocht.

1958:
Kleuterschool Klein Duimpje werd geopend. Het lokaal dat door de kleuterschool in gebruik was geweest, werd weer gebruikt voor handenarbeid.

1959:
Een spraaklerares deed haar intrede. Er werden 144 nieuwe tafels (met inktkoker, pennengleuf en stalen onderstel) met stoelen gekocht.
Bouw rijwielberging en bergplaats voor het materiaal bestemd voor lichamelijke oefeningen.
De school kreeg een nieuw pannendak. Schooljaar '59/'60 was het laatste schooljaar met 8 leerjaren.

1960:
Voor de zoveelste maal begaf de centrale verwarmingsinstallatie het. Het bestuur wilde na 7 jaar misère een eind aan het probleem: 'Teneinde stagnatie, als vorig winter te voorkomen en bovendien het grote kolenverbruik tegen te kunnen gaan, moet er wel verandering komen.' Alleen een nieuwe schoorsteen kon het euvel verhelpen.

1961:
Directeur Heutink schreef in zijn 50-jarige jubileumuitgave: 'Hoofd der school de Heer J. Gorter mogen we tot één van onze beste afnemers rekenen.' Voor het handenarbeidlokaal werden 6 tafels en 36 krukjes aangeschaft. De tafels dienden ter vervanging van de in 1945 door meester Gorter aangeschafte oude banken. Ook kwamen er 4 nieuwe borden 'ter vervanging van de nu reeds ongeveer 50 jaar in gebruik zijnde'.

1962:
Op ouderavond en met Koninginnedag werden films van Joop Lamberts in Vriezenveen gehuurd. De inspecteur wilde 3 gymlessen per week in plaats van 2. Van de 50 leerlingen uit klas 6 ging ongeveer de helft naar Technische en Huishoudscholen, 3 naar de Landbouwschool en de overige 6 naar ULO of Lyceum.
Ongeveer 280 leerlingen.

1963:
'Met de grootst mogelijke moeite heeft de schoolschoonmaker de centrale verwarming gedurende deze strenge winter brandende kunnen houden, daar de bunker het telkens begaf. Door de hoge waterstand onder de vloeren en de daardoor ontstane overlast van water in de kelder der centrale verwarming is reeds jarenlang de bunker gevuld geworden met kletsnatte kolen. Het is zeer zeker hieraan te wijten dat de verroesting van de ketel in een te snel tempo slijtage heeft doen optreden.' Er werden 35 Bijbels in de nieuwe vertaling gekocht. Leesboekjes in de oude spelling mochten vervangen worden. In 4 lokalen kwamen nieuwe borden.

1964:
Het schoolkoor (58 leden) zong Kinderen van één Vader en Vedeldi Vedeldi tijdens het Nationaal Zangconcours in Haaksbergen.

1965:
Het bestuur deed een urgentieaanvraag tot restauratie: 'De toiletten zijn, doordat deze direct in de gangen uitkomen en daardoor niet reukloos zijn, en geen wasgelegenheid hebben, niet in overeenstemming met de te stellen hygiënische wensen. De berging van de kleding der leerlingen geschiedt nu in de gangen, waardoor ook een onaangename lucht in de gangen hangt en bovendien een weinig ordelijk aanzien geeft. In deze school ontbreekt een centraal punt, waardoor er geen gemeenschapsleven kan plaatsvinden. Dit juist wordt zeer betreurd. Door de nieuw ontworpen hall kunnen nu gezamenlijke weekeindsluitingen, enz. worden gehouden, de filmvertoning kan hier plaats vinden, tentoonstelling van het werk der leerlingen kan hier worden gehouden. Vooral in een dorp als Den Ham zal dit in een behoefte voorzien.' Hoofdmeester Gorter overleed op bijna 63-jarige leeftijd.

1966:
J.A. de Groot werd hoofdmeester en ging tijdelijk wonen aan de Heemsteres 71. De hoofdenwoning werd verhuurd. Tijdens een koorrepetitie werd meester Snel onderscheiden in de Orde van Oranje Nassau. Behalve de koorleden waren ook mevr. Snel met kinderen, meester De Groot en vrouw en bestuurslid dhr. Soepenberg aanwezig. Burgemeester Bramer memoreerde de verdiensten van Snel. Zo won Snel met zijn koren tientallen eerste prijzen. Slechts een enkele keer werd hij tweede.

1967:
Met kerst kregen de kinderen zakje snoep, gevulde koek en een sinaasappel. De kerstboom kostte fl. 5,00.

1968:
Schoolkoor ging voor een concours naar Arnhem.

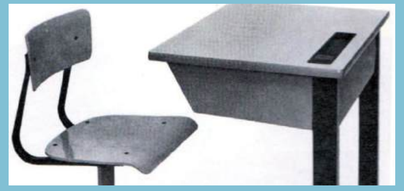

1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982

1969:
Vanwege restauratie van telkens twee lokalen (5 en 6, 7 en 8 met gang) maakte een nieuwe 9e klas tijdelijk gebruik van het Gebouw voor Chr. Belangen.
De kleine ramen maakten plaats voor grote.
In juni werd de kinderoperette Repelsteeltje opgevoerd.

1970:
Er kwam voor de eerste klas een speelleerklas met de benodigde spel- en ontwikkelingsmaterialen.
De oude hoofdenwoning werd afgebroken en een nieuwe gebouwd.

1972:
Op het nieuwe vergrote speelplein kwam een 'roversnest' (klimtoestel) en duikelstang. Verder ook een spijlenhekwerk van 1 meter hoog.

1973:
Er werd een 9e lokaal gebouwd met hoofdenkamer, hal en toiletten. Vanwege het 25-jarige regeringsjubileum van Koningin Juliana kregen de kleuters en de 1e en 2e klas een jubileumdrinkbeker. De overige leerlingen kregen een jubileumlepeltje.

1974:
Handenarbeidlokaal werd klaslokaal. Mede vanwege algemene onderwijsontwikkelingen (integratie kleuter-/basisschool) onderzocht het bestuur mogelijkheden in hoeverre het mogelijk was tot fusering van de Prot. Chr. scholen in Den Ham. 'Onze school staat niet in een groeiwijk, in tegenstelling tot de gereformeerde school die zich geleidelijk zal gaan ontwikkelen tot een CNS, waar gedoopte Hervormde kinderen naar toe zullen gaan en dientengevolge de hervormde kerk geen enkele greep zal hebben op het christelijk onderwijs daar gegeven.'

1975:
Aannemer Ardesch bouwde de lokalen 10 en op de verdieping 11 en 12.
Het bestuur bezocht ouders die hun kinderen voor het eerst naar school deden en vroeg hen of ze lid wensten te worden van de schoolvereniging. De jongens werden 23e en de meisjes 35e bij de nationale schoolzwemwedstrijden in Amersfoort.

1976:
Ver. tot stichting en instandhouding van Scholen met den Bijbel werd statutair verander in Ver. voor Protestants Christelijk Onderwijs. Voortaan mochten o.a. vrouwen lid worden en konden vanwege het tekort aan onderwijzend personeel en de wijde schakeringen in opvattingen binnen de Ned. Herv. Kerk ook niet-hervormde leerkrachten solliciteren. Dhr. J. Noeverman werd voorzitter. Schoolkoor deed mee aan zangconcours in Heerde.

1977:
Een commissie bekeek in hoeverre samenwerking tussen lagere scholen en kleuterschool mogelijk was. Het Onderwijs Advies Centrum in Almelo ondersteunde voortaan de school bij kinderen met leerproblemen. Een 13e klas kwam tijdelijk in Hervormd Centrum De Rank.

1978:
(Expressie-)lokaal werd gebouwd op begane grond naast lokaal 10. Met een nieuwe cv-installatie werd voortaan op gas gestookt. Het bestuur van de kleuterschool deed ernstig beroep op de besturen van beide basisscholen om tot een fusie te komen. Elke vrijdagmiddag schaakten 52 kinderen. Middels een demonstratiebord werd schaakles gegeven. Kinderen konden een KNSB pionnen-, toren- en koningsdiploma behalen. De school deed mee aan regionale schaakwedstrijden.
Het zendingsbusje zorgde voor het zeer grote bedrag van fl. 2097,70 voor G.Z.B., Oegstgeest en Suriname Zending.

1979:
Meer dan 400 leerlingen in 13 lokalen. Handwerkjuf H. Oudelaar nam afscheid. Wegens zijn pensionering namen meester De Groot en zijn vrouw afscheid. Dhr. H. Ardesch volgde hem op.

1980:
'De commissie van zes' werkte aan een fusie tussen de Ver. tot Stichting en instandhouding van scholen voor Algemeen Christelijk Kleuteronderwijs te Den Ham, Ver. tot stichting en instandhouding van Scholen met de Bijbel te Den Ham en Ver. voor Prot. Chr. Onderwijs te Den Ham. Ter gelegenheid van de troonsafstand van Koningin Juliana en de inhuldiging van Prinses Beatrix op 30 april kregen kinderen een attentie. Om flink op het gasverbruik te besparen kwamen er isolerende maatregelen. Een tv met videorecorder werd gekocht.

1981:
Van de 53 nieuwe leerlingen waren er 9 gereformeerd. De fusie was dus praktisch al in werking. Soepel gehanteerde grenslijn voor nieuwe leerlingen: Vroomshoopseweg, Molenstraat, Voorstraat, Roggestraat en 't Sumpel.
Uit het nieuwe Liedboek en de Hervormde Zangbundel werden 240 liederen geselecteerd die op beide scholen werden aangeleerd. In het kader van de werkgelegenheidsverruimende maatregel werd iemand voor een jaar aangesteld om het documentatiecentrum in te richten.

1982:
Kleuterschool Klein Duimpje en de school voor PCO vormden samen één medezeggenschapsraad. De inspecteur werd gevraagd naar de keuze van het schrijfgereedschap. Hij antwoordde dat met een vulpen het beste resultaat kan worden behaald, maar ook zou een dunne balpen middelfijn een goed resultaat opleveren.

1983:
De leden van de Ver. voor PCO en de leden van Algemeen Chr. Kleuteronderwijs kwamen voor het laatst bijeen.

1985:
De nieuwe basisschool met groep 1 t/m 8 ging van start.

1987:
Kinderen volgden tijdens de vrijdagmiddagactiviteit in het kader 'Bevordering gezond gedrag' een EHBO-cursus. Tijdens schoolwerkplanvergaderingen werd gesproken over 'zelfstandig werken'. Binnen het team werd afgesproken dat er onder schooltijd niet wordt gerookt in de klas: 'Van een enkel sigaretje in een bepaalde situatie zal niemand een probleem maken. Bij personeelsvergaderingen het eerste uur niet roken.'

1988:
Het bestuur streefde ernaar de leerlingen gelijkmatig over beide scholen te verdelen. Op De Maten kwamen de leerlingen uit de wijk Broekmaten, met als grens de Magelerweg. Kinderen die ten noorden van de Magelerweg woonden, werden op De Smithoek geplaatst. Dat was ook de school voor alle kinderen die niet in de wijk Broekmaten wonen.

1991:
Op 7 juli overleed op 55-jarige leeftijd directeur Henk Ardesch. 'Veel kinderen en ouders hoorden zondag in de kerk dat meester Ardesch was overleden. Wij blijven dankbaar voor alles wat hij voor ons en onze school mocht betekenen', stond in de rouwadvertentie van ouders, kinderen, medezeggenschapsraad en oudercommissie. 'Zijn verdiensten voor de school zijn groot geweest en wij zullen hem dankbaar blijven gedenken', schreef het bestuur. 'Wij verliezen in hem een goed mens en een fijn collega. Hij zal in onze herinnering blijven', schreven de collega's.

1993:
Dhr. en mevr. De Groot verhuisden. Belangstellenden konden de hoofdenwoning huren. De medezeggenschapsraden van De Maten en De Smithoek wensten de oprichting van een kinderkoor.

1995:
Juf Vugteveen nam afscheid, want ze vertrok naar Brazilië om daar les te geven. Bomen bij het grote plein werden gekapt met als gevolg dat er geen schaduw meer te vinden was.

1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996

1984:
Hervormde School kreeg op voordracht van het team een 'neutrale' naam De Smithoek, genoemd naar dit deel van Den Ham waar ooit twee smederijen stonden. De letters werden aan de gevel bevestigd. Na een lange weg van vergaderingen en besprekingen fuseerden Ver. tot stichting en instandhouding van één of meer scholen met den Bijbel in de gemeente Den Ham en omstreken, Ver. tot stichting en instandhouding van scholen voor algemeen christelijk kleuteronderwijs te Den Ham en Ver. voor Prot. Chr. onderwijs te Den Ham in de Ver. voor Prot. Chr. basisonderwijs. Voorzitter werd dr. W. Balke. De MR adviseerde het bestuur tot het instellen van een plaatsingscommissie voor de toelating van nieuwe leerlingen en om zich uit te spreken over de grenzen tussen De Maten en De Smithoek.

1986:
4-jarigen mochten niet meer meteen na hun verjaardag naar school, maar moesten wachten tot 1 augustus. Bureau voor Chr. Onderwijs in Enschede nam de administratiewerkzaamheden over van Administratiecentrum Heerde B.V. in Heerde. De scholen konden er ook terecht voor advies. De Postbank beëindigde het schoolsparen. Het was 'verouderd' en 'tijdrovend'.

1989:
De gemeente schreef dat het badpersoneel niet langer zweminstructie zou geven. 'Vrijwel alle kinderen zijn de zwemkunst machtig. De zwemlessen in schoolverband zijn weinig effektief, mede vanwege de lage frequentie.'
De commissie Kerk School Gezin ging van start. De Oudercie. en MR startten met groep vrijwilligers als verkeersbrigadiers om de kinderen veilig over te laten steken.
De school kreeg een wettelijk verplichte elektronische beveiligingsapparatuur.

1990:
Het bestuur vroeg de gemeente medewerking te verlenen voor ingrijpend onderhoud: 'Gezien de ouderdom voldoet het gebouw niet meer aan de huidige eisen. Een ingrijpend onderhoud moet plaats vinden om het gebouw technisch weer in een aanvaardbare staat te brengen, omdat essentiële onderdelen na ruim 40 jaar zijn versleten en moeten worden vervangen of gerenoveerd.'

1992:
Met de verbouwing van de school waren eindelijk ook de kleuterklassen geïntegreerd in de school. Eén middenbouwgroep bleef nog gebruik maken van de voormalige kleuterschool Klein Duimpje en nu gereformeerde basisschool Domino. Vanwege de officiële opening van de verbouwde school stond als cadeautip op de uitnodiging vermeld geld te geven voor een door Kees Huigen te maken wandversiering. Na de onthulling van een voorbeeld van deze wandversiering door mevr. J. Ardesch-Kaptein en haar dochter was er een feest, een receptie en een open huis. Dhr. Gerlo Teunis werd directeur.
De eerste zes computers en een printer kwamen in school. Twee leerkrachten gingen naar een introductiebijeenkomst over het computerproject Comenius.
Gesproken werd om voor het speciaal onderwijs een samenwerkingsverband aan te gaan met LOM school De Sleutel in Vroomshoop. Met 'Weer samen naar school' zouden minder leerlingen naar het speciaal onderwijs gaan.

1994:
Ver. voor PCBO Den Ham en Chr. Nat. Schoolvereniging Marle gingen 'de lichtste vorm van samenwerking' aan.
Met het te kleine Windows 2.0 programma liep de directie tegen het probleem aan met de installatie van nieuwe computerprogramma's. De bestaande Comeniuscomputer kon nu in de groepen worden ingezet.

1996:
Wegens ARBO-wetgeving kregen de leerkrachten een nieuwe bureaustoel passend bij de NEN-norm.
Er kwam een ontruimingsplan en EHBO opleidingen voor leerkrachten.
Broodschooltarieven:
eerste kind fl. 35,00,
tweede kind fl. 25,00 en
derde kind fl. 15,00.
Nooit meer dan fl. 75,00 per gezin. Eenmalig gebruik fl. 1,00.

1997:
Er werd een opzet gemaakt om techniek in te voeren in het lesprogramma. Een fancy-fair moest geld opleveren voor herinrichting plein en speeltoestellen.

1999:
Er was intens verdriet om het overlijden van de 36-jarige lieve juf Jettie Remmink.

2000:
Voor de schoenendoosactie werden 317 dozen ingeleverd. Naast de aanschaf van besturings- en tekstverwerkingssoftware werd gestart met computerscholing voor onderwijsgevenden.

2003:
Door de grote groei startte een 14e (kleuter-)groep in het speellokaal. Voortaan moest het afval in een rolcontainer worden aangeboden. De directie deed vanwege de hoge kosten een klemmend verzoek om de kinderen geen drinken in pakjes mee te geven. ‘Wanneer de kinderen hun drinken in bekers of iets dergelijks meenemen scheelt dat veel afval en veel geld. Wilt u ons hierbij helpen in het belang van de schoolfinanciën en het milieu?’ Na de herfstvakantie werd de middagpauze met een kwartier ingekort. Alle kinderen kregen beschuit met roze muisjes vanwege de geboorte van prinses Amalia.

1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010

1998:
Koningin Beatrix bezocht de nieuwe manege van De Bosruiters. Alle schoolkinderen waren erbij. Op Boomplantdag werd een jonge plataan geplant op het schoolplein. Kinderen hielpen de gemeentelijke groenmedewerkers.

2001:
De school werd aangesloten op het kennisnet. De school en het team kreeg een eigen e-mailadres. Een inventarisatie van de aanwezige en de gewenste software per computer werd opgesteld door de ICT’er. De Ver. voor Prot. Chr. Basisonderwijs Den Ham fuseerde met de Ver. Chr. Nationaal Schoolonderwijs Hellendoorn ‘De Marliaantjes’ in Marle. De hoofdenwoning werd niet langer meer verhuurd, maar gebruikt als ruimte voor directie en personeel. Het plein werd voorzien van nieuwe speeltoestellen. Gerlo Teunis vertrok eind december als directeur.

2002:
School kreeg logo. Koos Wolterink werd directeur. René Withaar werd benoemd tot conciërge. Voor 32 computers werd in alle lokalen een (inter-)netwerk aangelegd.

2004:
Het bestuur presenteerde een ontwerp van een nieuwe school. Het bestuur wilde een nieuwe organisatiestructuur. In het managementteam kwamen een algemeen directeur en twee bouwcoördinatoren.

2007:
Een projectgroep concludeerde dat renovatie van de basisscholen de enige optie was. Tijdens een hoorzitting van de gemeenteraad spraken de medezeggenschapsraden van De Maten en De Smithoek daarom grote bezorgdheid uit. ‘Er is veel achterstallig onderhoud. De Smithoek is dermate oud dat nieuwbouw urgent is. De gebouwen voldoen niet aan de eisen, die tegenwoordig worden gesteld aan een schoolgebouw. Renoveren of verbouwen is geen optie. De wens om tot een nieuw schoolgebouw te komen is inmiddels echter noodzaak geworden.’ Beide medezeggenschapsraden vroegen zich af of er perspectief was voor de kinderen en voor het dorp, want in de lijst Grote Projecten stond de Brede School Den Ham niet langer meer bovenaan. Bij de introductie van het nieuwe pestprotocol gaf Kriebeltje twee spetterende theatershows. In het kader van het thema ‘Middeleeuwen’ gaf o.a. een valkenier een roofvogelshow.

2010:
Het project ‘Allemaal anders, iedereen hoort erbij!’ met Fancy Fair en sponsorloop leverde € 6.000,00 op voor het Liliane Fonds. www.de-smithoek.nl werd geheel vernieuwd. Gemeente Twenterand en Pellikaan bouwbedrijf ondertekenden overeenkomst nieuwbouw Brede School in Zuidmaten.

2005:
Na het vertrek van de gereformeerde basisschool Domino werd Klein Duimpje weer als kleuterschool gebruikt. De Almelose Bewakingsdienst ontdekte na het afgaan van het alarm dat steenmarters door het plafond waren gezakt en een vluchtweg zochten. Deskundigen vingen twee angstige steenmarters.

2006:
In de nieuwe managementstructuur vormden Ineke Kuiper-Dam en Gerreke Oordt de schoolleiding. Onder begeleiding van schilder G. Hemmink verfde groep 7 de mooiste troon van Twente en de derde mooiste van Nederland tijdens de Savantis Tronenwedstrijd.

2008:
De eerste twee digitale borden kwamen.
Ver. voor PCBO Den Ham-Marle, St. Openbare Bibliotheek Twenterand, kinderopvang De Cirkel, de Gereformeerde basisschool Domino en de gemeente Twenterand ondertekenden de intentie om in De Smithoek een multifunctioneel schoolgebouw te realiseren.
De leden van PCBO Den Ham-Marle wezen een besturenfusie met VCO Twenterand e.o. af.

2009:
Na het vertrek van Koos Wolterink werd Ineke Kuiper-Dam als directeur benoemd. De school pakte digitaal groots uit met 38 computers, 10 laptops en 4 digitale borden. Kinderen werd gevraagd een kussen voor op de stoel mee te nemen. ‘Vanwege de op handen zijnde nieuwbouw, willen we op alle mogelijke manieren aandacht besteden aan Arbotechnische zaken. De Smithoek is, samen met 20 andere scholen in Nederland, uitgekozen als pilot-school door de Arbo Unie in het kader van de zogenaamde Schoolgezondsheidsmeter. Uit onderzoek is gebleken dat leerlingen van het basisonderwijs de houten zitting van de stoelen niet altijd als prettig ervaren. Woensdag komt een aantal onderzoekers van ‘Alva Arbo’ uit Den Briel.’ Het bleek een geslaagde 1 aprilgrap die zelfs de Telegraaf haalde.

2011:

Toen de bouw van de nieuwe school volop aan de gang was, bereidden Bouwbedrijf Pellikaan en de gemeente voor donderdagmiddag 17 november een startactiviteit voor op de bouwplaats. Allereerst lieten alle kinderen een ballon op. (De ballon van Ronald Jurgens zou het verst komen en wel tot Oldenburg in Duitsland.) Daarna werd een tijdscapsule begraven. Alle kinderen van de gereformeerde basisschool Domino en basisschool De Smithoek begroeven de capsule met spullen van 2011. Veel kinderen schreven een brief of zetten beelden op dvd over hoe het leven er op 17 november 2011 uitzag en hoe zij zich het voorstellen over honderd jaar. Verder waren er kinderen die een brief schreven aan hun toekomstige kleinkinderen, die een vingerafdruk maakten, die lesmateriaal inleverden, die gedichten maakten, enz. Ook werden alle groepsfoto's uit 2011 in de capsule gestopt. St. Openbare Bibliotheek Twenterand deed in de tijdcapsule alle protestbrieven van Hammenaren die tegen de dreigende sluiting van de bibliotheek waren en Kinderopvang De Cirkel een vlag.

2012

Dinsdag 20 maart was een gedenkwaardige dag. De grote plataan verhuisde naar het nieuwe schoolplein. Een grote kraan en een dieplader waren nodig om de toch al best grote boom van de ene plek naar de andere te verplanten. Hiermee was de grote verhuizing begonnen. De Smitstraat moest voor het doorgaande verkeer worden afgesloten. De boom werd 's morgens door BTL Bomendienst BV uit de grond gehaald en met een grote hijskraan op een dieplader geplaatst. Daarna werd deze vervoerd naar de nieuwe locatie waar 's middags 44 kinderen van groep 8 samen met wethouder Roel Koster symbolisch het laatste zand bij de boom schepten. Ter herinnering werd er een bordje geplaatst.

Esmee Kroese en Linet Reefhuis droegen hun gedicht voor:

De plataan

14 jaar geleden werd ik geplant,
lekker in het verse zand.
Ik werd geplant door groep 8
en hield bij de Smithoek de wacht.
Ik heb hier 14 jaar gestaan
bij de school die nu 100 jaar heeft bestaan.
Ik zag honderden kinderen spelen
en zo gingen ze allemaal wat met me delen.
Ik ben nu een grote plataan.
De Smithoek gaat weg, maar ik blijf bestaan.
Ik weet niet hoe dat allemaal kan,
maar ze verplaatsen mij nu met ik weet niet hoeveel man.
Ik kijk nu naar het nieuwe gebouw
en ik kan maar één ding zeggen: 'Wauww!'

Na 100 jaar onderwijs in de Smithoek verhuisde de school medio juli naar de Roelofsbrink.

Als PC Dalton Basisschool De Maten vanwege nieuwbouwplannen geen tijdelijk gebruik maakt van de leegstaande school, wordt De Smithoek gesloopt en maakt het plaats voor winkels en appartementen.

circa 1939

weet je wat-zegt jan-
ik weet nog iets leuks
we gaan toch op reis.
maar niet met de trein.
we gaan naar de wei
lezen leren
8
herzien door W. G. van de Hulst
tekeningen van de Hulst
wij lezen al
Nel de Groot
H. Stronkhorst
4
5b
leerlingenboekje
IK
RE—
KE
LEZEN LE
HERZIEN DOOR W. G. V
ZEVENDE BOEKJE VOOR HET
MET TEKENINGEN IN KLEUR VA
7
2b
taal voor het leven
de grondslag
EEUW IN-EEUW UIT
MIJN NATUURKUNDEBOEK
2
Ztaal
LESBOEK
veilig leren lezen 5
PLUSPUNT
Jk reken
Ib
Eerst duidelijk dan snel
door
P. Tarelaan S.J. Matthijsse en
SCHRIJFCAHIER
RAPPORTENBOEKJE
Rapportboekje
HERVORMDE SCHOOL
DEN HAM (O.)
schoolkrant
de Smithoek
Schoolkrant
van de Hervormde Basisschool
Den Ham
J. KOLKMAN
1951
de smithoek
schoolkrant
de Smithoek
Rapportboekje
de Smithoek
de
boom
in
zit
aa
ee
oo
uu

Hoofdstuk 4

De jubileumjaren

1937

Dinsdag 1 juni was voor Hervormd Den Ham een feestdag. De Hervormde School bestond 25 jaar. Van 09.00-13.00 uur werd er een kinderfeest gehouden op het nieuwe speelplein. De ‘Hammer Fanfare’ luisterde het feest op met zijn muziek. ‘Het was een pracht gezicht, de kinderen te zien kampen op een prijs.’ Veel ouders waren aanwezig. Iedereen werd rijkelijk getrakteerd op koek, chocolademelk en een boekenlegger.
Van 15.00-17.00 uur was er een receptie in het Gebouw voor Chr. Belangen (nu: Hervormd Centrum De Rank). Het was een zeer drukbezochte receptie, waar een dankbare stemming heerste. Onder andere gereformeerd predikant Meuleman uit Den Ham, Van Veenen uit Vroomshoop en burgemeester Dijkstra kwamen aan het woord. Vanaf 19.30 uur was er een dankstond waarin ds. Holland (uit Putten) sprak over Ps. 77 vers 12: ‘Ik zal de daden des Heeren gedenken’. Met aandacht en ontroering werd naar zijn hartelijke woorden geluisterd. Diep onder de indruk verliet de grote schare langzaam het kerkgebouw.

Dinsdag 1 juni was voor Hervormd Den Ham een feestdag. De Hervormde School bestond 25 jaar.

Woensdag 2 juni was er om 20.00 uur een gezellige avond voor ouders, belangstellenden, bestuur en personeel in een tot de nok toe bezet Gebouw voor Chr. Belangen. Ook ‘gehuwde oud-leerlingen’ waren aanwezig. Na het zingen van Psalm 105 verzen 1 en 2 ging ds. De Looze voor in gebed en sprak over Psalm 100. De Looze begon met te zeggen dat het hem moeilijk viel veel over de school te spreken, daar hij niet kon en ook niet wilde verbeteren wat de vorige avond door ‘den feitelijken stichter, ds. Holland’ daarover was gezegd. Toch wilde hij wijzen op de betekenis van de brief van de Apostel Paulus aan Timotheüs ‘Bewaar het pand U toevertrouwd’ ten opzichte van de school. De Looze: ‘Gods Woord eischt liefde en gehoorzaamheid en wijst op de breuk in ons aller leven. Dat Woord is streng rechtvaardig en geeft geen doekjes voor het bloeden. Toch is God genadig en ontfermend in Jezus Christus. Dit Woord mag ons niet ontroofd worden, de belijdenis onzer kerk en die der school moeten daarin overeenstemmend zijn. Ofschoon onze school een plaats in ’t midden van ons volk heeft verkregen, kan toch het getal leden nog veel worden vermeerderd’. De Looze maande daartoe met ernst aan.

Ter afwisseling zong het speciaal voor dit 25-jarig jubileum opgerichte Herv. Zangkoor Sursum Corda en het Kinderkoor Zanglust o.l.v. meester Snel verschillende toepasselijke liederen.
Dhr. J. van Bruggen (uit Apeldoorn) die vanaf de oprichting tot 1 mei 1936 hoofd der school was, zei 'zich grote dankbaarheid te voelen' en wees daarbij op Psalm 68 vers 10. Hij herdacht zijn loopbaan in Den Ham, hoe het personeel zich eerst moest behelpen met de oude banken uit de afgebroken openbare school te Linde, hoe het leerlingenaantal langzamerhand groter werd, hoe tegenstanders in voorstanders werden veranderd en hoe moeilijk het werd in de mobilisatiejaren, toen hij, wegens gebrek aan personeel, met behulp van twee leerkrachten zo'n 200 kinderen moest onderwijzen. Hij was blij dat het bestuur voor 25 jaar terug, behalve de predikanten, voorzitters, nog voor het grootste deel hetzelfde was gebleven, daar er door overlijden twee bestuursleden waren afgevallen. Van Bruggen vertelde dat hij altijd uitstekend met zijn personeel kon opschieten. In dat personeel kwamen een 30-tal mutaties voor. Twee van hen waren na hun vertrek overleden. Ook zei Van Bruggen dat hij altijd in vriendschap met zijn collega's, ook van de Gereformeerde school, geleefd had, omdat hun levensdoel hetzelfde was. Hij hoopte verder dat de Hervormde school mocht groeien en bloeien onder leiding van zijn opvolger, aan wie hij zijn beste wensen toevertrouwde. Na deze rede zong Sursum Corda een feestlied.

jubileum

Jubileum lied

Tussen 't veen en Sallands bergen
Tussen Vecht en Twenteland
Tussen bos en groene weiden
Ligt ons dorp het schone Den Ham

Heerlijk tussen bos en heide
Rondom 't golvend gouden graan
Hebt Gij Heer ons doen geboren
Deed Gij ons Uw Woord verstaan.

Eeuw aan eeuw hebt Gij genodigd
Heer' Uw volk rondom Uw Woord
Klokketonen riepen nodend
Komt gij allen. Hoort Gods Woord.

Jaar aan jaar hebt Gij verzameld
't Jeugdig zaad Uws volks aldaar
Om in Kerk en School te horen
Wil toch in Gods wegen gaan.

Vijf en twintig lange jaren
Mocht uw kroost naar 's Heren Woord
Horen 't heerlijk Evangelie,
Als bron van 't onderwijs.

Het begin van alle wijsheid
Ligt in 's Heren vrees alleen
Ligt in 't willig willen luist'ren
Naar Uw Woord, Uw Woord alleen.

Daarom bidden wij U, Heiland
Sta met Uwen Geest ons bij
Doe op 't pad van Uw geboden
Ons toch lopen zij aan zij.

Dat in school, gezin en kerke
Uwen Geest dan immer werke
Here God, verenig dan
Al Uw volk in heel Den Ham

Doe ze staan rondom den kansel
Doe ze staan rondom de school
Waar Uw Woord alleen het richtsnoer
Waar alleen geldt Gods geboôn.

Opdat Heer Uw Naam de Ere
En de lof ontvangen moog
Opdat zondaars mogen komen
Aan Uw voet. Hallelujah.

Als jubileumgedachtenis bood meester Gorter na de pauze namens de ouders aan het schoolbestuur als resultaat van diverse giften een prachtig filmapparaat aan. Gorter bedankte alle gevers voor hun royale bijdragen. Het apparaat werd daarna uitgeprobeerd en bracht op het doek een gezicht op de Zwitserse Alpen. Dit maakte een 'voortreffelijken indruk'. Hierna brachten de oud-leerkrachten Bonema, Gerbscheid en Mulder, hoofden van Chr. Scholen te Westerhaar, Gramsbergen en Marle hun eigen gelukwensen. Vervolgens sprak nog oud-leerling, dhr. A. Minkjan.

Griet Oudelaar droeg een passend gedicht voor:

Wel gefeliciteerd op heden
U bestuur en personeel
En U allen, die behoren
Bij de school als één geheel.

Bovenal de dank aan God, die heden
Doet gedenken 't heuglijk feit
Dat voor vijf en twintig jaren
Deze school werd ingewijd.

't Is een vreugdedag voor allen
Die het Christelijk Onderwijs
Als een kost'lijk goed beschouwen
En het stelt op hogen prijs.

Dat de kinderen onderwezen
Worden uit Gods dierbaar Woord
En van Jezus mogen horen
Telkens weer en ongestoord.
Dankbaar mogen wij gedenken
Nog de mannen van weleer
Die daar worstelden en streden
Voor de vrijheid van Gods leer.

Godsdienstvrijheid op de scholen
En dan steun uit 's Konings kas
Dat was onze vaad'ren leuze
Dat kwam hun zo goed van pas.

Maar 't verzoekschrift tot den Koning
Als een beê tot hem gericht
Werd toen door Kappeyne's oordeel
Jammerlijk, geheel ontwricht.

Maar de Heer was met de vaad'ren
Eene Unie werd gesticht
En zo werd door dapp're mannen
De school met den Bijbel opgericht.

En zo wordt nog telkenjare
Als Augustus is in 't land
Voor de Unie veel gegeven
Door ons volk met milde hand.

Christenouders, blijft zo voortgaan
Steunt door gave en gebed
Zo hoeft en zal ons toch niet deren
Nu en nooit! – Kappeyne's wet!
Dus voor bijna zestig jaren
Wrd 't bij ons werkelijkheid
Werd hier ons Hervormde kerke
Met een eigen school verblijd

En ook U, dominee de Looze
Wensch ik toe van deze plaats
Dat U lang als Ere-voorzitter
Hier bezet Uw Ere-plaats.

Tenslotte bedankte ds. De Looze alle sprekers en werd het slotwoord gesproken door dhr. Gorter, die met dankzegging eindigde. Op vrijdag werd nog een samenkomst gehouden voor 'nog ongehuwde oud-leerlingen' en voor degenen die eerder waren verhinderd.

1937

1952

Op feestelijke wijze herdachten de voorstanders van de Herv. School dinsdag 3 en woensdag 4 juni het feit dat 40 jaar geleden hun school werd geopend.

Dinsdagmiddag hield het bestuur in het Gebouw voor Chr. Belangen een receptie, waaraan nog een kleine plechtigheid voorafging. Op het schoolplein bood het comité van oud-leerlingen bij monde van dhr. H. Minkjan het schoolbestuur een cadeau voor aan de gevel van de school aan: een elektrische klok en in smeedijzeren letters ‘Herv. School’.
De voorzitter van het schoolbestuur ds. H.A. Labrie aanvaardde namens het bestuur dit geschenk en wees er in zijn dankwoord op, dat de oud-leerlingen hun school nog niet waren vergeten. Tijdens de druk bezochte receptie voerden meerdere sprekers het woord. Dhr. J. van Bruggen jr. sprak namens zijn vader, die gedurende 26 jaren als hoofd aan de school verbonden was geweest, maar om gezondheidsredenen helaas op deze dag niet aanwezig kon zijn. Van Bruggen was er van overtuigd dat zijn vader ‘in diepe dankbaarheid’ meeleefde met dit jubileum.
Burgemeester Bramer complimenteerde namens het gemeentebestuur en gaf de verzekering dat het college steeds met belangstelling de gang van zaken op onderwijsgebied volgt. Als voorzitter van de Chr. Technische school te Vroomshoop maakte hij van deze gelegenheid gebruik om er op te wijzen dat ‘deze school gaarne leerlingen van de Hervormde School voor verdere ontwikkeling zal opnemen’.
Dhr. Gorter, hoofd der school, wees er op dat we ‘in een tijd van overgang en voorbereiding leven. De lagere school is een eindschool geworden. Na zes leerjaren zullen de leerlingen aan andere scholen moeten worden afgestaan.’ Hij was er van overtuigd dat het Bijbels onderwijs altijd nog het belangrijkste is. Dhr. Gorter bedankte het bestuur voor de prettige verstandhouding en het personeel voor de aangename samenwerking. Dhr. J. Kuiper voerde namens de Kerkenraad het woord en gaf als oud-bestuurslid een historisch overzicht van de school.
Dhr. Mulder, hoofd van de Chr. Nat. School te Marle, bracht namens het bestuur zijner school gelukwensen over en bood daarbij drie fraaie tinnen asbakken aan ‘zulks ter vervanging van de jampotten die tot heden dienst deden voor het verzamelen van as’. Namens de oud-leerlingen sprak tenslotte nog dhr. H. Minkjan. Ds. Labrie bedankte alle sprekers met een persoonlijk woord. Een groot aantal schoolbesturen en firma’s had de schriftelijke gelukwensen vergezeld doen gaan van bloemen. De bloemen werden ter beschikking gesteld van de zieke oud-leerlingen van de school.

(6904)

DEN HAM (Ov.)
Op 3 en 4 juni a.s. hoopt de Herv. School te Den Ham (Ov.) haar
40-JARIG BESTAAN
te herdenken. Langs deze weg wordt het oud-personeel uitgenodigd tot bijwoning van de viering van dit jubileum.
Bericht van deelname, eventueel vergezeld van een vraag om logies, gaarne spoedig aan de secr., dhr. F. J. TESINK, Grotestraat 41, Den Ham (Ov.).

‘Zulks ter vervanging van de jampotten die tot heden dienst deden voor het verzamelen van as’.

‘s Avonds werd in de Herv. Kerk een herdenkingsdienst gehouden, waarin voorging oud-voorzitter ds. S.C. van Wijngaarden (uit Veenendaal). Voor deze dienst bestond grote belangstelling. Ds. Van Wijngaarden bepaalde zijn gehoor bij Spreuken 22 vers 6.

Woensdagmorgen was het feest voor de kinderen. Onder leiding van het personeel werden op het voetbalterrein spelletjes gedaan, waarbij de nodige traktaties niet ontbraken.
Voorafgaand ‘s avonds aan de operette ‘De Gouden Sleutel’ zongen het Herv. Kinderkoor en de Herv. Zangver. enkele nummers in een ‘uitstekende vertolking’.
De operette werd daarna opgevoerd onder leiding van meester Snel. ‘Over het geheel konden we veel bewondering hebben voor deze uitvoering, die bij de talrijke aanwezigen dan ook wel in de smaak zal zijn gevallen.’ Ds. Labrie bracht een woord van dank voor de geslaagde avond en vereerde de onderwijzeressen met bloemen en de onderwijzers met rookartikelen. Zowel dinsdags als woensdags konden de ouders het werk van hun kinderen bekijken.

1962

Het feest ter gelegenheid van het 50-jarige jubileum op vrijdag 1 juni begon ‘s morgens voor de kinderen met allerlei spelletjes op het terrein achter de school. Het bestuur had 425 uitnodigingen verstuurd voor een receptie van 14.00-17.00 uur in het Gebouw voor Chr. Belangen. Met de vele ontvangen bloemstukken zag het er feestelijk uit. Op het toneel was o.a. een door leerlingen gemaakte maquette van de school te zien. ‘Een pracht stukje handenarbeid werd hiermee geleverd, doch ook enkele door de leerlingen vervaardigde schilderstukjes leverden het bewijs, dat op school aan het onderdeel handenarbeid de nodige aandacht wordt besteed.’
Voorzitter ds. Labrie heette een grote schare belangstellenden welkom, o.a. wethouder Schurink, leden van de kerkenraad en kerkvoogdij, dhr. Faber van de Ulo, oud-personeelsleden, directrice Chr. Nijverheidsschool voor meisjes mej. Bakker, directeur Chr. Technische School Vroomshoop dhr. Hof en afgevaardigden van de verschillende scholen uit de gemeente Den Ham. Na het lezen van een gedeelte uit Psalm 105 wees voorzitter ds. Labrie er op, dat het zwaartepunt van de feestelijkheden lag in de herdenkingssamenkomst die ’s avonds in de kerk zou worden gehouden ‘waarin rondom het Woord de weldaden des Heeren dankbaar zullen worden herdacht’. Ds. Labrie stemde het tot grote dankbaarheid dat ‘een geslacht is groot geworden bij het Woord. In deze 50 jaren hebben 2000 tot 2500 kinderen onderwijs ontvangen aan de school, waardoor de jeugd der Kerk heeft mogen horen van de enige Weg welke leidt tot Zaligheid’. Namens de kerkenraad bood dhr. Kleinrensink gelukwensen aan en wees er op, dat ‘het een voorrecht is, te mogen arbeiden in een school, waarop aan de kinderen van de gemeente wordt verteld van Jezus Christus en Die gekruisigd. Heel het onderwijs dient daarvan doortrokken te zijn. Het is echter niet alleen voldoende daarover te vertellen, maar ook voor te leven’.
Wethouder Schurink bracht de beste wensen van het gemeentebestuur over en wees daarbij op de goede relatie met het bestuur van de school. Meester Snel bood namens het personeel een bijzonder fraai handbeschilderd wandbord aan, dat speciaal hiervoor gemaakt werd door plateelschilder S.T. Beulakker uit Vroomshoop. Dhr. Hengelaar voerde het woord namens de commissie van oud-leerlingen. Hij gaf een passend aandenken, ‘een leerzaam en nuttig geschenk’. De oudste oud-leerling dhr. G.J. Schrotenboer onthulde hierna een ‘hyper modern’ 16 mm filmapparaat. Kerkvoogd dhr. Boxem meldde dat de kerkvoogdij de aankoop mede mogelijk had gemaakt. Vervolgens complimenteerde hij namens het bestuur van de plaatselijke Ulo.

Dhr. Hoff bracht namens de Chr. Nijverheidsschool voor meisjes en de Chr. Technische School in Vroomshoop de gelukwensen over.

In de kerk werd 's avonds een herdenkingsdienst gehouden met o.a. voormalig voorganger ds. H. van Dijk uit Leerdam en oud-voorzitter ds. E.E. de Looze uit Hilversum.

Zaterdagavond werd op het terrein achter de school de operette 'De Witte Wolf' opgevoerd door 90 leerlingen en oud-leerlingen. Meester Gorter had de regie en meester Snel had de liedjes ingestudeerd. De kostuums waren onder leiding van handwerkonderwijzeres mej. Bloemendal gemaakt door de ouders. De onderwijzeressen mevr. Clements en mej. Pot zorgden voor het instuderen van de dansjes.

2011

Begin september

Op de eerste schooldag in september was aan de buitenkant al te zien dat de school een bijzonder jaar tegemoet zou gaan. Alle ramen van de lokalen waren beschilderd met de jaartallen van 10 decennia en een boekenthema uit de betreffende tijd, zoals Dik Trom. In het tv-lokaal/overblijflokaal spoot graffitikunstenaar Stylo (Nilo Boes) uit Vriezenveen een fantastische graffiti op de muur.

HERVORMDE SCHOOL
SMITSTRAAT 12

DEN HAM (O.), MEI 1962

L.S.,

HET BESTUUR VAN DE HERVORMDE SCHOOL TE DEN HAM (O.) HEEFT DE EER U MEDE TE DELEN DAT HET, TER GELEGENHEID VAN HET 50 JARIG BESTAAN VAN ZIJN SCHOOL, ZAL RECIPIEREN OP VRIJDAG 1 JUNI 1962 DES NAMIDDAGS VAN 2 - 5 UUR IN DE GROTE ZAAL VAN HET GEBOUW VOOR CHR. BELANGEN TE DEN HAM.

HET BESTUUR,
H. A. LABRIE, VOORZITTER
L. SOEPENBERG, SECRETARIS

22 september: Jubileumjaar feestelijk ingeluid

'Wat een vrolijk gezicht. Prachtig', zei directeur Ineke Kuiper – Dam tegen alle leerlingen en hun ouders bij de officiële opening van het 100e jubileumjaar. Alle kinderen hielden hun ballon goed vast, totdat burgemeester Cornelis Visser had afgeteld. Enkele honderden ballonnen kozen het luchtruim. Burgemeester Visser had een beetje medelijden met de school, want deze werd nogal eens geteisterd door steenmarters en af en toe lekte het dak ook nog, maar met de bouw van de nieuwe school zou dat het volgend jaar helemaal goed komen. Namens de gemeente Twenterand bood Visser een cheque aan die besteed zou kunnen worden voor de aanschaf van een klok.
Directeur Kuiper liet de aanwezigen weten een geweldig jaar tegemoet te gaan met tal van leuke en bijzondere activiteiten. Vanwege een levenlang bij de school betrokken juf Dini Schinkel – Jansen werd zij door Kuiper gehuldigd als 'Ere-Smithoeker'. Na een korte act met een omaatje, een dansje en wat zang was er voor iedereen een hapje en een drankje op het feestelijk versierde schoolplein.

Zendingsproject 'Twenterand goes Dakar!'

De kinderen zamelden het hele cursusjaar op maandagmorgen geld in voor de oud-leerlingen Joost Bosscher en Gerwin Stokvis en voor hun actie voor de Stichting Leer Gambia Leren. Beiden deden in november mee aan de Amsterdam-Dakar Challenge. Het geld werd bijeen gebracht onder de noemer: 'Wij een nieuwe school, zij goede leermiddelen'. Bosscher en Stokvis kwamen met hun rallywagen naar school om de kinderen te vertellen over hun actie voor een nieuwe school in Gambia. Deze school was al opgeleverd, maar er moesten nog leermiddelen en een keuken komen. Met hun oude auto reden ze in drie weken 7500 kilometer naar Senegal. Gelijk na hun aankomst reden ze door naar Gambia waar de auto geveild werd voor het goede doel.

27 oktober: Muffendag

Voor het eerst vierden alle meesters en juffen hun verjaardag samen met de kinderen. Iedereen kwam verkleed, waarbij velen eruit zagen zoals lang geleden. Voor de kinderen waren er vooral Oudhollandse spelletjes. Na afloop kregen de kinderen heel toepasselijk snoep mee naar huis: een zuurstok.

14 november: Dansend door de tijd

Stichting Dans in School studeerde samen met de kinderen een dansvoorstelling in. Onder begeleiding van professionele dansdocenten maakten de leerlingen kennis met dans, waarbij de nadruk lag op de geschiedenis van de dans wereldwijd. Aan de hand van verschillende dansstijlen ervoeren de leerlingen de ontwikkeling van de boerenbruiloftdans tot moderne dans uit de huidige jeugdcultuur. Als afsluiting van de projectdag lieten de kinderen elkaar, ouders en familie tijdens een feestelijke presentatie in sportzaal De Beukenhage zien wat ze hadden geleerd.
Tijdens de finale van dit festijn werden de prijzen uitgereikt aan de kinderen wier ballonnen de verste reis hadden afgelegd sinds de start van het jubileumjaar. Het waren: Lieke Hemmink groep 1/2d: Großtreben (570 km), Ruben Samsen groep 7: Neundorf (440 km) en Myrthe Petter groep 8: Achim (354 km).

2012

20 januari: Voorleesfeest met opa's en oma's

Tijdens de Week van het voorlezen kwamen meerdere opa's en oma's in de klas van hun kleinkinderen om een verhaal van vroeger voor te lezen.

Sommigen, al dan niet verkleed, namen een eigen geschreven verhaal en oude schriftjes en boekjes mee. Zij bezorgden met hun ervaringen en herinneringen de (klein-)kinderen een leerzaam en enthousiast voorleesuurtje.

22 maart Sponsorloop Fancy Fair

Op een mooie zonnige lentedag werd 's middags eerst een sponsorloop en daarna een grootse fancy fair gehouden.
Hoewel vermoeiend liepen alle kinderen geweldig goed, mede natuurlijk ook door de aanmoedigingen van ouders en grootouders. Er was een rondje uitgezet van 500 meter, dat van school, langs de kerk en weer terug naar het plein liep. De kleuters begonnen. Velen liepen vier rondjes. Daarna liepen de middenbouw- en de bovenbouwgroepen. Onderweg was er ranja. Iedereen deed super goed zijn best. Veel rondjes zorgden dus zo voor veel geld. Twee enthousiaste vaders daagden bovendien het hele team uit om ook te lopen. Voor 300 euro gaven alle meesters en juffen hier spontaan maar wat graag gehoor aan.
Na schooltijd werd het plein omgetoverd in een prachtig marktplein met heel veel verschillende zaken. Alle kinderen, maar ook veel ouders waren al maanden bezig geweest met het maken van de meest uiteenlopende en prachtige zaken. Er was voor elk wat wils. Van paasstukjes, sleutelhangers, speelgoed tot schilderijen, maar ook lekkere hapjes (broodje hamburger) en vele soorten gebak werden te koop aangeboden. Daarnaast waren ook alvast beide schoolzolders opgeruimd. Oude boeken, kaarten, puzzels, tafeltjes en stoeltjes enz., werden vlot verhandeld. Voor wie trek kreeg, was er koffie, limonade en cake te koop. Meester Arnaud liep in een grabbeljurk rond, waar tegen betaling een klein prijsje uit gegrabbeld kon worden. Meester Norbert was de presentator bij het rad van fortuin. Bij een stille veiling konden belangstellenden geld bieden op activiteiten van het team, zoals fotoshoot, high tea, ramen zemen en rondrit op een motor.
De fancy fair werd een enorm succes. De totale opbrengst zorgde voor een prachtig bedrag: iets meer dan 10.000 euro! Deze werd besteed voor de aanschaf van een professionele geluids- en lichtinstallatie in de nieuwe school.

Maart/april: Eigen Smithoekmuziek

Alle 15 groepen maakten heel erg enthousiast samen met echte liedjesmaker Martijn van der Zande 15 Smithoekliedjes voor een jubileum-cd. Er waren heel verschillende genres. De kinderen bedachten zelf een thema of verhaal en tijdens wat gezang ontstond er een melodietje, b.v. groep 5b zong 'We vieren feest' en groep 8b liet in een liedje blijken dat het best verdrietig is om school te verlaten.

19 april: Knikkertoernooi / Pannenkoeken eten / Zeepkistenrace

Het begon 's morgens met een spel dat door al de jaren heen gebleven is: knikkeren. De kinderen kregen elk vijf knikkers en daagden elkaar op het schoolplein uit voor een potje.
Voor tussen de middag bakten heel wat ouders en grootouders heerlijke pannenkoeken voor alle 370 kinderen. Nadat ieder zijn of haar buikje had rond gegeten was het tijd voor de traditionele zeepkistenrace. Deze stond in het teken van het 100-jarig bestaan. In totaal deden dertig zeepkisten en een veelvoud daarvan aan kinderen mee. Er was een vliegtuig 'Smithoek 100 jaar tijd vliegt', een jeep voor Gambia, een huisje voor Hans en Grietje en een grote schoolbus, waarin meesters en juffen op foto te zien waren.

21 en 22 mei: Circusvoorstelling

Begeleid door twee artiesten van Cirque de La Lune gaven alle kinderen een voorstelling in sporthal De Beukenhage. Ouders en andere belangstellenden zagen wat de kinderen in twee trainingen hadden geleerd. Het zag er spectaculair en heel prachtig uit.

1 juni: De honderdste verjaardag

Alle kinderen ontvingen voor hun enthousiast geleverde prestaties bij de vele jubileumactiviteiten en ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van de school een prachtige medaille. Enkele (oud-)leerkrachten legden bloemen bij de graven van de oud-collega's Gorter, Reidinga, Bloemendal, Snel, Ardesch, Remmink, Oudelaar en Steen, die in Den Ham zijn begraven.
In de hervormde kerk werd 's avonds een dank-/jubileumdienst gehouden met als thema 'Hej 't al eheurd?', namelijk de opdracht in de tekst van Psalm 78: 'Het doorvertellen van de grote daden van God!' Na een woord van welkom door directeur Ineke Kuiper-Dam staken twee kleuters de 100-jarige jubileum Smithoekkaars aan. Fia Schoenmaker en Jet Schutmaat-Groen maakten het liturgisch bloemstuk 'Van krijt- tot digibord'. Dit bloemstuk gaf aan dat er veel veranderingen zijn geweest. Gedacht werd aan het gebouw, de naam, het personeel, het bestuur, de lesmethodes en – materialen en het onderwijs zelf. Voor elk jaar was er één roos. Allemaal verschillende kleuren, want er waren diverse herinneringen aan de schooljaren. Klimop werd gebruikt als symbool voor alle leerlingen. Zij klommen in leeftijd, lengte en kennis, maar ook in geestelijk opzicht naar hét Licht. De ondergrond was groen: de kleur van de hoop. Ernaast lag de Bijbel open. Oud-leerkracht Dini Schinkel-Jansen ging voor in dankgebed. Er werd veel gezongen: 'Dit is de dag', 'Groot is uw trouw o Heer', Psalm 87: 3 en 4, 'Kinderen van één Vader' en 'Dankt, dankt nu allen God'. Het orgel werd bespeeld door oud-leerling Gijsbert Meuleman. Een groep kinderen zong op eigentijdse wijze de 'Tien Woorden Rap'. Net als precies honderd jaar geleden werd Psalm 78 vers 1-6 gelezen. Een gelegenheidskoor van oud-leerlingen zong 'Het Angelus', 'Á Toi la gloire', 'Het Dorp', 'Een karretje op de zandweg reed' en samen met het schoolkoor 'O mien dörpie'. Het schoolkoor zong ook nog 'Wie durft het aan?' Namens het bestuur

van PCBO Den Ham-Marle sprak dhr. A. Koops van 't Jagt veel woorden van dank uit. In een meditatie zei directeur Ineke Kuiper-Dam: 'Psalm 78 geeft eerst de waarde door en dan pas de richtlijnen, de regels. Het begint bij Gods liefde, die Hij aan ons mensen schenkt. Dat moeten we doorgeven. Eerst de genade van God en dan de opdracht die Hij daarbij geeft: Heb elkaar lief! Dankbaar mogen we zijn, dat dat wat toen gestart is, generatie op generatie heeft mogen doorgaan. We mogen vertrouwen op die God die ons de afgelopen eeuw trouw was. Het is goed te weten dat Hij ook met ons mee zal gaan de toekomst in'. Dorpsdichter Jan Lindenhovius las zijn gedicht 'Honderd jaar De Smithoek'. Mevr. J. van 't Ende-Remmink en haar kleinzoon Derk van 't Ende hielden een samenspraak over Bijbelse geschiedenis. (Toen het psalmvers op de maandagmorgen, nu vaak een Opwekkingslied op YouTube.) Charell, Loes, Bregina en Vera uit groep 6 vroegen in het gebed 'Help ons Vader … elke dag'. Oud-leerling Margreet Ardesch, dochter van een voormalige directeur, las het gedicht 'De toekomst in'. Afgesloten werd met het speciaal geschreven lied 'Smithoek 100 jaar' op de wijze van Opwekking lied 334.

30 juni: Reünie

Op een prachtige zomerse zaterdagmiddag stond ruim vóór de aanvang een lange rij mensen te wachten om de school nog één keer binnen te gaan en om daar hun medeleerlingen en meesters en juffen van toen te ontmoeten. Zelfs Sinterklaas kwam. In totaal kwamen meer dan 1100 mensen.
Toespraken met woorden van welkom werden uitgesproken door directeur Ineke Kuiper-Dam en voorzitter Jurgen Haakmeester. Vele herinneringen gingen vergezeld met allerlei anekdotes. Roeli Willekes wilde destijds graag solliciteren naar Den Ham. Zij had gehoord, hoe vooruitstrevend en modern de Hervormde School was. Toen ze in 1955 als juf in de derde klas begon, vroeg Gorter haar wat ze nodig had. Het werd zo maar aangeschaft. Gerrit ter Steege wist nog hoe hij op een morgen op school kwam en meester Gorter zei: 'Je hebt geen doek om'. Meester Ter Steege ging naar huis om even later terug te komen met een stropdas om. Bijzonder was de reactie: 'Ik ben 71 en ik ontmoette vandaag mijn juf van de tweede klas!' Opvallend was te horen in de vaak te korte gesprekken met de leerkrachten dat de schoolprestaties niet bepalend waren voor het latere geluksgevoel, maar het op je plaats voelen en het leveren van een bijdrage aan de maatschappij. Velen bewaarden de beste herinneringen aan de buitenschoolse activiteiten en de gegeven persoonlijke aandacht.
Veel belangstelling was er voor de oude films en de klassenfoto's, die voorbij kwamen op de digiboron. Ook oude NOF-beelden op de oude filmzolder deden heel bijzondere uurtjes herleven. Het gelegenheidskoor zong opnieuw het flink gerepeteerde repertoire, maar kon moeilijk het gezellige geroezemoes in de tent overstijgen. Muziek was er ook van jongere oud-leerlingen: dweilorkest Twenterandfiguren, Yellow Blue Eyes, Bianca Veldhuis en Gijsbert Meuleman. Heel spontaan werden in een lokaal canons gezongen onder begeleiding van meester Eg Kuiper. Veel reüniegangers maakten enthousiast van de gelegenheid gebruik om samen met hun klasgenoten van toen op de foto te komen in een oud schoolbankje. Enkele honderden bekeken wat proefdrukken van dit boek en tekenden gretig in. De vele prachtig uitgestalde oude schoolspullen riepen talrijke herinneringen op.
Velen verlieten uren later hun oude school echt voor het laatst. Zij reageerden met woorden als 'beregezellig', 'heel geslaagd', 'goed georganiseerd' en 'het was één groot feest'. Meerderen maakten nieuwe afspraken of waren voornemens in een van de volgende jaren een reünie te organiseren met hun klas. (Het zou nog druk worden op Facebook.) Sommigen kregen er maar niet genoeg van en gingen na afloop in groepen nog samen ergens wat eten in het dorp.

maandag 2 juli 2012 www.tctubantia.nl

twenterand | II

JUBILEUM Jong en oud halen herinneringen op tijdens reünie De Smithoek

'Laatste kans school voor sloop te zien'

Het 100-jarig jubileum van De Smithoek in Den Ham is zaterdag afgesloten met een reünie. Voor veel aanwezigen was het de laatste kans om de school in de huidige staat te bezoeken.

Een laatste blik in het te slopen schoolgebouw, dat lieten veel mensen zich niet ontgaan. Vanaf komend schooljaar heeft De Smithoek nagenoeg vanaf de parkeerplaats richting het schoolplein. „Daar heb ik de leukste tijden gehad", lacht Bert Marsman. Samen met Erik Koes moet hij diep graven om herinneringen op te halen over zijn tijd op De Smithoek. „Ik was niet zo'n schoolliefhebber, maar je moest wel", zegt Marsman. Ook Koes deelt deze mening. „Ik was veel liever vrij, maar ik ben nooit met tegenzin naar deze school gegaan. Echt specifieke herinneringen heb ik niet, ik weet wel dat het nog echt spelen was. Het kattenkwaad kwam later pas. Misschien heb ik wel les gehad van knappe juffrouwen, maar dat kan ik mij niet meer herinneren", lacht Koes.
De meeste aanwezigen waren na de bekendmaking van de reünie meteen enthousiast. Ook Alet Minkjan hoefde niet te twijfelen over haar komst. „Het is de laatste kans om de school te zien, voordat deze gesloopt wordt", zegt Minkjan.
Klaas Bosch werd in zijn huidige woonplaats Utrecht op de hoogte gebracht van de viering van de reünie. „Ik ben in mijn kinderjaren opgegroeid in Den Ham, het is nog altijd mijn dorp. Ieder jaar kom ik weer terug in Den Ham om op visite te gaan, maar vandaag krijg ik de kans om tientallen klasgenootjes weer te zien. De Smithoek van toen is nog altijd hetzelfde gebleven, het is een levende school met enthousiaste mensen."
De ene na de andere anekdote wordt verteld met een grote glimlach. Over schoolreisjes, kinderverkering en het afsluitende schoolkamp. „De school was vaak streng, tot het schoolkamp. Dan leek alles te mogen", lachen enkele mannen. „Ik hoop niet dat de meester van groep zeven destijds aanwezig is, want dat was geen perfecte relatie", lacht de ander.
Er worden niet alleen herinneringen opgehaald, belangrijk gespreksonderwerp van de reünisten is ook de vraag hoe het de oud-klasgenoten na school vergaan is. De verhalen gonzen als het ware over het schoolplein. „Den Ham is een hecht dorp, waarbij mensen omkijken na de ander. Ik denk dat de meeste mensen uit nieuwsgierigheid zijn gekomen", zegt Gerda Bakker. Op de achtergrond klinkt het geklik van een fototoestel: de oorspronkelijke klassenfoto's worden bij deze gelegenheid nog één keer opnieuw gemaakt. Leuk voor nu en later.

Reünie trekt 1.100 bezoekers

De reünie van basisschool De Smithoek is zaterdag bezocht door ruim 1100 mensen. De organisatie is dik tevreden: „Het is voor veken een afsluiting van hun schooltijd, maar voor ons ook een afsluiting van het schoolgebouw. Het is prachtig om te zien dat mensen elkaar in de armen vliegen. Er was ook een juffrouw aanwezig die 64 jaar geleden les gaf op De Smithoek, heel bijzonder."

Bij de reünie van de Smithoek draaide het niet alleen om bijkletsen met oud klas- of schoolgenoten, er was ook vertier in de vorm van een optreden van een schoolkoor, bestaande uit oud-leerlingen van de Hammer basisschool. foto Frans Nikkels

Hoofdstuk 5
Mijn herinneringen

Jennigje Wemekamp

(Jennigje Lindenhovius – Wemekamp, geboren 10 juni 1912, overleden 13 april 2011)

Toen ik zes was, mocht ik naar school. Ik ging op mijn klompjes en ik had mijn goede kleren aan. Als ik thuis kwam, moest ik weer andere aan. Ik had drie stelletjes. Het was niet zo'n weelde toen. De klompen mocht ik in de klas aanhouden. In die tijd heb ik nooit schoenen gehad.

De schooltijden waren van 09.00-12.00 en van 13.30-15.30 uur. Tussen de middag gingen we naar huis. Kinderen van wat verder weg bleven over. Ook ik bleef wel 's over, als mijn moeder weer eens moest bevallen. Ik was de derde van 9 kinderen. Ik kreeg dan een bruggien stoete mee naar school. Als de school begon, of als de pauze voorbij was, luidde meester Van Bruggen met de bel in zijn hand.
Een juf uit de laagste klas kneep je, als ze kwaad op je was. We noemden haar stilletjes ook wel 'juf kniep in de mouw'.

Van Bruggen was een lieve meester met een baard. Soms was hij streng. Ik heb wel 's in de hoek gestaan achterin de klas of ik moest naar de gang. Ik had twee strikken in mijn haar. De jongens achter mij trokken deze er soms uit. Ze kregen dan strafregels: 'We mogen de meisjes niet plagen'. De jongens en de meisjes zaten twee aan twee, maar wel apart. Ik zat voorin. Soms ging meester daarom op mijn bank zitten.

Aan de muur hingen o.a. Bijbelse platen. Er hingen petroleumlampen en er was een kolenkachel, die voor schooltijd werd aangemaakt. Voor in de klas hing ook een grote leesplank. Wij hadden een lei om de woorden op te schrijven. Elke maandagmorgen namen we geld mee. Dat was voor de school. Meester overhoorde ons elke maandagmorgen eerst het psalmversje. Daar kregen we een cijfer voor.
We hadden wel lesboeken, bv. voor rekenen. Verder kregen we natuurlijk taal. De kaart en geschiedenis deed ik niet zo graag. Tekenen kon ik goed. We kregen het één keer in de week. Ik had een tekenschrift en we moesten vooral dingen natekenen. Ik kon mooi schrijven en kreeg er vaak een 9 voor, soms een 10. We schreven het woord van de meester op het bord na. De meester keek daarna of we fouten hadden gemaakt. Ik schreef mijn hele schooltijd vooral met een griffel op een lei. Met een sponsje uit een speciaal blikje maakte je de lei weer schoon. Je moest het bewaren in je vak. Ook schreef ik wel met een kroontjespen en een potlood. Je kreeg geen rapport. Wel cijfers gewoon op een papier. Je hoefde niet zoveel te leren als nu.

In de klas maakten we ook letterdoekjes of breiden sokjes en kousen. De jongens deden dan vaak wat anders. Voor mijn verjaardag haalde ik om te trakteren in de klas eerst snoepjes bij Kranteers Jennegie. Zij had een winkeltje dicht bij ons huis. Als ze voor mij hadden gezongen, gaf ik elk kind twee snoepjes. Verder werd er aan de verjaardag niet zoveel aandacht besteed. We gingen elk jaar ook op schoolreis. Naar Vilsteren. Mijn vader had een kleedwagen en ging dus met ons mee. We deden spelletjes. We hadden eten en drinken mee. In de latere jaren gingen we ook wel wat verder weg.

Wel weet ik nog, dat de eerste auto's door Den Ham reden.

Met het Oranjefeest (31 augustus, de verjaardag van koningin Wilhelmina) deden we verschillende spelletjes, zoals koekhappen. Ik kan me niet echt herinneren, of we het Kerstfeest in de klas vierden.
Wel weet ik nog, dat de eerste auto's door Den Ham reden. We riepen elkaar om aan de straat te kijken.

Mijn schooltijd was een mooie tijd. Mijn vaste vriendin was Grietje van De Krulsmid. We deden touwtje springen, zakdoekje leggen of speelden met de bal.
Met 12 jaar kon je van school af. Direct na mijn schooltijd werkte ik 9 jaar lang in de huishouding van kolenboer Teunis in Wierden. De eerste jaren ging ik er lopend naar toe en kwam nauwelijks nog thuis. Later kon ik een fiets kopen.

Jennigje Wemekamp

Anne-Wil Schutmaat

(Anne-Wil Wiggers-Schutmaat, geboren 1982)

Ik kwam eerst in de klas van juf Janny Tanis en daarna bij mijn lievelingsjuf Hetty Jansen. Het was heel bijzonder, toen zij trouwde. Wij mochten er bij zijn. In de kerk mochten we een liedje zingen. Buiten de kerk stonden we klaar met versierde bogen en emmertjes met confetti.

Met Biddag en Dankdag gingen we ook altijd naar de kerk. Hoewel de hele school op die woensdagmorgen vrij was, gingen alle kinderen wel naar de kerkdienst. Bij Dankdag ging het thema eens over 'groeien'. We maakten er in de klas een werkstuk over, wat in de kerk werd opgehangen.
Van andere bijzondere feestdagen herinner ik me natuurlijk Koninginnedag. Elk jaar hadden we een andere muts op. Naar het maken van de muts zag je al dagen van tevoren uit. Hoewel het soms nog hartstikke koud was, mocht ik op deze dag altijd voor het eerst mijn zomerjas aan. Bij de aubade op de Brink zongen we meerdere coupletten van het Wilhelmus,

Met koninginnedag mocht ik altijd voor het eerst mijn zomerjas aan.

Rood wit en blauw en het Twents Volkslied. Dan liepen we weer terug naar het schoolplein voor spelletjes op het plein. Zo gauw die afgelopen waren, ging ik naar de kermis bij Harwig. Met het op school gekregen bonnetje mocht ik daar gratis in de draaimolen. De grote roze suikerspin smaakte er natuurlijk ook lekker. Koninginnedag was altijd een leuk feest.

Bij juf Schinkel in groep 3 moesten we op vrijdag ons vakje opruimen. Wie het netste vak had, kreeg een prijsje. Hoe goed ik mijn best ook deed, ik kreeg nooit een prijs. Wel het meisje naast mij.
Op je verjaardag ging je met je vriendinnen én een mooie grote kaart naar de andere meesters en juffen. Spannend was het als je de volle personeelskamer binnenkwam. In latere jaren mocht je maar naar een paar meesters of juffen.

Op maandagmorgen moesten we in groep 4 bij meester Dekker het psalmversje zingen voorin de klas. Later mochten we het ook opzeggen. Psalm 8 kan ik me nog goed herinneren. Als ik het versje een keer niet had geleerd, schreef ik het piepklein op een papiertje. Dat spiekbriefje legde ik dan in mijn grote tekendoos. Het deksel bleef omhoog staan, omdat ik er een potlood tussenzette.
Handwerken kregen we in onze klas van moeders.

We borduurden dan een boekenlegger of zoiets. Later kregen we handvaardigheid in het lokaal boven.

Het was chaos, als er iemand in de sloot fietste.

Leuk hoogtepunt in mijn schooltijd was het schoolzwemmen. Op de fiets van school naar zwembad De Groene Jager. Het was chaos, als er iemand in de sloot fietste. In het water moesten we vaak tien baantjes op de buik, tien baantjes op de rug en dan vrij zwemmen. Het mooist was, als je op het eind van de woensdagmorgen zwemmen had. Dan kon je in het zwembad blijven. Dus zocht je als eerste voor de hele middag de mooiste plek op het veld. Als we tussen de middag overbleven (Ik woonde aan het Lindrot 2) en bij regen binnen moesten blijven, haalden we nogal eens kattenkwaad uit. Zo plakten we een keer een plakbandje op de gaatjes van meesters blokfluit.

Bij een beetje mooi weer knikkerden we. Soms was het eigenlijk nog te koud om op de tegels te zitten. De afstand tussen een mooie dikke en de gooier was acht tegels. Bij een nog mooiere sierknikker wel tien tegels. Ook deden we vaak bultie gooien. Dan hadden we drie knikkers met nog één er bovenop. Of kuultje knikkeren. Mijn broer had veel knikkers. Elke keer nam ik er wat van mee, maar uiteindelijk hield hij er niet veel over. Op het plein waren vooral de meiden vaak aan het rolschaatsen en aan het skeeleren met die felgekleurde skeelers. Ik had van mijn zus nog van die oude rolschaatsen met keiharde wielen. Het piepte over het plein! Kinderen zeiden plagerig: 'Jij met die dubbele lucht rolschaatsen'. Soms speelden we verrottrappertje. We schopten elkaar dan. We vonden dat leuk, maar op een gegeven moment mocht dat niet meer.
Er werd veel gevoetbald. Tot één uur. Daarna werd het te druk. Daarom maakten we tussen de middag snel ons eten op om gauw naar school te kunnen en om nog even te voetballen.
Meester Teunis viel wel 's tijdelijk in, als een meester ziek was. Ik vond hem heel bijzonder. Hij kwam uit het westen. Als hij met zijn fiets op school kwam, liep hij ernaast en hield hij alleen het zadel vast. De fiets ging rechtdoor. Zingen was leuk bij meester Teunis. Hij had er dan een keyboard bij.
Toen ik in groep 6 en 7 zat, stond er een computer in de gang. Ik herinner me nog een topografiespel, waarbij een helikopter naar de hoofdsteden vloog. Je moest dan de naam van die hoofdstad intoetsen. Er ging wel telkens een irritant geluidje af.
In de hoogste groepen konden we het laatste uur van de vrijdagmiddag een activiteit kiezen. Dat was bijvoorbeeld schaken of puzzels maken. Na enkele maanden kon je opnieuw kiezen.
In groep 8 hadden we ons schoolkamp. We gingen op de fiets naar De Wolfskuil in Ommen, waar we twee nachten bleven. Er waren allerlei activiteiten, zoals een spokentocht laat op de avond. Een meester of juf was dan bijvoorbeeld verkleed als heks. We werden goed bang gemaakt in het donkere bos. Dat onze leraren 's avonds een biertje met elkaar dronken, vond ik wel heel bijzonder.

Marinus Remmink

(geboren 1937)

Eerst ging ik naar de kleuterschool in het Gebouw voor Chr. Belangen. Mijn juf heette Prange.
In de oorlogstijd floten de juf en de meester bij dreigend gevaar op een fluitje. Wij moesten dan onder de banken kruipen. Op 6 april 1945 kwamen de Canadezen ons bevrijden. Op hun tanks reden ze vanuit de richting Vroomshoop Den Ham binnen. Ze stopten daar waar nu de brandweerkazerne is. Dokter Kohly en meester Gorter klommen op de tanks, want zij konden wat Engels praten. Zij wezen de Canadezen de weg. Vanuit de ondergrondse wisten zij te vertellen, waar nog Duitse soldaten waren voor het laatste bevrijdingsgevecht. De Canadezen sloegen hun tenten op rondom de school. We gingen er vaak naar toe en ruilden daar onze eieren voor bussen met wel 50 sigaretten.

Achterin de klas zaten ook de meest ondeugende kinderen.

Op de lagere school was ik niet de beste. De besten zaten vooraan. Die kregen ook de meeste aandacht. Ik zat achterin en gooide er wel eens met de pet naar. Toen op mijn rapport slechte cijfers stonden, heb ik het maar verscheurd. Achterin de klas zaten ook de meest ondeugende kinderen. Ondeugend, maar niet gemeen. Regelmatig kregen zij straf. Een van hen moest voor straf om half vier nablijven. Dat deed hij niet. Hij had wat bedacht om deze straf te ontlopen. Eerder die middag had hij het raam op een kier gezet. Tijdens het dankgebed, nog voor de meester amen had gezegd, klom hij stilletjes door het hoge raam en ging er op kousenvoeten gauw vandoor. Zijn klompen werden hem door een vriendje nagebracht. De kinderen van buitenaf hadden altijd klompen aan. Ik trouwens ook. Voordat we de klas ingingen, zetten we onze klompen onder de kapstok. Wie tussen de middag overbleef, hing ook zijn broodbuul aan de kapstok. Achterin de klas hadden we een grote kachel. Als bij een regenachtige dag de kinderen van buitenaf nat en vies waren geworden, mochten ze om de beurt bij de kachel zitten om te drogen. Ook de natte klompen stonden rondom de kachel. De jongens achterin mochten de kolen met een kolenkit ophalen. De meester deed de kolen dan in de kachel. Mijn vader (H. Remmink, tel. 10, Magele B 73, nu: Esweg 17) leverde soms cokes aan school. Behalve een brandstoffenhandel hadden wij ook een transportbedrijf, een boerderij en mijn grootouders nog een kruidenierswinkel. Op het veld naast school speelden we slagbal met een eiken plank. Meester Gorter zette stangen als honken neer. Als er ijs was, schaatsten we op de ijsbaan. De school hield wedstrijden wie de snelste was. Bij sneeuw hielden we er hele fanatieke sneeuwbalgevechten op na met de kinderen van de Gereformeerde school. We lieten goed weten, wanneer wij een keer hadden gewonnen. Na schooltijd voetbalden we. De bal maakten we van een grote prop papier waar we smalle lange repen van een fietsbinnenband omheen wikkelden. Als 11-jarige jongens schreven we ook graag kentekennummers van auto's op. We verdeelden ons in kleine groepjes langs de Dorpsstraat. E 41000 was de auto van burgemeester Bramer. Garage Heikens had E 9010. We wisselden elkaar de nummers uit en schreven de nummers op die we nog niet hadden.
Op een dag kregen we nieuwe schoolbanken. Op mijn netvlies staat nog zo die speciale vrachtwagen van Klinge Transportbedrijf Meppel. De sterkste jongens hielpen met het lossen van de gigantisch mooie schoolbanken met ijzeren onderstellen. De hele school stond te juichen. Alleen al, omdat er anders nooit wat te beleven viel.
Tijdens een natuurkundeles vertelde meester Gorter dat benzine op water brandt. Nou, dat wilde ik wel eens uitproberen. Ik vond dat apart. Ik geloofde hem niet. Dus nam ik de proef op de som. Net toen een chauffeur onze vrachtwagen waste en er water op de grond lag, gooide ik er een jerrycan met benzine overheen. Het werd een vuurzee! De vrachtwagen vatte vlam. De chauffeur bedacht zich geen moment, startte de wagen en reed weg. Gelukkig doofde het vuur. Het had geen minuut langer mogen duren. Wat mijn vader tegen mij zei, was niet best ...
Mijn zusje moest op doktersadvies voor een poosje nog als bleeknеusje naar een koloniehuis op Schiermonnikoog. Dit tot grote verbazing van mijn ouders: Hoe kan dat? Ze kreeg thuis toch van alles te eten?
In 1951 ging ik van school af en vervolgde mijn onderwijs aan de Ambachtschool in Vroomshoop.

Marinus en Antje

"Na schooltijd voetbalden we. De bal maakten we van een grote prop papier waar we smalle lange repen van een fietsbinnenband omheen wikkelden."

1954 Eerste kleurenfoto

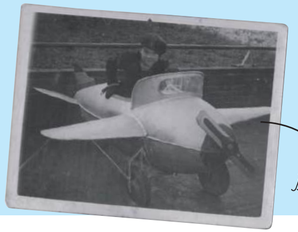

Bertus Koster

(geboren 1946)

Ik kende echt alle hoeken van de school. Ik had er immers mijn kleuterschooljaren (boven in het latere handenarbeidlokaal) en mijn lagere schooltijd tot m'n 14e doorgebracht. Rond 1954 werden mijn broer en ik door de schoolfotograaf op de kleurenfoto gezet.
De laatste jaren zat ik bij meester Gorter. Hij was de enige meester, die me aankon. Ik kon goed overweg met de zeer strenge meester Gorter. Op een dag stond meester Gorter bij de deur. Hij floot op zijn vingers en daagde mij uit de bal te schieten. Ik stond op enige afstand van school. Meester Gorter ging als keeper tussen de deur en een ruit staan. Ik schoot precies tegen de ruit. Die ging helemaal aan diggelen. Gorter was dit keer niet boos op mij. Voetballen deden we graag. Bij schoolvoetbal hadden we het beste team uit de regio en moesten daarom een keer naar Enschede. Op het schoolplein vloog een keer bij een balspel mijn klomp van de voet. De klomp raakte een meisje. Ik kreeg een portie klappen van meester Gorter. Het was m'n eigen schuld.
Ik weet nog goed hoe ik van meester Gorter de solex mocht ophalen van zijn huis. De meester op de solex en wij op de fiets naar het Eerderachterbroek. We gingen dan naar paddenstoelen of buizerds kijken. Soms gingen we ook naar het Zandstuvebos. Het bekijken van een film in het filmlokaal op zolder was een belevenis. We zagen een keer hoe een wagen werd beladen met hooi. Gorter draaide de film terug. Dat was lachen. Ik heb nog een mooie foto van mijn oudere, jong overleden, broer Siem. Hij zat in een speciaal door de schoolfotograaf meegenomen vliegtuigje op het schoolplein.
In 1977 namen mijn vrouw, Rieki Koster-Wessels, als losse hulp en haar schoonzus Henny Braakman-van Raalte het schoolschoonmaken over van mevr. Kortman-Poel en mevr. Ekkelkamp-Bloemendal. De taken stonden omschreven. Het werk mocht over de hele week verdeeld worden. Alleen de wc's moesten elke dag worden schoongemaakt. Dat was geen dankbaar werk. Ondanks vele emmers water en diverse schoonmaakmiddelen kwam de urinelucht er toch zo weer door. Het trok in de voegen. Het lukte vaak niet goed om de hoge ruiten buiten goed schoon te maken. We deden dat met een waterslang, een spons en een raamwisser aan twee lange slappe stokken.
Wat een gedoe! In de herfst lag de hele gang bij een beetje wind vol met bladeren. Ik ging vaak op zaterdagmorgen de bladeren opruimen. Soms hielpen onze jongens. Jaarlijks in de zomervakantie moest het marmoleum worden gedweild en van meerdere lagen was voorzien. Gelukkig kwam er later vloerbedekking. Vanwege ziekte van Henny in 1985 kreeg mijn vrouw een vaste aanstelling als schoolschoonmaker. Eerst hielp Ineke Drees, daarna haar zus Gerda en later schoondochter Anita. Eens werd ik beticht van illegale vuilnisstort. Iemand had gezien hoe ik afvalzakken achter uit de kofferbak van mijn auto haalde en die aan de Smitstraat neerzette. Mijn kenteken werd genoteerd en op een memobriefje op school achtergelaten. Wat bleek: Ik moest wekelijks de vele vuilniszakken aan de weg zetten. Om dit te vergemakkelijken reed ik mijn auto tot bij de achterdeur van school, laadde de kofferbak vol met vuilniszakken om daarna naar de weg te rijden. De werkzaamheden namen telkens maar toe. Zo moesten we de tuinperkjes bijhouden. In 2008 stopten mijn vrouw en ik na 31 jaar schoolschoonmaken.

Ondanks vele emmers water en diverse schoonmaakmiddelen kwam de urinelucht er toch zo weer door.

Broer Siem

Henny

Siem en Bertus

Mina Haselhorst

(Mina Heino-Haselhorst, geboren 1924)

Ik zie nog zo meester Van Bruggen voor me. Hij had een baard. Dat vonden we allemaal maar niks. Je zag dat niet zo vaak en zeker niet bij een meester. Hij kwam op maandag de klassen langs met een buul aan zijn arm. Daar moest het schoolgeld in.

Ik heb altijd op een lei geschreven. De griffel bewaarden we in een griffeldoos en de spons in een speciale sponsdoos. Je kon op de ene lei wel mooier schrijven dan op de andere. Ik had een gladde lei en dan ging het schrijven niet zo goed.
Ik had voor vlijt en gedrag een 10. Daar wil ik niet zo op pochen. Ik was zo bang als een wezel. Je durfde toen niets.
Ik woonde aan de Vosseboerweg 12. Het was dus een heel stuk lopen naar school. Voor een jonger buurmeisje van ons was het wel wat ver. Soms moesten we haar een stukje dragen. We namen altijd brood mee om voor tussen de middag in onze eigen klas op te eten. We hadden geen drinken bij ons. Dat was heel gewoon. Elke maandagmorgen zegden we het psalmversje op. Soms werden er een paar kinderen uitgepikt. Je moest het versje wel kunnen opzeggen!
Bij aardrijkskunde hing er een grote kaart voor in de klas. Ik zat achterin. Als ik een beurt kreeg, moest ik naar voren. Dan wist ik het niet meer, want de kaart was ineens zo groot geworden.
Mijn beste herinneringen bewaar ik aan meester Snel. Bij zijn schoolkoor leerde ik van hem heel veel verschillende liedjes. Dat gebeurde altijd tussen de middag. Na schooltijd kon niet, want dan werd het te laat voor ons. Hij peperde ons de liedjes in. Ik vond het prachtig. Zo kan ik nog steeds 'Het Angelus klept in de verte' zingen. Alleen gaat het nu niet meer zo goed als toen. Je moest hoog zingen. Meester Gorter luisterde, of het goed ging. Er was een eerste en een tweede stem. Heel mooi!
Alle jaren kregen we op één middag in de week handwerken. Van juf Hombrink, juf Wesseldijk en juf Boers. Handwerken was voor alle meisjes. We maakten borduurlappen en leerden breien. Wat de jongens dan deden, weet ik niet meer.
Ik heb wel een rapport gehad, maar dat raakte ik kwijt. Je stelde er toen niet zo veel prijs op.
Op zaterdag gingen we niet naar school. Dan moest er thuis gewerkt worden: kousen breien, klompen schuren. Je moest altijd wel wat doen.
Tijdens het aardappelsteken kregen veel kinderen verlof. De leerlingen van meester Snel die nog wel kwamen, gingen dan naar meester Gorter.
Toen de schoolfotograaf kwam, was net mijn grootvader of grootmoeder overleden. Ik weet niet meer wie van deze twee.
Samen met mijn één jaar oudere zus en één jaar jongere broer kwamen we daarom in rouwkleding op de foto. Dus niet met mooi gekleurde kleding. Mijn zus en ik hadden altijd schoenen aan, mijn broer klompen.

Op zaterdag moesten we kousen breien, klompen schuren.

Het Angelus klept in de verte
In tonen zoo zuiver en hel
De Grootmoeder knielt op de drempel
De Kinderen staken het spel
Grootmoeder bidt 'Onze Vader'
De kinderen zeggen 't haar na
Een zonnestraal glijdt door het lover
Een glimlach, een glimlach,
van 's Heren genâ!

Zij bidt, o God schenk Uw zegen
Ook over deze kinderen klein
En wees hen nabij met Uw liefde
Als ik niet meer bij hun kan zijn
Grootmoeder bidt 'Onze Vader'
De kinderen zeggen 't haar na
Een zonnestraal glijdt door het lover
Een glimlach, een glimlach,
van 's Heren genâ!

tekst: V.A. de Montagne
muziek: Catharina van Rennes
ca. 1915

Liedje geleerd van meester Snel

Mijn zus en ik hadden altijd schoenen aan, mijn broer klompen.

rechts: Mina Haselhorst

Janny Remmink

(Janny van 't Ende - Remmink, geboren 1929)

Ik was een zeer late leerling, want ik was op 11 mei geboren en mocht dus pas een jaar later, op 1 april, naar school. In de eerste, tweede en derde klas had ik juf Hombrink. Toen ik naar de vierde ging, ging juf Hombrink weer naar de eerste voor opnieuw achtereenvolgens klas 1, 2 en 3. In de beginjaren lazen we boekjes als 'Fik en ik' met daarin eenlettergrepige woorden.
In de derde klas kregen de meisjes handwerkles en de jongens handenarbeid. Ik mocht van alles breien en naaien met de hand. Dat breien leek net matjesvlechten op de kleuterschool. Thuis stopte ik de kousen. Juf Hombrink woonde in Almelo, maar door de week was ze bij ons thuis in de kost. Ze leefde erg mee met ons gezin. Ik mocht van haar roze kleertjes voor mijn grote babypop maken, o.a. een broekje breien. Op de ouderavond werd mijn werk te kijk gezet.
's Maandags kregen we geld voor de zending mee en een keer in de twee weken op donderdag 1 cent, want dan was er markt op de Brink.
Die cent besteedden we niet op de markt, maar we gingen naar Jansje Meijer, een kruidenierswinkel, waar nu schoenhandel Pas is. Daar kochten we wat voor die cent. Jansje had een jobsgeduld met ons, want het was moeilijk kiezen, 3 stengels zoethout of 18 kleiknikkers of toch zo'n dikke toffee enz. Als we op school kwamen, had juf een grote lei klaar, waarop ze een vakkenverdeling had gemaakt met in elk vak een naam. Als we dan met het gekochte of met bijvoorbeeld knikkers aan het spelen waren in de klas of we lieten het per ongeluk uit ons vak vallen, dan moesten we onze 'schatten' op de lei in het vakje met onze naam leggen.

Het onderste stukje van mijn staart werd door de jongens achter mij een keer in de inktpot gedoopt

In de eerste klas schreven we meestal met een griffel op een lei. Soms met potlood op papier. De lei bewaarden we in ons vak. Ik had een griffeldoos van mijzelf. Later kreeg ik een linnen etui bij ons uit de winkel. In de hogere klassen schreven we met een kroontjespen. Onder het schuifje bovenaan de bank zat een inktpotje. Ik had afschuwelijk lange vlechten. Het onderste stukje van mijn staart werd door de jongens achter mij een keer in de inktpot gedoopt... In de vierde klas hadden we meester De Olde. Hij was bij ons in de kost. Bij hem zongen we Psalm 42 ('t Hijgend hert der jacht ontkomen) op hele noten. Dat klonk als een houthakker, die hout aan het zagen was. Heel vroom en heel langzaam.
Als het zomers warm was, dronk je in de pauze water uit de kraan aan de kant van het speelplein. Je kreeg toen nog geen drinken mee van huis.
Op het plein speelden we voskop. Die ene keer vergeet ik nooit weer. We hadden een hele lange rij. Wij slingerden over het zanderige plein om de vos te vangen. Daarbij raakten mijn vlechten los. Paniek, want de schoolfotograaf was er die dag. Gauw mijn haar wat in elkaar geflanst en daarna mijn zusje Gerda opgehaald. Het is toch op de een of andere manier nog voor elkaar gekomen.
Op het plein knikkerden we met een kuiltje in het zand of gooiden we onze knikkers tot op een streep. Wie het dichtste bij was, won. Verder tekenden we een hinkelbaan. Met een voetje van een kapot wijnglas hinkelden we dan.
In de vijfde klas hadden we meester Snel. Hij leerde ons heel anders zingen. Voor de ouderavond leerde hij ons ook een musical, waarin ik de hoofdrol mocht zingen. Ik kreeg een mooie jurk aan met een grote witte schort voor, waarin allemaal plukken watten zaten. Ik zong 'De witte vlokken zweven doorheen in veld en wei, terwijl zij het sneeuwkleed weven enz.'. En dan maar schudden met de schort. Er was op 't podium een bos van dennenboompjes gemaakt. Daarachter stond 't koortje, verkleed als kabouters, te zingen. We gingen op schoolreis naar de Lemelerberg. Op de fiets en een broodje mee. Er mochten er nooit meer dan twee tegelijk naar de wc. Van de kinderen die gingen, werden de namen op het bord geschreven. Dus als er al twee namen op stonden, moest je het maar ophouden. Maar ik had een keer heel hoge nood, want ik had teveel pruimen gegeten. Ik had 't niet meer, maar ik mocht nog niet. Toen gooide ik alles van mijn bank op de vloer. Meester Snel zei boos: 'Eruit!' Gelukkig! Ik ging regelrecht naar de wc. Toen ik terugkwam, stond meester bij de deur en zei: 'Kom er maar in.' Dit vertelde ik thuis. M'n moeder zei, dat ik de meester maar een emmertje pruimen moest gaan brengen. Meester was achter in de tuin. Ik gaf hem de pruimen. Ik kreeg van hem een foto van ons fietstochtje naar de Lemelerberg ervoor terug.
Ik zat wel in joekels van klassen met volgens mij wel een stuk of 60 kinderen. In de zesde klas zat ik bij meester Gorter. Ik zat voorin. Als hij even de klas uit was, moest ik opletten... Achterin de hoek van de klas stond een grote kachel. De jongens mochten er zo af en toe wat kolen ingooien. Er waren twee rijen met 6e klas kinderen en twee rijen van nog oudere kinderen.
Op schoolreis gingen we op de fiets naar Hellendoorn. Daar was op de berg een simpele speeltuin met grote schommels en een doolhof. Dat was geweldig spannend. Er was ook een kraampje voor ijs en snoep. Als je de kans kreeg moest je die benutten. Gevraagd werd om 35 cent mee te nemen voor als we een lekke band kregen. Ik kocht zeven ijsjes van 5 cent. Een klasgenootje kocht liever iets voor haar zusje.

Ik kocht zeven ijsjes van 5 cent.

Ik zou spaarzaam zijn, maar blijkbaar lag hier voor mij de grens.
Op Koninginnedag (31 augustus) gingen we eerst naar school en dan in optocht richting het weiland achter De Beuk. Aan het begin van de Dorpsstraat liepen we onder een boog door. Deze boog was versierd met heide uit het Zandstuvebos. Verder ook met dahlia's. De gezamenlijke buren hadden ervoor gezorgd dat de hele straat versierd was. Op dat weiland deden we spelletjes als zaklopen. We kregen een beker met sinasappel erin. Op onze jurk hadden we natuurlijk een oranje lintje. Juf Rompelman van de Gereformeerde School schreef een toneelstuk, wat als openluchtspel werd opgevoerd. Er was ook altijd muziek bij. Met nog zeven jongens meer was ik het enige meisje, dat na de lagere school naar de mulo in Vroomshoop ging.

3e van links

Meester de Olde

Markt op de Brink

Schoolreis

Anke Geelink

(A. Ros-Geelink, geboren 1930)

Toen ik in 1947 van de HBS kwam, volgde ik in Doetinchem de eenjarige opleiding tot onderwijzeres. Dat allemaal onder het motto: ‘Dan heb je wat. Kun je later altijd nog zien.’

Ik liep één dag in de week stage op een school in mijn woonplaats Winterswijk. Voor de zomer van 1948 solliciteerde ik naar Den Ham. Meneer Gorter bezocht mij thuis voor een kennismaking. Er was een tekort aan onderwijzers en ik kon na het behalen van mijn diploma in september in oktober aan het werk. Ik wist niet waar ik terecht zou komen. Daarom fietste ik met mijn vader op een dag heen en terug naar Den Ham.
Het was een heel eind. 70 km heen, 70 km terug. De eerste tijd verdiende ik een netto maandsalaris van fl. 130,93. Daar ging dan gelijk weer fl. 75,00 van af voor kost en inwoning bij de familie Roelofs (Dorpsstraat A 131, nu Dorpsstraat 4).
Ik was 18 jaar. Dus ontzettend jong. Ik begon tamelijk onbewapend in een tweede klas met 44 kinderen. Na schooltijd kwam meneer Gorter bij mij in de klas om mij te leren kaften. Ik maakte dan 50 kaften precies pas met vouw erin. Ik heb er heel wat afgekaft, want we kregen herhaaldelijk veel boeken. Bovendien kregen de kinderen elke maand wel weer een nieuw leesboekje. Wilde ik op een vrijdagmiddag muziekles geven, dan mocht ik het kistorgeltje lenen. Dat orgeltje maakte de boel wel wat levendiger.
Tussen de middag ging ik naar huis. De kinderen die op school overbleven, haalden me meestal op. Het was echt een sport voor ze. Dat vonden de kinderen uit het dorp niet eerlijk, want zij hadden niet die gelegenheid.
Na mijn eerste jaar in klas 2, kreeg ik twee jaar een klas 1 met respectievelijk 53 en 57 kinderen. Die grootste klas werd na zes weken gesplitst, want er kwam een juf bij.
Aan het begin van het jaar leerde ik de kinderen lezen. ‘Dit is een pijp’. Bij rekenen moesten de kinderen cijfer 2 overtrekken met pen. Tussen de lessen door zongen we wel ’s een liedje of mochten de kinderen naast de bank staan voor wat bewegingsoefeningen.

> ’t Was gewoon ‘n kearl met bloom’n’ op de kop.

In dat jaar kwam ook de koningin voor een kennismakingsbezoek in Den Ham.
Ik herinner me alleen nog wat een jongen na afloop zei: ’t Was nit eens de koningin. ’t Was gewoon ‘n kearl met bloom’n’ op de kop. De koningin had namelijk een prachtige roze hoed met veren op.
Alleen sommige kinderen uit het dorp gingen naar de kleuterschool. De meeste kinderen antwoordden in het plat. Gelukkig kon ik dat goed verstaan. Op mijn vraag, wie er een vogelnaam kon noemen, antwoordde een kind: ‘Een poes’. Een poes? ‘Dèn zit ok in ’n boom’. Bij een kind maakte ik de opmerking dat haar potlood er wat raar uit zag. Ze zei, dat dit allang zo was: ‘Ik geleuve dat ’t er al in zat’. Ik vroeg opnieuw, hoe dat kwam. Ze zei heel zachtjes ‘maangs met de taane’. Er waren veel timide kinderen, maar er waren ook kinderen die alles wilden meemaken. Eén van de moeders zei: ‘Oonze Jan vret van alles uut’, maar in de klas was het het allerliefste jongetje. Natuurlijk kwam ook het omgekeerde bij kinderen voor.
Op een ouderavond was mijn bijdrage om wat uitspraken van mijn leerlingen te vertellen. Zo’n ouderavond begon om half 8 en duurde tot half 12! Eén keer in de maand ging ik naar mijn ouders. Dat was een hele reis met de bus, trein en weer bus. Op zondag reisde je niet. Daarom stiefelde ik op maandag al om half 5 naar het (bus-)station. Rond 9 uur kwam ik dan aan op school.
Na afloop van een huisbezoek werd ik op mijn fiets eens achterna gezeten door een hond. Die beet mij flink in de kuit. Ik moest ervoor zelfs naar de dokter. Bij een ander boerengezin kreeg ik anisette. Ik was helemaal geen likeur gewend. Het was mijn eerste ervaring met alcoholische dranken. In de jaren na de oorlog waren veel artikelen nog schaars. Hoewel ik best wel netjes in de kleren zat, was het toch wel wat op het karige af. Ik moest daarom textielbonnen bijkopen voor nieuwe kleding. Eén keer ben ik mee geweest voor een driedaags uitje van de hoogste klassen naar Denekamp. Hoe dat verder met mijn klas is gegaan, weet ik niet meer. Ik werkte tot 20 augustus 1951 aan de Hervormde school.

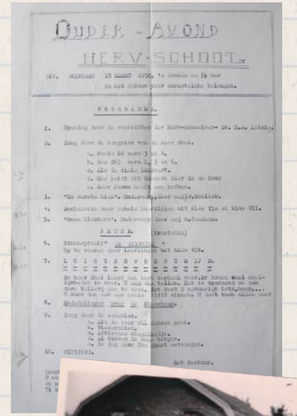

Juf Geelink met klas

Anke Geelink

Dina Schutmaat

(Dina Kleinjan-Schutmaat, geboren 1923)

Mijn schooltijd op de Hervormde School was mooi. Ik zou graag terug gaan. Ik ben in oktober geboren en mocht dus pas in april naar school. Ik kwam eerst bij juffrouw Boers, die later met meester Mulder trouwde. In de tweede klas zat ik bij juf Wesseldijk, in de derde bij juf Steenbergen, in de vierde/vijfde bij meester De Olde, in de vijfde/zesde bij meester Snel en in de zevende klas een half jaar bij meester Van Bruggen en daarna bij meester Gorter.

Ik ging altijd lopend vanuit de Hallerhoek 1 naar school. Eerst over het zandpad van onze boerderij naar de brede verharde weg. Langs die weg was een fietspad achter de paaltjes. 's Winters liepen we over de sporen die de melkwagens in de sneeuw achterlieten. Ik ging samen met mijn oudere zus en broer en met buurkinderen. Ik was de vijfde uit een gezin van zeven. Er liepen ook veel kinderen mee achter uit Egede. De terugweg liepen we 's zomers vanwege de schaduw door het bosje. We kwamen nooit te laat. Het lopen ging spelenderwijs. Onderweg spraken we af om hard te lopen tot de volgende houten lantaarnpaal en dan weer zacht tot de dan volgende paal. Ik moest wel zorgen dat ik niet na hoefde te blijven. Anders moest ik dat hele eind alleen teruglopen. We droegen meestal klompen, later ook wel schoenen.
Voor mijn middageten nam ik twee boterhammen mee in een katoenen zakje met een koordje. Ik had geen drinken bij me. Wel een Buismanbusje. Bijna elk kind had zo'n busje mee. Bij de pomp op het plein haalden we daarin water om te drinken.
In de klas hadden we een grote kachel. Die

> We schreven met potlood, griffel en kroontjespen.

werd elke morgen voor schooltijd aangemaakt. Dat deden de meesters niet. We konden ons bij koud weer lekker warmen bij die kachel. We schreven met potlood, griffel en kroontjespen. We hadden handwerken van juffrouw Boers en maakten in de klas letterdoeken en leerden breien. Toen de schoolfotograaf een keer kwam, had ik mijn rode jurkje met witte kraag aangetrokken. De juffrouwen zagen er dan heel deftig uit. Mevrouw Van Bruggen liet zich ook altijd met ons op de foto zetten. Op de grond lag een mooi kleed.
Pas in de hoogste klas bij meester Gorter kregen we een rapport. De beste kinderen zaten toen in één van de drie rijen. Ik kon niet goed wijs houden. Dus kwam ik ook niet bij het koor.

Op mijn 13e ging ik van school. Er was maar één meisje dat toen doorleerde. Ik niet. Ik moest thuis helpen op de boerderij.
Als hulp in de huishouding werkte ik later nog bij meester Gorter. Mevrouw Gorter was heel precies. Ik moest het huis schoonmaken en sokken stoppen. Ook moest ik bessen plukken in de tuin achter het schoolhek bij het paadje naar de Grotestraat. Die tuin hoorde bij het meestershuis. Ik hielp bij het wecken. Ik heb er een paar jaar gewerkt.

Sanne Scholten

(geboren 2006)

Ik woon het aller verst van school. In Egede. Mijn mama of de buren brengen mij naar school. Eén keer ben ik teruggefietst naar huis. Dat was een verrassing. Ik wilde graag een keer van school helemaal naar Egede. Mijn mama had toen mijn fiets meegenomen in de auto. Ik was wel een beetje moe.
Ik ben six. Ik kan al tot 39 tellen in het Engels. Dat heb ik van mijn papa geleerd. Op mijn verjaardag kreeg ik een nieuwe dure fiets van papa en mama. Toen ik jarig was, mocht ik in de klas op de stoel van Pompom. Ik mocht iemand uitkiezen die mijn verjaardagsmuts moest verstoppen. Lonne verstopte mijn muts in de bouwhoek. Van juf Berthilde mocht ik de 6 aanraken. Daarna trakteren en de klassen rond. Ik trakteerde op hele lekkere cakejes. Ik zocht een verjaardagskaart met paarden uit. Daar hou ik van.
Ik ga altijd naar broodschool, behalve toen ik 5 werd. Ik neem twee bakjes en twee bekers mee. In het ene bakje zitten twee boterhammen of twee witte bolletjes. Soms ook een koekje of een plakje worst. In de beker zit meestal dubbelfris of ranja.
Het schilderproject was zo leuk. We mochten schilderen, omdat de school 100 jaar is. Ik had een verfschort aan, maar mijn schoenen, maillot en rok zaten ook helemaal onder de verf.
Buiten op het plein vind ik schommelen leuk. Ik hou ook heel veel van knutselen. Ik zit liever niet in de bouwhoek.
Op mijn stoeltje zit een stickertje van een peer. Zo kan ik zien welk stoeltje van mij is. Ik had liever een stickertje van een schaap gewild. Ik kan al boekjes lezen. Gemakkelijk. 'Jezus is de goede herder' en 'Maria kwam bij het graf' vind ik mooie liedjes.
Bij gymmen in het speellokaal vind ik klauteren op het wandrek leuk. De voorleesverhalen van Krummel en zijn vriendje Hummel vind ik mooi.
Soms komen de kriebelmoeders. Ze pakken dan een kammetje en kijken of er luizen zijn. Soms heb ik twee vlechten. Die moeten er dan uit. Luizen kunnen niet vliegen, maar kruipen naar je toe.
Later wil ik zangeres, kassajuffrouw en juf worden.
Ik ga ze alle drie doen.

Soms komen de kriebelmoeders. Ze pakken dan een kammetje en kijken of er luizen zijn. Luizen kunnen niet vliegen, maar kruipen naar je toe.

Knipwerkje

Fruit eten

Niek (Nicolaas Christiaan) Veldhuis

(geboren 1927)

Toen ik van het gymnasium kwam, deed ik de versnelde opleiding aan de Kweekschool in Bloemendal. Er was een groot gebrek aan onderwijzers. Van de vijf sollicitatiebrieven die ik verstuurde, ging er één naar Den Ham.

Dat ik naar Den Ham solliciteerde had twee redenen: lekker ver weg van mijn ouderlijk huis in Hillegom en ik kende Twente een beetje. In de mobilisatietijd (1939) hingen we op zondagmorgen een oranje strik voor het raam of bij de voordeur. De soldaten wisten dan dat ze in dit huis welkom waren om na de kerkdienst een kopje koffie te drinken en wat bij te praten. Zo leerde ik twee Twentse soldaten kennen. Eén uit Almelo en één uit Borne. Na de oorlog logeerde ik wel 's met mijn broer bij de familie van die ene soldaat uit Borne.
Als reactie op mijn sollicitatiebrief stuurde Gorter een brief naar mijn Kweekschool. Daarin concludeerde Gorter dat ik de Gereformeerde Bondsgemeente Den Ham wel zou snappen, maar er niet bij hoorde. Dat werd door Gorter als interessant ervaren. Ik kwam voor een proefles, waarbij ook ds. Labrie als voorzitter van het schoolbestuur aanwezig was. Hij liet me bij die gelegenheid weten dat 'ze hier in de kerk geen gezangen zingen'. In de kerk werd toen ook nog gezongen op hele noten.
Ik kwam in juli 1952 en kwam bij Jantie van de bakker (Kuiper, Vroomshoopseweg 2) in de kost. Jantie had een kruidenierswinkel met drogisterij.
Aan de Hervormde School volgde ik eerst meester De Boer een maand op. Na de zomervakantie kreeg ik een klas 3 met 54 leerlingen! Het was het begin van wat we nu de babyboom noemen. Het lokaal was helemaal vol. Aan het eind van mijn eerste jaar was ik overspannen. Het was allemaal net één beetje te veel geweest.
Collega Folmer zat met zijn tweede klas naast me. Ik stelde Gorter voor om de klassen even groot te maken. Naast twee eerste klassen de overige klassen verdelen over het aantal lokalen. Zo kreeg ik in mijn derde klas zeven leerlingen uit klas 2. Deze zeven konden goed zelfstandig werken. Toen aan het eind van het jaar bleek dat ze eigenlijk ook met alles van klas 3 hadden meegedaan, gingen ze over naar klas 4.
Op de fiets verkende ik Den Ham en omgeving. Zo fietste ik een keer in het weekend vanuit het Eerderachterbroek terug langs de Ommerweg. Bij De Groene Jager was het me toch een drukte. Jongens en meisjes liepen er maar wat heen en weer. Ze zochten contact met elkaar. Het dorp had het voor mij als nieuwe meester ook al mooi uitgezocht.
Het verhaal ging dat ik maar verkering moest krijgen met Bertha, de dochter van meester Gorter, of met juf Wiersma die al een jaar eerder was gekomen en de eerste klas had. En inderdaad. Korte tijd daarna, in de loop van de winter, kregen juf Wiersma en ik verkering. Zij was in kost bij fietsenmaker Jan Vrijlink in de Roggestraat. Ik moest eerst wel erg wennen aan de taal.

> Het verhaal ging dat ik maar verkering moest krijgen met de dochter van meester Gorter.

Kinderen van buitenaf spraken alleen maar dialect. Ze zeiden 'hij' tegen zij. Wat krang betekende, kon ik niet thuisbrengen. Een kind zei eens: 'Hij stekt mie in de hoet'. Een medeleerling vertaalde het voor mij: 'Hij prikt mij met de pen'. Veel kinderen hadden een huisnaam. Een scheldnaam zeiden ze zelf. Dat was voor mij ook wennen. We hadden geen vergaderingen. Gorter regelde alles zelf. Steevast werd elk jaar aan het begin van de eerste klas tegen de jongetjes van buitenaf verteld, dat ze niet tegen de bomen naast het plein mochten plassen.
In het najaar was iedereen vrij tijdens de rooitijd van de aardappelen. De kinderen moesten van huis uit meehelpen. Later werd dit de herfstvakantie. We hadden in mijn tijd geen vrij op woensdagmiddag. Kinderen, die overbleven, aten in de eigen klas en gingen daarna naar buiten.

> Wat 'krang' betekende, kon ik niet thuisbrengen.

Ik moest voor herhalingsoefeningen een maand naar Duitsland. Meester Gorter wou me niet missen en schreef een brief aan Zijne Excellentie de Minister van Oorlog. Dat briefje hielp, want ik kon blijven.
Ik gebruikte mijn blokfluit om de toon aan te geven of om een wijsje te spelen. Spontaan kwam er vanuit mijn klas de vraag om blokfluitles te geven. Het duurde maar even of ik had er meer dan tien. In de middagpauze gaf ik les. Op een kerstavond van school speelde mijn blokfluitgroepje. Een van de kinderen kwam bij me met de opmerking, dat ze van haar oma een blokfluit mocht kopen. Van je oma? Wat bleek. Oma was de baas over de portemonnee. De inwonende ouwelui hadden het voor het zeggen. Als je op huisbezoek kwam, sprak je ook met de grootouders en niet met de ouders.
In verhouding tot de openbare school met betrekkelijk weinig leerlingen kreeg onze school best wel veel geld per leerling. We hadden een stencilmachine. Dat was toen al heel modern. Ik mocht bibliotheekboeken kopen om aan de kinderen mee te geven. Ik timmerde zelf een boekenplank in de klas. De kinderen vonden het prachtig. Ook de vader van één van mijn kinderen. Hij kwam en vertelde trots dat hij het boek ook gelezen had. Het was zijn eerste boek.
Aan het eind van de middag vertelde ik in de klas graag zomaar een zelfverzonnen vervolgverhaal.
Ik rookte pijp in de klas. Dat deed je gewoon. Daar keek niemand van op. Opvallend vond ik dat als 13- of 14-jarige meisjes van school gingen ze zo gauw veranderden. Als ze na enkele jaren hun jongere broertje of zusje ophaalden, zagen ze er ineens zo ouwelijk uit. Gorter wilde een kamer voor zichzelf. Hij maakte een begroting en stuurde die op naar de inspecteur. Die kwam praten en merkte op dat Gorter toch wel erg veel geld nodig had voor zijn plan. Gorter zei: 'Dat komt, omdat u er altijd zoveel van af doet'. Met zo'n antwoord kon Gorter daarna goed zaken doen met deze inspecteur.
Eén van mijn collega's was kleurenblind. Hij kwam voor schooltijd bij me met wat krijtjes en vroeg mij welke rood en welke blauw

Als er een ouderavond uitgeschreven moest worden, werd gekeken wanneer het volle maan was. Dan konden namelijk de ouders van buitenaf de weg 's avonds goed zien. De ouderavond op 19 maart 1954 was dus ook echt tijdens volle maan.

was. Hij wilde namelijk een vlag op het bord tekenen voor een jarige leerling. Met het rode krijtje in z'n ene hand en het blauwe in z'n andere hand liep hij naar zijn lokaal.
Ik had weinig contact met mijn eigen ouders. Wel schreef ik ze brieven en een hoogst enkele keer belde ik ze op. Dan ging ik

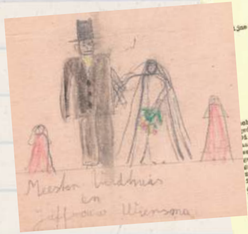
Het was nog zo'n telefoon in een houten kastje met een slinger.

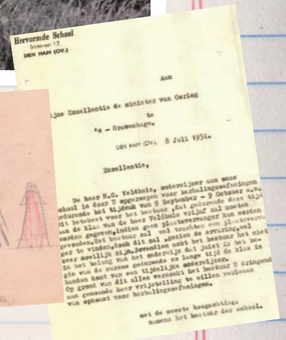
naar onze buren Veneberg. Het was nog zo'n telefoon in een houten kastje met een slinger. Ik kon nog geen nummer draaien. Een mejuffrouw in het postkantoor trok vervolgens aan de stekkertjes en bracht de verbinding tot stand. De school had geen telefoon. Gorter had er wel een bij hem thuis. In de lokalen hadden we van zulke terugklapramen. Een keer bleef er één in het weekend openstaan. Op maandag zagen we dat een zwaluw bezig was geweest om een nest te maken. De zwaluwen vlogen af en aan met strootjes in hun snavel. Eitjes werden gelegd, maar het werd erger toen de eieren uitkwamen. De zwaluwen lieten de mest van de jonkies vallen in de klas. Toch wilden we het nest niet verstoren. Net voordat de jonge zwaluwen op het punt stonden om uit te vliegen, zaten ze bovenop de gordijnrail. Het was een mooi gezicht. Toen ze uitgevlogen waren, hebben we het nest afgebroken en het raam na schooltijd maar weer gesloten.

We verloofden ons, maar wilden ook wel een keer trouwen. In Den Ham was in de verste verte geen kijk op een huis. Daarom solliciteerde ik naar Enschede met de bedoeling dat daar ook een huis bij was. Bleken ze daar ook nog een juf nodig te hebben. Gorter was er in een keer twee kwijt. Dat vond hij vast niet leuk. Toen we in Enschede naar een huis keken, hoorden we van het busongeluk in Osnabrück.
We woonden de rouwdienst voor de twee omgekomen meisjes in de kerk bij. Een Duitse dominee sprak er in plat Duits. We hoorden natuurlijk de verhalen van Gorter en Snel. Het hield ons en de kinderen, de jongere broertjes en zusjes van de koorleden, erg bezig.
We hadden goede contacten met onze collega's op de Gereformeerde School. We hadden ook wel 's samen cursussen. Er was geen rivaliteit. We konden het als personeel goed met elkaar vinden. Ik heb met veel plezier gewerkt aan de Hervormde School. In Enschede werd bij ons huwelijk de aanstelling van mijn vrouw automatisch omgezet van vast in tijdelijk. Dit was wettelijk zo geregeld.

Juf Wiersma en meester Veldhuis

Hervormde School
Smitstraat 12
DEN HAM (OV.)

Aan

Zijne Excellentie de minister van Onderwijs

te

's-Gravenhage.

DEN HAM (OV.), 8 Juli 1954.

Excellentie,

De heer H.G. Veldhuis, onderwijzer aan onze school in dezer U opgevraagd voor werkzaamheden verbonden bij Uwe Afdeling van 9 September t/m 7 October a.s. Verzoekt hij de heer Veldhuis vrijdag 8 Juli gedurende deze klas te mogen opgeven, dat gedurende deze tijd geen lessen worden gegeven. Het bestuur stelt zich op het standpunt dat het niet gewenst is, dat de heer Veldhuis vrijdag aan weinig leerlingen les geeft, terwijl hij zich voor de vriendelijk uitgenodigde 2 jaar in de klas in zeer moeilijke omstandigheden en lange tijd in het bezit van het onderwijsbevoegdheden. In het bijzonder gemeente en lange tijd in de klas in die van de zeer gemeende en hartelijke gemeentelijke. Het bestuur U dringend verzoekt hem een vrijwillige gemeentelijke. Op grond van dit alles verzoekt het bestuur U dringend hunden kunt van dit alles verzoekt te willen verlenen om genoemde heer vrijstelling te willen verlenen voor optimaal voor herhalingsonderwijs.

met de meeste hoogachting,
namens het bestuur der school.

Henny Wemekamp-Koppelman

Jammer dat de school naast me weggaat. Al vanaf mijn huwelijk met Gerrit meer dan 50 jaar geleden woon ik al in het huis, Smitstraat 10. Eerst nog samen met mijn schoonouders. Later, toen zij overleden, verhuisden mijn man en ik naar de andere kant, Smitstraat 8.
Contact met mensen van de school was er niet veel. Misschien kwam dat wel, omdat ikzelf in mijn kindertijd naar school ging op het Hoge Hexel en mijn man naar de School met den Bijbel in Den Ham. Mijn man Gerrit sprak wel 's met meester Gorter, maar dat gebeurde vooral buiten, bv. op de houten tuinbank voor het huis. Bij elkaar op visite kwamen we eigenlijk niet, ook later niet bij meneer en mevrouw De Groot.
Mensen zeiden weleens dat we overlast zouden moeten hebben van de school zo heel dichtbij. Dat is niet waar. Van de kinderen had en heb ik niks geen last. Het maakt mij niets uit. Ook over de ballen die in onze tuin

Mensen zeiden weleens dat we overlast zouden moeten hebben.

belandden, klaag ik niet. Van de vele auto's die de kinderen brengen en halen en rijden over de inrit naar de parkeerplaats heb ik evenmin last gehad.

Evert Roelofs

(geboren 1930)

Voor de school liep een smal straatje. Het was eigenlijk een (macadam-)weg met een verharding opgebouwd uit drie verschillende lagen grind. Het doorgaande verkeer ging via Brinkstraat, Brink en Grotestraat. De naam Smithoek komt van de smederij die ter hoogte van nu Smitstraat 26 stond. De straat werd in mijn jeugdjaren ook een tijdje Schoolstraat genoemd.
Ik mocht pas naar school toen ik zeven werd. Daarvoor had ik een prachtige tijd. Elke dag ging ik wel weer ergens naar toe. Dan was ik bij de timmerman even verder op bij ons in de Dorpsstraat, dan was ik weer bij de melkfabriek te vinden. Ik werd er oervervelend door.
De eerste drie jaar zat ik bij juffrouw Boer. Er was toen ook nog een juffrouw Hombrink. Na drie jaar rouleerden de juffen en stroomde je in bij een andere juf. In mijn klas zaten zo'n 30 kinderen. Eerst schreven we op een lei, maar later toch ook in schriften.
Bij ziekte of om een andere reden werd de deur tussen de lokalen wel 's opengezet. Eind derde klas zat ik bij meester De Olde (uit Vroomshoop). Deze meester hield veel van geschiedenis en kon mooi voorlezen.
Meester Snel was buitengewoon. Hij gaf graag muziek en zang en had een eigen zangkoor. Hij had een reptielenkooi met o.a. een hagedis. Op zondagmiddag leerde ik het wekelijkse psalmversje.

Ik bewaar goede herinneringen aan meester Gorter. Ik heb veel van hem geleerd. Ook dingen die niets met rekenen of taal te maken hadden. Hij wilde dat we veel van de natuur, bijvoorbeeld vogels en bloemen, leerden. Vanuit zijn serre in de hoofdenwoning keek hij vaak met zijn verrekijker. Als er iemand voorbij liep, ging hij er op af om een praatje te maken. Hij kon mooi vertellen. Als het hem niet goed wou lukken, kon hij kwaad worden.

Ook ik kreeg er een keer van langs met zijn strijkstok. De stok brak.

Hij probeerde orgel en viool te spelen. Lukte dat vioolspelen niet zo goed, dan sloeg hij met de vioolstok. Ook ik kreeg er een keer van langs met zijn strijkstok. De stok brak. Tijdens de muziekles mocht ik niet meezingen. Ik las dan 'Alleen op de wereld'. Ik hield meer van tekenen. Gorter kon ook goed tekenen. Ik leerde van hem tekenen in perspectief en met pastel. Ik kreeg extra lessen. Mijn tekeningen werden in de gang opgehangen. Gorter gaf ook graag natuurkunde. Hij deed veel proeven. Bij aardrijkskunde betrok hij de hele wereld. Eigenlijk alles wat hem interesseerde,

Schilderen leerde ik van meester Gorter.

wilde hij met ons delen. Gorter kon de meest vreemde straffen bedenken. Zo sloot hij mij en nog een groepje deugnieten op in de bestuurskamer. Op de kachel legde hij vetkrijt ... Wat een stank! Gorter was een zeer gedreven man. Hij was wat moois. Er was bij hem altijd wat te beleven. Niet iedereen in Den Ham kon dat waarderen.
In mijn klas zaten jongens en meisjes van boeren-afkomst. In het najaar bleven zij rond het aardappelrooien twee weken thuis om mee te helpen. Ik zat dan met zo'n 5 andere kinderen nog in de klas. Ik kreeg geen vrij.
Het was een armoedige boel op school. Je moest je potlood niet te vaak slijpen, anders kreeg je een flinke uitbrander.
Gorter stimuleerde je om door te leren. In de

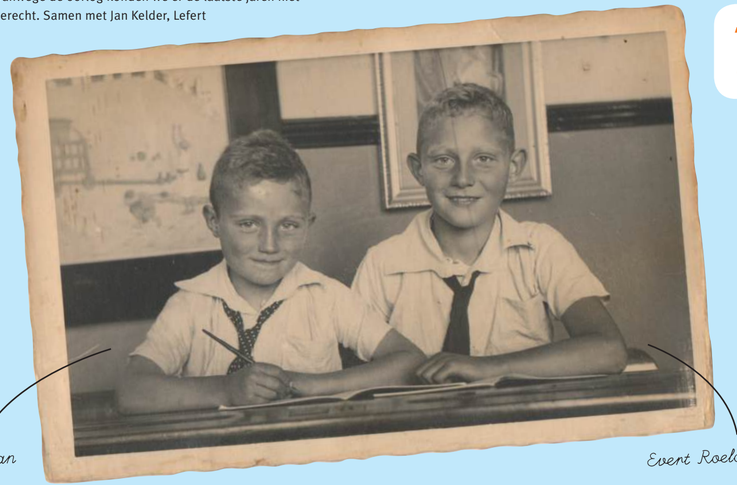

oorlogstijd wilden de Duitsers dat we aan sport deden. Zo kwamen er rekstokken, Zweedse banken en een wandrek. We hadden mazzel dat we ook een voetbalveld hadden. Dat lag op een stuk bouwland naast school. De school liet er een keetje bouwen waar de gymspullen opgeslagen konden worden. We kregen veel sport van meester De Olde en meester Gorter. Ook voetballen. Tegen de gereformeerden. Wat werd er wat afgevochten. Andere favoriete bezigheid was knikkeren. Het plein was maar gedeeltelijk betegeld.

Zo stond maandenlang een krengenwagen van de NTF uit Nijverdal op het schoolplein.

De school werd in najaar 1944 gevorderd door een commandogroep van het Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps. De school werd leeggemaakt en alles werd opgeslagen in een grote schuur bij de elektriciteitszaak van Jansen aan de Dorpsstraat. Kasten, de hele schoolvoorraad, alles moest hals over kop worden weggehaald. Als kinderen hielpen we mee met deze verhuizing. De school werd onder toezicht van de Wehrmacht een kazerne, waar Duitse militairen sliepen en onderhoud pleegden aan hun voertuigen. Zo stond maandenlang een krengenwagen van de NTF uit Nijverdal op het schoolplein. Ook mijn vaders vrachtwagen werd door hen gevorderd. Meester Gorter, die in de hoofdenwoning mocht blijven wonen, kon goed opschieten met de soldaten. Hij was getrouwd met een Duitse en hij gaf in de hoogste klas Duits. Kinderen kregen in deze periode af en toe wat les in de consistoriekamer van de kerk. In die jaren ging ik naar de mulo in Vriezenveen, maar vanwege de oorlog konden we er de laatste jaren niet terecht. Samen met Jan Kelder, Lefert Nijenhuis en Albert Voortman kregen we bij ons thuis les van meester Gorter en meester De Olde. Zij gaven ons dan Frans en wiskunde vanaf 's morgens een uur of negen. Meester Gorter vertelde ons over de V1, en dergelijke.
Op zondagavond gaf hij catechisatie in een van de schoollokalen. 's Zomers ging een groepje jongens/meisjes van deze bijbelclub wel 's op bezoek in het Duitse Uelsen.

Broer Herman *Evert Roelofs*

De beker gewonnen bij de jaarlijkse Heartdance wedstrijd.

Nieuwsbrief speciale editie

0606 Y4
woensdag 5 april

Morgen kijkavond!
Zoals u al weet, sluiten we morgen ons Dialectproject feestelijk af.
We houden een grote tentoonstelling voor alle oude's, kinderen en andere belangstellenden in de school. Heeft u de aankondiging op DeltaTV ook gezien?

De avond wordt gehouden **van 19.00 uur tot 21.00 uur.** U kunt samen met uw kind de hele school bekijken. In alle lokalen zijn werkstukken tentoongesteld en er zijn bijzondere gasten op die avond aanwezig.
Om 20.00 uur is er een **gezamenlijke afsluiting op het plein** voor alle aanwezigen.

Activiteiten:

- Gerda & Harry en band brengen in het speellokaal dialectsongs ten gehore van hun cd 'Van Pool tot Pool'
- Dialecttroubadour Erik Dam speelt, zingt en vertelt in het dialect.
- Tentoonstelling van mooiste werkstukken in het overblijflokaal op de bovenverdieping. Van iedere groep zijn de drie mooiste werkstukken hier tentoongesteld.
- Bakkaal Kaptein maakt Platte Smitsoekjes. U kunt ze proeven én kopen voor een klein bedrag in het kleutergebouw.
- De succesvolle serie 'Van jonge leu en oale groond' van RTV Oost kunt u bekijken op een groot scherm in de personeelskamer. Een **deel van de cast** is aanwezig voor 'meet and greet'. Ze delen handtekeningen uit.

JONGE LEU EN OALE GROOND

- Om 20.00 uur vindt een grote afsluiting op het plein plaats. De kinderen zullen in een supergroot koor het lied 'O, mien dorpie' ten gehore brengen.
- Prijsuitreiking van de mooiste werkstukken door Kees Huigen
- Poppenkast in het dialect
- Dans op 'Tsalles'-lied
- Voorlezen in het dialect
- Diverse toneelstukjes
- De 'Hej 1 ál 'eheund' – mannetjes kunt u tegenkomen.

Dialectspreuk van de week:
'Met mekaar he'w wat onmeunig mooia 'maakt!'

Tot morgenavond!

de Smithoek
protestants christelijke basisschool

Tom Hallink

(geboren 1993)

Ik vond het altijd leuk om naar De Smithoek te gaan. Ik had er wel plezier. Dat begon gelijk al op de eerste dag. Juf Jettie was jarig en ik mocht dus verkleed naar school. Ik was soldaat.
Van mijn kleuterjaren kan ik me herinneren dat ik een keer een ijzeren trekstang van een kar tegen mijn hoofd kreeg. Ik hield er een hersenschudding aan over.
In de pauze deden we op het plein tikkertje of verstoppertje. Ik probeerde ook wel eens op het dak van het fietsenhok te klimmen. Achter het fietsenhok kon je via een boom zo naar boven. Ik werd meerdere malen betrapt. Toch telkens maar weer proberen. Dat was de kick. Verder natuurlijk ook wel ´s meisjes plagen, kusjes vragen. Dit tot plezier van de meisjes. In de speel- en klimauto liet je je gevangen zetten. Je liet je expres pakken.
In de hoogste groepen daagden we tijdens de pauze de meester of juf die pleinwacht had uit. Bijna elke pauze probeerden we over de rode lijn naar het andere plein te gaan. Tot de meester of juf je in de gaten had.
Mijn leukste jaar was groep 7 bij meester Bert Vreeman. Hij bracht de lessen allemaal heel erg leuk. Zo gingen we met onze klas een keer naar de Manitobarotonde op de weg naar Ommen. Daar vertelde hij het verhaal van de bevrijding. Ik kon uren naar hem luisteren. Meester Bert kon zijn lessen op uitdagende manier brengen. Zo moesten we 's morgens hard werken en 's middags gingen we darten in de klas. Dat stimuleerde ons wel. We hielden een keer een darttoernooi in de klas. Op een groot blad stonden de deelnemers en tegen wie je moest spelen. Het duurde wel lang, voordat we uit waren. Er was maar een dartbord.
Ik herinner me ook het vele sporten.

Sowieso de gymlessen in de gymzaal aan de Slingerweg en de sport(mid-)dagen in groep 7 en 8. Mooi. En natuurlijk schoolvoetbal. In groep 7 was ik aanvoerder van mijn team. Heel leuk. We kwamen een ronde verder, maar werden toen uitgeschakeld. In groep 8 wonnen we weer. We mochten twee rondes verder.
Ik moest een traan laten gaan, toen bekend werd dat we die laatste wedstrijd niet konden spelen. We zouden namelijk op kamp zijn op Schiermonnikoog. De volleybaltoernooien in sportzaal De Beukenhage waren altijd een groot feest. In groep 8 zat ik in team 'Lambada' en had een wit t-shirt aan met lambada erop.
In het eerste seizoen van de RTVOost serie ´Van Jonge Leu En Oale Groond´ speelde ik Erik Wildspieker. Ik zat toen in groep 8. In maart was er op school een dialectproject. Daarom waren oma Wildspieker, Patricia Wildspieker en Stefan Bos uitgenodigd voor een 'meet and greet'.
Het werd heel erg druk in het lokaal! Iedereen wilde een handtekening van ons. Ik had nog nooit zoveel handtekeningen uitgedeeld. Ik had er eigenlijk geen. Eerst was het een krabbel, daarna probeerde ik het steeds een beetje mooier te krijgen en daarom schreef ik op elk blaadje mijn naam weer anders op. Maar wel gewoon 'Tom' met een streepje eronder, meer niet.
De zeepkistrace was ook heel erg bijzonder. We bouwden van planken en zo nog wat dingen een skelter om tot iets leuks. Helaas paste de bovenkant van onze zeepkist niet onder het klimrek, waardoor hij kapot ging.
Voor de jaarlijkse Heartdance wedstrijd oefenden we bij juf Liesan een dancenummer met regen en paraplu's. En met succes, want we wonnen een beker.

> Iedereen wilde een handtekening van ons. Ik had nog nooit zoveel handtekeningen uitgedeeld.

Voetbalteam Tom

Van Jonge Leu En Oale Groond!

Wim van Bruggen

Op z'n veertigste werd mijn opa door dominee Holland overgehaald om naar Den Ham te komen. Beiden kenden elkaar vanuit Vriezenveen.

Mijn opa Jochum hield niet van conflicten. Als hij een moeilijk gesprek verwachtte aan te gaan met iemand, bood hij hem eerst een sigaar aan. Op zijn bureau stond altijd een kistje sigaren. Mijn vader Jo stond op z'n 18e voor de klas. Hij was naar de HBS geweest en kon daarna met een eenjarige opleiding meester worden. Ik vermoed dat hij geen vaste aanstelling heeft gekregen in Den Ham, maar dat hij inviel. Mijn moeder Tine volgde haar opleiding op de kweekschool in Dokkum. Zij was aan de Hervormde School, toen haar vader dominee was in Den Ham, van 1929 tot 1933. Ook juf Paulien Boers en meester Jan Mulder kregen verkering en trouwden. Zij waren gek op kinderen. Zelf hadden ze geen kinderen. Hij werd later hoofd in Marle. Daarvoor kreeg hij wel dispensatie, want hij was te jong om hoofd te worden. Ze gingen in Marle wonen. Mijn opa gaf ook leiding aan de knapenvereniging. Hij leerde de jongens gezangen zingen. Toen ds. De Looze een keer voorbij kwam en dit hoorde, zei hij: 'Dit is de laatste keer. Dit kan niet!' Mijn (doopsgezinde) oma was woest op de dominee. Ze trok haar jas aan en gaf haar oordeel over het gebeuren. Ze ging daarna nooit meer naar de kerk. Oma was erg vrijgevig. Als je met een collecte aan de deur kwam, gaf zij erg veel.

Als je met een collecte aan de deur kwam, gaf zij erg veel.

Op zijn 64e kon mijn opa met pensioen. Dat was niet gebruikelijk, maar er waren volop nieuwe onderwijzers. Hij verhuisde naar Apeldoorn. In 1952 overleed hij op 80-jarige leeftijd.

Fam. Van Bruggen

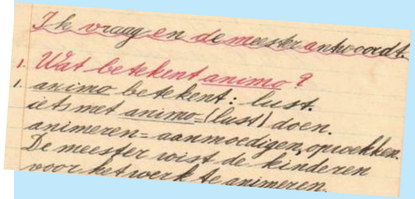
Vlnr staand: T. Wesseldijk, J. van Bruggen jn. J. Mulder, P. Boers, D.J. Snel
Vlnr zittend: R. Steenbergen, J. van Bruggen sn

Herman Dankelman

(geboren 1938)

Op 1 april 1944 ging ik naar school. Mijn buurmeisje uit de derde klas nam me mee. We liepen meestal vanaf onze boerderij aan Noordmeer D 87 (nu: Leertendijk 6) binnendoor, over het kerkpad, naar school. Onderweg kwamen we overal een helligen haan tegen. Dicht bij ons huis, haalde onze haan mij op.
Toen onze school gevorderd was door de Duitsers, hadden we les in de consistoriekamer en ook achterin de Gereformeerde School. Daar zaten we met twee klassen bij elkaar in. We zullen daar vast niet veel geleerd hebben. Ik zat achtereenvolgens bij de juffen Van de Riet en De Boer, de meesters Timmer, Snel, Timmer, De Boer en De Groot.
Bij meester 'Tuufie' Timmer hadden we altijd voetbal. Hij was er zelf ook gek op. In de klas mochten we een vraag stellen over een bepaald woord. Zo vroeg ik naar het woord animo. Hij schreef het antwoord op het bord en wij schreven het in een speciaal schrift na.
Meester De Boer, hij had een glazen oog, gaf ook landbouwonderwijs in Den Ham. We kregen dat jaar les in een lokaal boven in het Gebouw. Na schooltijd mochten we hem helpen met het schoonmaken van reageerbuisjes e.d. Mijn ouders waren gewend, dat ik op tijd thuis kwam. Toen ik dat een keer niet was, haalde mijn vader me op. Hij vond het overigens prima, dat ik de meester hielp. Die keer had onze krantenbezorger mij op school de krant gegeven. Dat gebeurde wel vaker en ook andere krantenbezorgers deelden na schooltijd de kranten uit aan degenen die buitenaf woonden. Omdat mijn vader mij ophaalde, was ik de krant vergeten.

> Ook nam hij ons wel 's mee naar de Meertjes. Daar was het erg drassig. Er zaten veel ringslangen.

Ik vraag en de meester antwoordt
1. Wat betekent animo?
1. animo betekent: lust.
ik heb met animo (lust) doen.
animeren = aanmoedigen, opwekken
De meester wist de kinderen voor het werk te animeren.

Meester De Boer bezorgde hem die middag alsnog bij ons thuis. Als de meisjes handwerken hadden, fietste meester De Boer met de jongens naar de Linderbeek om er te zwemmen. Gelukkig was het ondiep, want zwemmen konden we niet. Ook nam hij ons wel 's mee naar de Meertjes. Daar was het erg drassig. Er zaten veel ringslangen. Meester pakte ze zo.
In de zevende klas zat ik in het nieuwe lokaal bij meester De Groot. Daar kreeg je naast de gewone vakken aparte dingen. Zo moest ik van hem zijn radio ophalen bij hem thuis (nu: Smitstraat 2). In de klas luisterden we dan naar de NCRV Schoolradio. We hadden er een boekje bij. Het ging over onderwerpen als Paulus, weidevogels, Schiphol en thee. Deze radiolessen werden op maandag uitgezonden van 14.00-14.35 uur. We moesten ook een brief leren opstellen en versturen. Ik stuurde een brief naar machinefabriek Conrad-Stork en kreeg een soort van informatieboekje per post terug.
Mijn vrouw, Janny Dankelman-Wolters, zat in 1952 op de Huishoudschool in Vroomshoop. Zij moest als 13-/14-jarig meisje een halve dag in de week praktijkervaring opdoen. Ze liep stage bij mevr. Gorter-Frese. Dat was een lief mens. Ze was Duitse en sprak met een accent. Je kon haar wel goed verstaan. Janny moest de serre schoonmaken, bloemen verzorgen en het koper poetsen. Aan het eind van het jaar kreeg ze een getuigschrift.

Freek Miskotte

(geboren 1938)

Ik kwam in september 1945 op school. Er waren toen zes lokalen. Van die eerste jaren herinner ik me niet meer zoveel. Wel van meester Timmer. Hij was in de kost bij mijn oom en tante Reimink aan de Ommerweg. Na schooltijd gaf hij voor belangstellenden typles. Als ik dan bij mijn oom en tante kwam, kreeg ik ook wel eens les van hem. In 1948 teisterde de coloradokever ons land. Het was een ware plaag. De kevers legden eitjes en de larven vraten alles kaal, vooral de aardappelvelden. Leerlingen van de hoogste klassen moesten een keer een

Hij had kromme tenen en droeg daarom schoenen met stalen neuzen.

halve dag helpen. Meester was erbij. Ze liepen dan het land door om de kevers in een Buismanbusje te verzamelen.
Meester Gorter was fanatiek. Zijn leerlingen moesten een voorsprong hebben op de rest. Hij daagde je uit. Als je naar de ulo ging, zat je apart in de klas. Hij gaf ook Frans.
Gorter was een heel bijzondere onderwijzer.
Hij had kromme tenen en droeg daarom schoenen met stalen neuzen. Daar kon je een trap mee krijgen. Toen mocht dat nog. Hij gaf les in vakken die we nu heel gewoon vinden. Natuurkunde en milieu stonden bij hem hoog in het vaandel. Bij mooi weer gingen we naar buiten. Op een dag moesten we een blok hout meenemen. Ik kreeg er één van mijn oom, die timmerman was. Op school moesten we er een huis of boerderij van maken. Gorter maakte een plattegrond van Den Ham en daar zetten wij dan ons huis op. Zo werd het hele dorp nagebouwd.
Als Gorter kwaad was, kon je maar beter bij hem uit de buurt blijven. Je zag dat het best aan zijn hoofddeksel. Had hij zijn hoed op, dan moest je niet te dicht bij hem komen. Liep hij met een bloot hoofd op het schoolplein, dan ging het goed met hem. Had hij zijn pet op, dan was er wat loos. Dan gebeurde er meestal iets prettigs.

Dini Jansen

(Dini Schinkel-Jansen, geboren 1943)

Ik ben geboren in boerderij 'Porcus' pal tegenover de school. Op de post stond ons adres soms aangeduid als 'tegenover de Hervormde School'. Aan weerskanten van de Smitstraat waren sloten. Rond de bevrijding in april 1945 moesten mijn ouders en ik uit de buurt van de school blijven. De school was gevorderd door de Duitsers en de Canadezen zouden de school wel eens kunnen belegeren.
Op het plein liep vaak een haan rond. Die kende mij precies en moest mij vaak hebben. De haan liet me er niet langs als ik naar huis wilde. Mijn moeder moest me dan ophalen.
Als buurkind liep ik vaak gewoon de school binnen. Ik keek er dan in verschillende boekjes. Als meester Gorter kwam, verstopte ik me. In de eerste en tweede klas zat ik bij de toen 18-jarige juf Geelink.
In 1951 werd de Smitstraat verbreed en moest onze oude Saksische boerderij met oonderschoer aan de wegkant worden afgebroken. We verhuisden naar de Marleseweg.
Meester Snel kon prachtig vertellen. Je zag het voor je gebeuren. Verder deed hij veel aan muziek. Met het kinderkoor gingen we naar concoursen. Zo moesten we een keer zingen in een soort van openluchttheater in Hoog-Soeren. Meester Snel had altijd zijn kistorgeltje bij zich.
Meester Gorter was erg zwart-wit. Hij dacht niet in grijs. In de hoogste klas leerde je bij hem zelfstandig werken. Hij zette je na de Bijbelles aan het werk met rekenen.
Een snelle rekenaar keek je werk na. Heel spontaan werd er soms een dagje fietsen georganiseerd. Je nam brood mee en fietste door Twente. We gingen ook wel eens met een tekenblaadje naar buiten en moesten dan de toren of de kerk natekenen. Bij knutselen verfden we veel met poederverf. We kregen dan drie kleuren die we zelf moesten mengen. Ook maakten we een herfstboek. Elk kind maakte een verhaal met een tekening op een los blaadje. Alle blaadjes werden met een spiraal gebonden tot een boek. Dat was leuk om te doen. Meester Gorter las vaak voor uit 'Peerke en z'n kameraden' van W.G. van de Hulst. Ik zat achter in de klas dichtbij de boekenkast. Elke week mocht je een boek

De meisjesboeken vond ik te saai. Daarom ruilde ik vaak stiekem met een jongensboek.

mee. De meisjesboeken vond ik te saai. Daarom ruilde ik vaak stiekem met een jongensboek. Ik hield en hou nog steeds van spannende boeken, vooral over smokkelaars. Het lezen werd me met de paplepel ingegeven. Gorter had ook een bibliotheek in zijn huis. Ik kwam daar soms en zag daar boeken van o.a. Frederik van Eeden staan. Juf Wiersma van klas 1 brak een keer haar enkel op het ijs. Voor haar kwam juf Voorhoeve in de klas. Meester Gorter vroeg mij of ik haar drie weken wilde helpen. Als dank kreeg ik van hem het jongensboek 'Razende Roeltje' van Diet Kramer. Voorin schreef hij: 'Voor mijn kleine collega'.
Ik herinner mij de filmvertoning boven op zolder. De films daar waren vooral educatief bedoeld. Het was er ook erg gezellig.

Een buurmeisje kwam ons tijdens het eten vertellen dat het koor een ongeluk had gehad in Osnabrück. We aten niet verder. De hele zaterdagmiddag stond ik bij het gemeentehuis te wachten op meer informatie. Het duurde lang voordat er een telefoontje kwam. 's Avonds bracht een bus de niet gewonde koorleden terug. De hele Brink stond vol. Kinderen mochten op vrijdagmiddag niet naar de begrafenis van Ineke en Anneke. Zij werden erbuiten gelaten. Toch ben ik met mijn moeder gegaan. We zouden in diezelfde tijd ook op schoolkamp naar Nunspeet gaan. Dat ging dus niet door. Ik had me er erg op verheugd.

Toen het Ministerie in 1963 werd verzocht om de achtste leerkracht te mogen handhaven, ondanks dat men hier gezien het leerlingenaantal geen recht op had, kwam ik als onderwijzeres terug op de Hervormde School. Op vrijdag slaagde ik en op maandag begon ik in de combinatieklas 2-3 als

Ik had geen aanwijsstok, maar een afgepelde tak.

invalster. Gorter werd nu echt een collega van mij. Later kreeg ik een vaste aanstelling. Ik herinner me, hoe de inspecteur bij mij in de klas kwam. Ik had geen aanwijsstok, maar een afgepelde tak. De inspecteur maakte er een kritische opmerking over. Verder keek hij in de schriften. Van een stapeltje nam hij de onderste schriften. Hij dacht dat hij daar misschien wel iets verkeerds in zou kunnen aantreffen. Zo'n bezoek heb ik als louter intimidatie ervaren.
Een bijzondere anekdote uit mijn beginjaren was dat de school met twee bussen naar een zangconcours ging. Op de terugweg werd een uitspanning aangedaan. Voordat de reis weer zou worden vervolgd, gingen mevr. De Groot en ik nog even naar het toilet. Toen we terugkwamen zagen we de bussen net wegrijden. De eigenaar van de uitspanning bracht ons na. Stukje verderop kwamen we gelukkig een terugrijdende bus tegen. Meneer De Groot had ons gemist. We konden nu instappen.
Ik verhuisde meerdere keren in de school. Er was een fijne, heel prettige leeromgeving. Vanwege nieuwe onderwijsinzichten, kreeg ik de beschikking over een speel-/leerlokaal. Ik volgde er een cursus voor in Zwolle.
Hoofd der school Jan de Groot maakte op een vrijdagmiddag in 1979 tijdens de weeksluiting van het personeel bekend dat hij wilde stoppen. Hij had er veel moeite mee om ons dat te vertellen. Wij schrokken van zijn aankondiging. Ik heb die middag een traan weggepinkt. Kinderen vroegen aan meester De Groot: Wat wilt u later worden? Mevrouw De Groot was als een 'moeder van de school'. Tijdens de 10-minuten gesprekken bracht ze koffie en na afloop dronken we een borreltje bij hen thuis. Het afscheid van De Groot werd voorbereid. Het werd uiteindelijk een mooi afscheid wat groots werd gevierd.
Daarna werd Henk Ardesch uit De Krim hoofd. Hij zat in het bestuur van de schoolvereniging en gaf les aan de Huishoudschool in Vroomshoop. Ik kan me van hem herinneren, dat we wekelijks in een schrift de absenten en het gedane werk moesten bijhouden.
Na een ziekbed overleed Henk in de zomervakantie op 7 juli 1991. Die zomer moest ik alles voor elkaar maken: zorgplan schrijven en roosters met urentabellen maken. Mijn man Bert typte alles uit. Met het administratiekantoor in Enschede moest ik allerlei financiële zaken doornemen. Voor 1 augustus leverde ik al het nodige in bij de Inspectie. Gelijk begon de procedure voor een nieuw hoofd. Voorzitter Auke Koops van 't Jagt ging deze procedure zeer correct en democratisch in. Er was veel overleg met het team. Uiteindelijk werd gekozen voor Gerlo Teunis uit Scherpenzeel.
Daarnaast zat de school volop in de verbouwing en in de renovatie. Bij het bereiken van het hoogste punt zat ik tussen allemaal mannen een borreltje te drinken bij Harwig. Er moest natuurlijk veel geregeld worden. Samen met bestuurslid Ko Schaap en voorzitter Oudercommissie Ria Wind gingen we meubilair uitzoeken. Het was een druk jaar! Ik moest de boel draaiende houden en op de winkel passen. Moest ik de klas uit, dan nam Gerda Bonte het over. Van Gerlo Teunis mocht ik de personeelsvergaderingen nog een poosje blijven leiden. In de periode Teunis werd er goed naar de werkvloer geluisterd. Het was een prima tijd. Regelmatig kwam ook Durk Bakker van het OnderwijsAdviesCentrum uit Almelo. Hij maakte ons wegwijs in de laatste onderwijsontwikkelingen.
Gerlo Teunis werd opgevolgd door Koos Wolterink uit Hardenberg. We kenden Koos als ambulante begeleider van De Sleutel in Vroomshoop. Hij hielp ons extra hulp te verlenen aan zwakke leerlingen. Tijdens zijn directeurschap gingen we het BAS(bouwen aan een adaptieve school)-traject in. Er moest een doorgaande lijn, meer eenheid, komen in alle groepen. In de groep waren we minder klassikaal bezig, meer individueel.
Meer dan 40 jaar gaf ik met veel plezier en enthousiasme aan meerdere generaties les. Een week voor mijn 65e verjaardag werd ik op woensdag 25 juni 2008 door de kinderen en de collega's extra in het zonnetje gezet met een verrassingsdag. Al heel vroeg werd ik door allemaal verklede kinderen van mijn groep en door mijn collega's opgehaald van mijn huis aan de Marleseweg. Per rijtuig werd ik via de Brink naar school gebracht. Bijzonder was, dat het paard werd gemend door oud-collega Eg Kuiper, met wie ik vele jaren samenwerkte. Op school wachtten mij nog meer verrassingen: ontbijt met de klas en ik werd door alle 360 leerlingen toegezongen met een speciaal voor mij gemaakt lied. Ook kreeg ik van elke groep een zelfgemaakte bloem. Daarna waren er voor mijn groep een tweetal workshops: bezoek aan een bakkerij en onder leiding van een kunstenares aan de slag met klei. De feestelijkheden werden afgesloten met een lunch samen met de collega's. Na de zomervakantie kwam er nog een officieel afscheid.
Ik kon De Smithoek nog niet missen. Ik meldde mij daarom bij de directie aan voor vrijwilligerswerk. Zo help ik wekelijks leeszwakke kinderen, want het was en is voor mij nog steeds een uitdaging om kinderen lezen te leren en kinderen met leesmoeilijkheden te helpen.
Bij de start van het jubileumjaar werd ik uitgeroepen tot 'Ere-Smithoeker'.

Dini Jansen

Jaap Snel

(geboren 1944)

Mijn vader (geb. 1907), een rasechte Vroomshoper, wilde van zijn grote hobby fotograferen zijn beroep maken. Hij maakte veel foto's. Uiteindelijk koos hij toch voor het onderwijzerschap en begon in 1930 aan de Hervormde School. In 1937 trouwde hij en ging kort daarna wonen aan Grotestraat 56.
In de oorlog werd hij regelmatig gevraagd om ondergedoken mensen te fotograferen om hen zo van een vals persoonsbewijs te voorzien. In de nacht van 5 op 6 februari 1944 werd hij, samen met nog vier Hammenaren, plotseling door de Duitse inlichtingendienst S.D. gearresteerd en overgebracht naar strafgevangenis De Koepel in Arnhem waar hij zes weken bleef. Alleen mijn vader zou het overleven. Mijn moeder was toen in verwachting van mij. Mijn vaders mening ten opzichte van de Duitsers sloeg helemaal om na de spontane en liefderijke hulp bij het busongeluk in Osnabrück.
Mijn vader was plezierig in de omgang, was recht door zee, werd serieus genomen, was zeer geliefd én muzikaal. Hij dirigeerde het kinderkoor, jeugdkoor en meisjeskoor. De middagpauze duurde van 12.00 - 13.30 uur, maar meester Snel offerde deze pauze gedeeltelijk op door van 13.00 - 13.30 uur te oefenen met het koor. De ene dag de eerste stem, de volgende dag de tweede stem, weer een andere dag de derde stem en daarna dan nog een dag met alle drie stemmen samen. Ik weet dat mijn moeder deze opoffering niet altijd kon waarderen. Kinderen konden lid worden van het koor. Dit was dus vrijblijvend en niet verplicht. Bij landelijke concoursen in de afdelingen uitmuntendheid of superieur was er bijna altijd de eerste prijs. Zowel in het lokaal van meester Gorter als van mijn vader stond een orgel, harmonium. Ook thuis zat mijn vader vaak achter het orgel, zong er zelfs bij. Later deed ik wel 's mee op de blokfluit.
Hij componeerde en maakte bewerkingen van muziekstukken. De zang vergde veel tijd van hem.
Op het plein speelden we verschillende spelletjes. Zo gooiden we met aarden knikkers op één grote dikke knikker of op een stapeltje van vier knikkers. Alles wat er naast ging was je kwijt. Bij bok-bok-bok-hoeveel-horens-heb-je-op-je-kop stond er één tegen de muur en sprong de één na de andere er achteropen moest je het aantal vingers dat omhoog werd gehouden raden. Verder overlopertje met diverse tikkers en tikkertje-met-verlos. Bij voskop hield je een alsmaar langer wordende sliert getikte kinderen vast.
Op een donkere en koude zolder bekeken we de nieuwste films van Nederlandse Onderwijs Film.
Zo zagen we bijvoorbeeld eens de veiling in Broek op Langendijk.

Uitslag van de wedstrijd

Tijdstip optreden		Punten	Prijs
1.15	1. Meisjeskoor "Looft de [illegible]"	262	2
1.30	2. Kinderkoor Zwolle "Zang en Vriendschap"	255	3
1.45	3. N.H.Kinderkoor "Den Ham"	301	1

Meester Gorter had klas 6 met leerlingen voor de mulo of de HBS, mijn vader had leerlingen die naar de Huishoudschool en zo zouden gaan.
De school organiseerde culturele schoolreisjes. Zo was er in 1956 met busonderneming Winkel Vriezenveen een reisje naar Amsterdam met bezoek aan een Rembrandt expositie, rondvaart, een aquarium, prikkellimonade in een eethuis aan de Zeedijk, Schiphol en afsluitend naar een speeltuin in Apeldoorn. In de klas maakten we er een boekwerk van. Behalve muziek en cultuur deed mijn vader ook veel aan korfbal en voetbal. Hij was zelfs trainer. Met meester Gorter en dokter Kohly stond mijn vader aan de basis van sportverenigingen. Als voorzitter van Vereniging Plaatselijk Belang zette hij zich erg in voor het opzetten van zwembad De Groene Jager. Hij was dus veel weg voor vergaderingen. Vanwege gezondheidsproblemen (hartklachten) moest mijn vader een punt zetten achter het dirigeren én school. Zijn laatste jaren woonde hij aan de Heemsteres.

Busongeluk

Op zaterdag 11 juni 1955 brandde de hele bus met 43 koorleden van het Hervormde Jeugdkoor en 5 begeleiders uit in een buitenwijk van Osnabrück. De brand ontstond doordat de benzine, die achter in de bus uit een blik lekte, ontvlamde door een vonk tussen twee stroomdraden. Dirigent Snel, zijn vrouw, meester Gorter en zijn vrouw probeerden te blussen en kinderen uit de bus te halen. Chauffeur Anton Heuver toonde tijdens de reddingsactie veel moed en inzet. Toegestroomde Duitse inwoners hielpen bij de reddingspogingen. Voor twee meisjes kwam de hulp

De brand ontstond doordat de benzine, die achter in de bus uit een blik lekte.

te laat. Ook later overleden nog twee slachtoffers. Veel kinderen hadden ernstige brandwonden en werden opgenomen in ziekenhuizen. Weken, maanden daarna werden nog vele (zwaar) gewonde leden van het koor in Duitse ziekenhuizen verpleegd. Ouders uit Den Ham mochten logeren bij leden van de Reformierte Gemeinde. De liefde en de zorg, die de gewonde kinderen in Osnabrück ontvingen, noemde Snel 'beschamend groot'.

Oudere broer Cor Snel schreef na ruim 50 jaar omzien: 'Gewoonlijk was er in huize Snel een gespannen sfeer als vader met een of meerdere koren naar een zangconcours ging. Als kinderen wist je dan … nu even niet. Deze keer was het anders. Het is te omschrijven als vakantiebestemming. In die tijd, 1955, met de bus naar Duitsland!! Gewoon om eens het Teutoburger woud te bezoeken. Je was als jongen van 15 jaar de koning te rijk. Wie was er op dié leeftijd al over de grens geweest?! Een dag of wat voor het vertrek werden voor 't Gebouw al de nodige plannen gemaakt zoals naast wie je in de bus zou gaan zitten. De grote dag was aangebroken. Wachten voor de school aan de Smitstraat en steeds maar kijken richting Dorpsstraat. Eindelijk daar kwam de 'Winkel-bus' aangereden.
Het was gelukkig die lange bus, dus voldoende plek voor iedereen. Om niet te dicht bij mijn vader en moeder te hoeven zitten, was een plek helemaal achterin de bus, naast de nooduitgang, ideaal. Na de grenscontrole ging het richting Osnabrück alwaar op een plein een stop werd gemaakt. Met m'n nieuwe fototoestel, gekocht bij 'Polder Johan' (Nijhof), werd op het bordes van een groot gebouw van een viertal deelnemers een eerste en tevens laatste, foto gemaakt. Na een paar weken was er een verrassing: het fotoapparaat had wel brandschade, maar de film was onbeschadigd. Johan kon zo alsnog de film ontwikkelen en de foto afdrukken. Even nadat de reis was hervat, rook het achterin de bus naar benzine. Enkele ogenblikken later was er overal vuur en stond alles in lichterlaaie… Later vertelde m'n vader, dat hij nog geprobeerd had het dakluik te openen. Dit bleek onmogelijk, doordat iedereen probeerde de bus uit te komen. Het probleem voor iedereen was: hoe kom ik zo vlug mogelijk uit de bus!! Achteraf bleek dat allen de bus aan de voorzijde hadden verlaten. Ondanks mijn zitplaats achterin de bus bij de nooduitgang, is de gewoonte sterker geweest dan de kortste weg! Dichtbij de plek waar de bus stopte was een benzinestation. Met een daar aanwezige waterslang werden de plekken gekoeld die pijnlijk aanvoelden. Geen enkel idee hoe ernstig de verbrandingen bij iedereen waren.

Je bekeek elkaar en zag bij sommigen dat de huid als het ware los langs een lichaamsdeel hing. Met toevallig aanwezige auto's werden diegenen met brandwonden naar ziekenhuizen gebracht. Op een veel later tijdstip in het ziekenhuis werd aan ons voorzichtig verteld dat niet iedereen deze ramp overleefd had. In het Stadtkrankenhaus werden we verbonden met een soort roze verband. Achteraf bleek dat dit verband ook in de oorlog werd gebruikt bij mensen met brandwonden ontstaan door diverse bombardementen op de stad. Op de 2-persoonsziekenkamer werd goed voor ons gezorgd. Eten en drinken waren prima in orde. Minder leuk waren de diverse spuitjes in

In het Stadtkrankenhaus werden we verbonden met een soort roze verband.

je bovenbeen, maar vroegen we de zusters om 'Sprudelwasser' dan was dat niet teveel. Mijn vader was gedurende de tijd dat er gewonden in het ziekenhuis lagen, bij Pastor Bütkamp gehuisvest. De pastorie grensde aan de tuin van het ziekenhuis; bij mogelijke problemen kon hij zo worden opgeroepen. Voor de gewonden, die in het Katholieke ziekenhuis waren opgenomen, was het voor hem lopen of de bus nemen. De eerste dagen was het alleen in bed liggen. Na een aantal dagen gingen we als lopende patiënt regelmatig bij elkaar op bezoek, of, als het even kon, zaten we vaak op een muur voor het ziekenhuis te kijken wat er zoal op straat gebeurde. Je las en herlas de kaarten en brieven, die je kreeg van familie, vrienden en bekenden, vele malen. Een aantal jeugdige Duitsers bracht de gewonden namens de kerk een bezoek. Deze belangstelling van Duitse zijde was heel opmerkelijk en werd ook zeer op prijs gesteld. Voordat een aantal mensen naar huis kon vertrekken - we waren bijna twee weken in het ziekenhuis geweest - werden we de stad mee ingenomen voor nieuwe 'Duitse' kleding. Het werd een muisgrijs colbert met een blauwe broek. Behalve kleding mochten er ook nieuwe schoenen worden uitgezocht. In die schoenenwinkel stond een apparaat, waarop je via een soort röntgenscherm (werd later verboden) kon zien, hoe je voet in de schoen stak. Het werden echte Duitse Salamander schoenen. Al met al een aparte belevenis, als je hiermee thuis komt!! Na al die belangstelling van Nederlandse en Duitse zijde was het thuis wel even wennen. Het eerste na thuiskomst was een rondje door Den Ham fietsen. Waarom ...???'

Jerry Blekkenhorst

(geboren 1984)

Op het plein speelde ik met veel kinderen, ook uit andere klassen. Het plein was echt zo'n verbindende plek binnen de school. Je kon er Jan en alleman spreken. Heel fijn. Knikkeren trouwens ook. En dan was er die lange slinger waar je je bij kon aanhaken. De laatste was vaak de pineut en kreeg wel 's een ongelukje. Juf Polman was streng, maar rechtvaardig. Ik kon goed met haar overweg. Als ze een popje op haar bureau zette, mocht je niet praten. Je moest dan heel stil zijn. Als mij dat een keer niet lukte, moest ik voor straf in de hoek staan. Juf maakte op het linker- of rechterbord een tekening die te maken had met het thema van die week. Als juf of meester jarig was, mocht je verkleed naar school. Ik ging altijd als ober verkleed, met een vlinderstrik voor.
Meester Kuiper speelde mooi op het orgel. Wat kon je op maandagmorgen zenuwachtig zijn, als je het psalmversje moest opzeggen. Je mocht het ook zingen. Je hoopte maar dat je niet aan de beurt kwam. Gymnastiek hadden we in het gymnastieklokaal aan de Slingerweg. We gingen er lopend naar toe. We deden hockey, voetbal of handbal. Soms klommen we in de touwen. Apenkooi was altijd een feest. We kregen het meestal in de laatste les voor de vakantie. Best wel grappig was de computer. Om de beurt mocht je naar de gang om plaatsnamen te oefenen. Andere computerprogramma's waren er toen nog niet. Schrijven vond ik mooi. Ik drukte wel alle vulpennen kapot. Ik hield de pen verkeerd vast. Ik kreeg er blauwe vingers van. Ik beet ze ook allemaal kapot. Ik zat wel 's met een blauwe mond in de klas. Regelmatig kreeg ik een nieuwe. Ik was een dure voor de school. Tot groep 8 moest je strak aan elkaar schrijven. In groep 8 mocht je ook meer in je eigen handschrift schrijven of in blokletters.
Juf Scholten en een hulpmoeder leerden ons breien en haken. We moesten dan wat oefenen om het te leren. Soms zaten we boven in het handenarbeidlokaal, soms ook gewoon in de klas.
In het handenarbeidlokaal gingen we ook wel 's figuurzagen voor bijvoorbeeld een werkje voor moeder- of vaderdag. Ook schilderden we of verfden we met ecoline.
Van de schoolreisjes herinner ik me dat we met de bus naar het Muiderslot gingen. Dat was leuk. Kijken in een kasteel. In de laagste groepen gingen we naar de Sahara en deden daar allerlei spelletjes. Ook gingen we een keer naar De Sprookjeshof in Zuidlaren. Ik kon altijd lang uitzien naar deze uitjes. De avond tevoren kon ik vaak niet slapen.
In het overblijflokaal keken we school-tv. Dat was een soort uitje voor ons. Even het klaslokaal uit. We liepen door de lange gang en dan naar boven. In dit lokaal was ook broodschool. Dat was een grote drukte. Het viel niet mee om hier orde te houden. Aan het eind van de maaltijd zei een van de moeders: 'hane voal'n'.
Toen het kinderkoor Hakiko werd opgericht, wilde ik ook bij dit koor. Nelleke Roozenbeek was dirigent. Het was best wel een groot koor. Zo'n 60 kinderen van De Maten en De Smithoek zaten erbij. We hadden onze repetities in de grote zaal van de Gereformeerde kerk. We traden op in de kerk en in sporthal De Stobbe in Vroomshoop. We zongen vooral christelijke liedjes.
Bij juf Liesan in groep 8 oefenden we veel voor de musical. Erg leuk. Ik kreeg de rol van Herman, die hoofdpijn had. Herman raakte overspannen, was een poosje uit de running, maar kwam weer terug.

Ik kijk heel tevreden terug op 27 april 2012. Toen werd € 4.000 bijeen gebracht tijdens een Goud-van-Oud-avond bij ons in De Zandstuve. Ik vond het heel mooi. Het geld is voor de aanschaf van speeltoestellen op het schoolplein van de nieuwe Brede School.

Jenny Blekkenhorst

Jopie Koes

(Jopie Bossink-Koes, geboren 1942)

Ik ging voor het eerst op 1 september 1948 naar school. Mijn juf heette Drijfhout. We zaten in bankjes van twee. Iedereen was heel braaf en bedeesd. Voor gedrag en vlijt moest je een 8 hebben, anders haperde er wat aan je. Bij het derde en laatste rapport kregen we ook een cijfer voor psalmversje opzeggen.
Toen ik in de eerste klas zat, werd Juliana koningin. Ze maakte samen met prins Bernhard een kennismakingsronde door ons land. Ze kwamen vanuit de richting Ommen ook in Den Ham. Ze zaten achterin een auto met een open dak. Wij stonden langs de Smitstraat met onze vlaggetjes in de hand naar haar te zwaaien. Op de Brink werd ze daarna toegesproken door burgemeester Bramer. Na afloop kregen we een beker en een goudkleurige medaille. Allemaal heel bijzonder.

We schreven met een kroontjespen met inkt uit een potje.

Sinterklaas vierden we in het Gebouw voor Chr. Belangen. Ook kerst vierden we er. Dan was er een kerstboom en we kregen chocolademelk en een boekje. We schreven met een kroontjespen met inkt uit een potje. De pen konden we schoonmaken met een vierkantige inktlap. Ik herinner me nog, dat wij schuin moesten schrijven. Op de Gereformeerde school schreven ze rechtop. Vanaf de derde klas kregen we van onze juf handwerken. We breiden jurkjes, we borduurden merklappen met het ABC en we maakten slabbetjes.
Een vriendin van mij moest naar een koloniehuis op Schiermonnikoog. Ik was best wel wat jaloers op haar. Vakantie aan zee. Het klonk je als muziek in de oren. Achteraf wist je beter. Je was een week of zes weg, want je was bijvoorbeeld te mager of je had vitaminegebrek. Er werd toen niet over gepraat.
Meester Folmer had geen kinderen. Hij woonde daar, waar nu De Beuk is. Soms kwam zijn nichtje uit Beesd logeren. Ik speelde wel 's met haar. Later verhuisde meester Folmer naar het doktershuis aan de Smitstraat.
Op het plein speelden we hinkelpot, knikkeren in een kuiltje, landje pik met een zakmes. Dat kon allemaal, omdat het plein gedeeltelijk uit zand bestond. De jongens vochten nogal eens. Als dan meester Gorter tussenbeide kwam, kon het gebeuren dat ze van hem een schop kregen.
In de klas hingen diverse platen aan de muur. Die van het Behouden Huys op Nova Zembla herinner ik me nog goed. Meester vertelde er dan over.
In klas 6 gingen we op de fiets naar vakantieoord De Bijenkorf in Nunspeet. Ik denk dat we bij Olst in een soort van roeiboot de IJssel overtrokken. In Nunspeet bleven we dan een paar dagen.

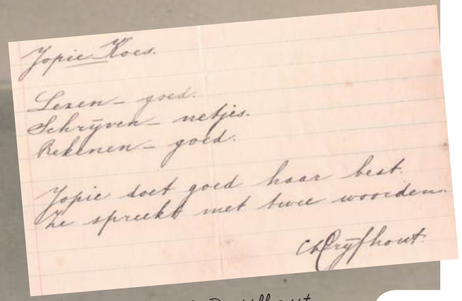

Nova Zembla

Jopie Koes
Lezen - goed.
Schrijven - netjes.
Rekenen - goed.
Jopie doet goed haar best.
Ze spreekt met twee woorden.
C. Drijfhout

Rapportje Juf Drijfhout

Jopie Koes 1950

Henk Venebrugge

(geboren 1957)

Ik weet nog goed bij wie ik in de klas heb gezeten. Het begon in 1963 met juffrouw Ruisch. Ik zat in de middelste rij. In klas 2 had ik de zachtaardige meester Van Doorn. Als je bij hem het psalmversje niet kende en je had een goed excuus, dan vond hij het goed.

Op een morgen moesten alle kinderen naar de grote zaal van het gebouw. Daar werd tegen ons allemaal verteld, dat meester Gorter was overleden. In klas 3 zat ik bij meester Reidinga. Van hem heb ik onthouden, hoe hij met open ogen bad. Hij keek door de haren van zijn wimpers. In klas 4 had ik meester Ter Steege, in klas 5 meester Dekker en in klas 6 meester De Groot. Klas 6 was toen een dubbele klas. Meester Snel had de andere klas 6 in het gebouw. In die klas had een keer een leerling zijn kunststof liniaal gebroken. Hij werd door Snel naar meester De Groot gestuurd. Op zijn route naar de klas van meester De Groot brak hij zijn liniaal in nog eens heel veel kleine stukjes. Deze legde hij in de hand van De Groot die hem vermanend toesprak. Meester De Groot adviseerde mij naar de mavo te gaan. Daarom kreeg ik en andere kinderen één keer in de week een uurtje extra bijles in taal en rekenen. De laatste drie kwartier op vrijdagmiddag las meester De Groot altijd voor.

In de eerste jaren zaten we nog in bankjes, later aan tafeltjes met stoeltjes. We schreven eerst met een kroontjespen met vloeipapier in handbereik. In klas 3 of 4 gingen we over naar de balpen. In alle klassen was het zo, dat je voor het psalmversje een 10 moest hebben. Voor gedrag en vlijt hoorde je een 8 te krijgen.
Eens werden er voorzorgsmaatregelen genomen tegen de een of andere besmettelijke ziekte. We moesten elke maandagmorgen een schone handdoek meenemen. Voordat we de klas ingingen, moesten we onze handen in een emmer met

Om erachter te komen of je tbc had, kreeg je een kruisje.

chloorwater houden. Om erachter te komen of je tbc had, kreeg je een kruisje. Er kwam een verpleegkundige. Je moest de mouw omhoog doen en dan kreeg je met een soort kroontjespen een kruisje op de binnenkant van je onderarm gekrast. Als een week later de arm op die plek was opgelopen en dik was geworden kon dat wijzen op tbc. De schooldokter kwam een keer of drie. Als de tandartsbus bij school kwam, was dat een groot drama en kregen veel kinderen gelijk een zere buik. Ik had geluk. Ik hoefde niet, want ik ging naar mijn eigen tandarts in het dorp.

We hadden in klas 6 handenarbeid boven in het lokaal. Een keer was een glasblazer uitgenodigd om in dit lokaal een demonstratie te geven. Alle kinderen van de school kwamen om de beurt kijken. Onze schoolreis in klas 6 was naar Amsterdam. We gingen om het andere jaar weg. We gingen niet op schoolkamp. Aan het eind van het jaar waren we voor een beroepsoriëntatie in Borne. Daar kregen we op een avond een excursie weven en spinnen voor het geval dat je de textiel in wilde.

Ik kwam in 1996 in school terug als bestuurslid van de schoolvereniging. Bijzonder was dat destijds Henk Noeverman, Jan Visscher en ik in het bestuur zaten. Veertig jaar daarvoor zaten onze vaders ook in het schoolbestuur. Tijdens mijn voorzitterschap voerde ik als motto ‘Als je wilt dat er iets gebeurt, zorg dan dat het gebeurt’. Zo vond ik - en andere bestuursleden met mij - dat het schoolgebouw op was. Daarom wilde ik vol gas geven voor de bouw van een nieuwe school op de locatie De Smithoek. Dit gebouw zou van ’s morgens zes tot ’s avonds elf uur met voor- en naschoolse opvang open moeten zijn. In 2001 bereikten de protestants christelijke basisscholen De Maten en De Smithoek, de gereformeerd vrijgemaakte basisschool Domino en de gemeente overeenstemming. Eén gebouw, waar de scholen ieder hun eigen klaslokalen hebben, met behoud van identiteit, en andere ruimtes gemeenschappelijk gebruikt kunnen worden. In 2004 was het tijd voor actie: De kinderen in Den Ham hebben recht op goed onderwijs in een goed schoolgebouw, de basis voor hun toekomst. Onderwijs van deze tijd in een school van de toekomst! Daarom was er half februari in Zaal De Beuk een kick off met de presentatie van een ontwerp van Roel Ardesch, Bouwkundig tekenbureau De Bouwmeester Den Ham. Belangrijke redenen voor nieuwbouw waren: het toenemende aantal leerlingen, geen ruimte om invulling te geven aan het onderwijs in de 21e eeuw en achterstallig onderhoud. Renoveren of verbouwen was dan ook geen optie.

Henk Venebrugge

Ina van der Vegt

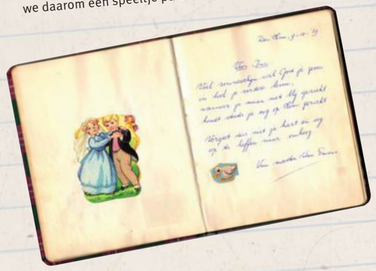
(Ina Bosch-van der Vegt, geboren 1962)

Ik zat voor mijn gevoel in een leuke klas. Het was een machtig leuke jeugd op school. We liepen altijd van ons huis aan De Maten naar school. We mochten niet met de fiets, omdat we te dichtbij woonden.

Meestal ging ik samen met Ina Kamphuis. Tussen de middag ging je naar huis om te eten. Ik begon in de eerste klas bij juffrouw Steen. Daarna kwam ik bij de juffrouwen Schinkel en Wolbersen en in de derde klas bij meester Reidinga. In de vierde klas bij de lieve meester Van Emous zaten we in groepjes van vier. In de vijfde klas had ik meester Dekker en in de zesde klas meester De Groot. Van meester De Groot herinner ik me dat we bij de bel van vijf minuten voor twaalf moesten gaan staan. Ik stond naast mijn vriendin Ina. Begon zo uit het niets meester De Groot tegen mij uit te vallen en schreeuwde dat ik mij niet wat moest verbeelden, omdat ik naar de mavo of naar de havo ging. Later bood hij zijn excuses aan en kreeg ik een kaart. Rekenen was mijn favoriete vak. Ik had niet zoveel op met handenarbeid. Een gruwelijke hekel had ik aan de handwerklessen van juf Oudelaar. In de grote hal, waar ook het aquarium stond, moesten we breien en een eiernetje haken. Ik kon het niet. Een keer viel ik tijdens zo'n les achterover. Kreeg een zeer hoofd en wilde naar huis. Daar kreeg ik te horen dat, als ik zo'n zeer hoofd had, die middag ook niet naar gymnastiek kon. Op het speelplein knikkerden we vaak, deden we elastieken of vingen we de jongens op. Ik heb ook nog bij het schoolkoor van meester Kuiper gezeten. Ik zong eerste stem. We gingen naar verschillende concoursen. Het psalmversje moesten we eerst ieder apart opzeggen. In latere jaren mocht het ook in een groepje. Je moest het wel goed kennen. Zo niet, dan kreeg je op dinsdag weer een beurt. Op maandag namen we zendingsgeld mee. Postzegels werden ook ingezameld. Die deden we in een grote doos. Schrijven deed ik met een balpen. Keurig tussen de lijnen. Je kreeg een stempel als beloning en na zoveel stempels een plaatje. We liepen de avondvierdaagse altijd in Vroomshoop. Iedereen werd met auto's weggebracht en opgehaald. We liepen 15 kilometer. Op de laatste avond werden we binnengehaald door de muziek. Ik kreeg een keer een boeketje duizendschoon. Die bloemen vond ik maar niks. Daarom kreeg ik ook nog wat geld voor in mijn spaarpot.

> Ik kreeg een keer een boeketje duizendschoon. Die bloemen vond ik maar niks.

Bij de schoolreisjes werden we 's morgens eerst door onze ouders uitgezwaaid. Dat was een groot feest. We hadden zakjes snoep bij ons voor in de bus. Die zak was meestal al heel gauw op. We gingen een keer naar De Koningin Juliana Toren in Apeldoorn. Vaak was speeltuin Madrid in Vilsteren onze laatste bestemming. Als we dichtbij school kwamen, zongen we allemaal: 'We zijn er bijna'. Dan onder de stoel kruipen en de ouders maar denken waar hun kinderen toch wel zouden zijn. Aan de schooltandarts heb ik een trauma over gehouden. Verschrikkelijk. 'k Had al een zere buik, als ik die bus 's morgens zag staan. In groepjes van vier gingen we de klas uit en moesten in die bus wachten op onze beurt. Wat was er een angst voor die tandarts en wat waren we zenuwachtig. Uit een bak mochten we daarom een speeltje pakken, zo'n klik-klak.

Gerrit Soepenberg

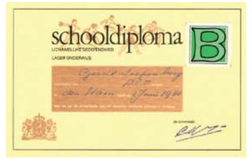
(geboren 1970)

In de eerste klas zat ik bij juffrouw Top, in de tweede bij juffrouw Keizer, in de derde bij juffrouw Polman, in de vierde bij meester Zomer, in de vijfde bij meester Mijnheer en in de zesde bij meester Dekker. Ik woonde aan de Vosseboerweg (nog steeds) en fietste dus elke dag met zo'n tas, een pukkel, met brood en drinken naar school. We bleven allemaal tussen de middag over in het lokaal van meester Dekker. Als 's middags om half vier de bel ging, moest ik meteen naar huis. We mochten niet slenteren rondom de school, maar helpen bij het werk thuis op de boerderij. Op een dag waren mijn broers en ik niet op school. We moesten thuis het hooi bij elkaar harken. Meester De Groot belde mijn vader op en vroeg waar we bleven: 'Ik heb de jongens geen vrij gegeven!' Mijn vader antwoordde: 'Dat hoeft ook niet. Dat heb ik al gedaan'.
Een keer heb ik nog een draai om m'n oren gekregen van meester De Groot. Het was mijn eigen schuld. Ach, je gaat op het schoolplein wel 's net iets te lang door met iemand te plagen. Ik voelde me de sterkste en dat wilde je uitproberen bij andere kinderen.
Ik herinner me nog een keer schaatswedstrijden. Het was al begonnen met dooien toen de wedstrijden gehouden werden. Bij de prijsuitreiking stond iedereen bij elkaar. We zakten op de plek waar het wat dieper was tot ons kruis door het ijs. We werden nat en koud.
Ik heb nog verschillende handenarbeid werkstukjes bewaard: een kleipotje, een tegeltje met de afdruk van mijn hand. Ook moesten we met de figuurzaag een papegaai uitzagen en een loodje onderaan vastmaken. Daarna kon je hem op een spijker of een touwtje zetten, zodat ie heen en weer ging.

Geschiedenis vond ik mooi. Ik luisterde graag naar al die oude verhalen.
Als je het psalmversje op maandagmorgen goed kon zingen kreeg je een 11, zei je hem goed op kreeg je een 10. Bij mij kwam het altijd wel goed, want mijn moeder regelde dat ik op zondagavond nog goed ging oefenen.
Grote schrik was er toen we een keer van schoolreisje terugkwamen en nog even naar speeltuin Nieuwe Brug in Ommen gingen. Een van de jongens hield zich vast aan het contragewicht van dat grote rad. Hij moest zich loslaten en viel. Het plezier van de hele dag was er toen gelijk bij ons af.
In de zesde klas gingen we op de fiets naar Dwingelo. 't Was best een eind fietsen. De eerste nacht van het schoolkamp sliep je niet. Van mijn schooltijd herinner ik me verder meerdere avondvierdaagses, fietstweedaagse ('k vond er niks aan, maar moest van mijn moeder), verkeersexamen, op woensdagmiddag in Jeugdhaven film van Dik Trom kijken, de sportdagen (met diploma) en met kerst een boekje krijgen. Als jochie hielp ik bij ons thuis al de hoefsmid en later toen ik een jaar of 16 was mende ik een van de acht huifkarren met kleuters naar de Sahara.

We zakten op de plek waar het wat dieper was tot ons kruis door het ijs.

Schoolreis naar Noorderdierenpark

Wilma Aman

(Wilma Pasterkamp-Aman, geboren 1975)

Ik ging heel erg graag naar school. Het was een fijne schooltijd. Ik herinner me in mijn (kinder-) ogen vooral de hele lange gangen waar de lokalen aangrenzen. En klassen met grote ramen.
Breuken vond ik heel moeilijk, maar gek was ik op schrijven en lezen. Als ik wat vroeg op school was (Ik woonde dichtbij in de Roggestraat.), mocht ik de klas wel eens in en oefende ik alvast met wat werk op stencils.
Een van de minder leuke dingen op school was de schooltandarts. Als de beige-achtige tandartsbus op de parkeerplaats stond, wist je dat je die dag aan de beurt kon zijn. O wee, als je naam werd opgeroepen in de klas.
Was dat niet zo, dan sliep je de komende nacht niet goed. Voor zo'n fluorbehandeling kreeg je van die vieze bitjes in. Je moest er bijna van kokhalzen. De gel mocht je niet uitspuwen, maar moest je inhouden tot er een eierwekker afging. Samen met nog iemand uit je klas zat je op een bankje in de bus.
Toen het 'basisschool' werd, kregen we een geel koffertje. Ik weet nog goed hoe dat koffertje aanvoelde. Ik kan het kunststof koffertje nog bijna ruiken. Handwerkjuf Bloemendal leerde ons macrameeën en zo. Dat deden we in dat kleine smalle lokaal waar van die lange tafels stonden. Tijdens ons werk zongen we vaak psalmen. Op een keer gingen we met een aantal meiden naar meester Ardesch en vroegen, of dat nou niet eens anders kon. Wij wilden af van dat eeuwige gepunnik. Helaas is het er niet van gekomen. In dat kamertje van meester Ardesch, waar ook de personeelskamer was, zag het blauw van de rook. Ik herinner me dat meester Ardesch wat moeilijk liep. Hij had altijd een bruinig pak aan.
Op vrijdagmiddag konden we vaak iets kiezen, zoals muziek, handwerken of televisie. Rond drie uur kregen de meesters en juffen dan een kopje koffie in de klas. Ik weet nog goed dat meester Kuiper er gewoon een sigaretje bij rookte. De rook krulde om zijn hoofd. In de enorme hal stond ook een aquarium. Dat was mooi. Speelkwartier was altijd leuk. Prachtig.
Mijn favoriete meesters waren Zomer en Mijnheer. Ze maakten wat gekheid en ze gaven je het idee dat je er toedeed. Ze gaven je een goed gevoel.

> Voor zo'n fluorbehandeling kreeg je van die vieze bitjes in. Je moest er bijna van kokhalzen. De gel mocht je niet uitspuwen, maar moest je inhouden tot er een eierwekker afging.

Wilma Aman

Eline Dubbink

(geboren 1987)

School: heerlijk. Als kleuter kon ik lekker knutselen. In de klas van juf Nijeboer wist ik meteen al: ik word ook juf.

Koninginnedag was elk jaar zo'n dag van dáár wil ik bij zijn. Op school hadden we het Wilhelmus, het Twentse Volkslied, Gelukkig is het land en zo al goed geoefend. Met onze muts op, vaak met een foto van de jarige koningin, liepen we naar De Brink voor de aubade. Later had ik vaak een oranje frutsel in m'n haar. We zongen uit volle borst. Daarna waren er Oudhollandse spelletjes op het versierde schoolplein of een wandelpuzzeltocht.
Ik vond het geweldig toen we met de hele school naar de nieuwe manege van De Bosruiters gingen. Koningin Beatrix zou komen. We gingen er met de fiets heen. Ik stond vooraan, achter een rood-wit lint. Ik wilde dichterbij, maar mocht niet. We moesten lang wachten. Toen liep de koningin vlak voor me langs! Het was ook zo weer voorbij.
Het was in de hogere groepen een happening wanneer je naar het eind van de gang mocht, want daar stonden de computers. Ik herinner me dat we er wat rekenspelletjes deden.
Voor de actie 'schoenendoos' kocht ik spulletjes met mijn moeder. Dat waren vooral verzorgende producten zoals tandpasta. Ik vond knikkers leuker. Ik deed er ook een tekening bij in.
Het greep me erg aan, toen we hoorden dat juf Jettie was overleden. Er was een stilteplek bij haar lokaal.

Op een tafel in de gang stonden haar foto, een boek en een kaars. Tussen de middag had ik juf Jettie wel eens geholpen. Ik ging er eerder voor naar school. Ik zette dan stoeltjes recht en kreeg er een sticker voor.
In groep 8 kwam ik bij juf Liesan. Ze was net weer

> Tijdens de afsluitende ouderavond liep ik als zwerver door een 'sloppenwijk'.

terug uit Brazilië. In de klas las ze boeken voor om ons zo betrokken te laten voelen bij dit land. De school had dat jaar ook een project 'Landen'. Wij dus Brazilië. Tijdens de afsluitende ouderavond liep ik als zwerver (geschminkt en wel) door een 'sloppenwijk'.
Superleuk en heel bijzonder waren de weken rondom de opnames van Harry & Co. Wel 70 kinderen uit groep 6, 7 en 8 deden in school auditie. Eerst moest je voor de camera zeggen wie je was. Er werd gelet op hoe je in de camera keek en hoe je accent was. De helft viel af. Daarna moest je met overtuiging vooraf opgegeven zinnen zeggen. Na deze opnames zat ik erg in spanning. Ik wilde graag een rol. Heel zenuwachtig

Eline

TV-serie
Even wat informatie

Na twee spannende woensdagmiddagen vol toneelspel en improvisatie, zijn de medewerkers van Wistaria Video Producties tot de conclusie gekomen dat er heel wat actertalent in de volgende kinderen schuilt:

Eline Dubbink	7	hoofdrol Renee
Riette Wierbos	6	reserve Renee
Maartje Visscher	7	klasgenote Renee

De volgende kinderen zijn eveneens geselecteerd en wel als figuranten in de klas van "Renee":
Gerjan Lahuis, Sanne Nijhof, Danny Herstman, Sharon Heuver, Mariska Gerrits, John Wetering, Shroen Mohamed, Anouk Boksem, Bianca Schuurman, Ger Podde, Bert Kleine Deters, Vincent Vlodgraven, Gerjan ter Welle, Marloes Schoppink, Femke Kleinlan, Carla Spoelman en Rick Heuver.
Allemaal hartelijk gefeliciteerd en heel veel succes met jullie rol in de pilot van Harry & Co. (wordt vervolgd)

belde ik daarom Wistaria Video Producties maar 's op. En? Ik kreeg de hoofdrol! De scènes werden verspreid over twee weken, want als kind mocht je niet zoveel uren draaien op een dag. 's Avonds gingen we met de filmploeg uit eten. De ene keer bij Harwig, de andere keer bij De Beuk. Veel kinderen keken vanachter een lijntje toe hoe de filmploeg alles opnam. Ik vond het achteraf allemaal heel erg gespeeld. Eigenlijk echt nep. De regisseurs kwamen uit de toneelwereld. Toneel is anders dan film. Ik was enig kind op de set. Voor mij lag er in een caravan zoveel snoep als ik maar wilde. Er was speciaal voor mij ook iemand die mij begeleidde. Harry & Co ging in onze twee klassen 7 in première. Deze eerste aflevering duurde 25 minuten.

> Onbekende mensen gingen je ineens groeten en aanspreken.

Er zouden er nog 13 komen... Dus als het goed ging, zou ik veel geld verdienen. In gedachten had ik dat al uitgegeven. De film trok veel belangstelling in Den Ham. Onbekende mensen gingen je ineens groeten en aanspreken.
Van het schoolkamp in De Wolfskuil in Ommen herinner ik me vooral het spelen en de spelletjes in en rond het gebouw. Die waren leuk. We bleven natuurlijk lang op en gaven niet toe dat we moe waren. Dan was er die grote slaapzaal en het stiekem naar de jongens toe gaan. Ook de spannende wandeltocht in het donkere bos weet ik nog goed.

Voor het afscheid van De Smithoek oefenden we vanaf maart veel liedjes en teksten voor de musical. Onze musical ging over een hotel. Ik speelde de rol van kamermeisje. 's Middags voerden we in De Rank de musical eerst op voor alle kinderen. Er was niet genoeg plek voor iedereen, zodat veel kinderen achter in de zaal op de tafels zaten. 's Avonds met onze ouders erbij was het echt afscheid. De meesters en juffen gaven ons een Bijbel. Je had dan het gevoel van dit-was-het-dan.
Erg leuk dat ik zoveel jaren later nog eens als invaljuf in groep 3 en 6 terugkwam. Echt in je oude school. Het was een gezellig weerzien met kinderen, die ik van mijn AMV-lessen ken, en met mijn oude meesters en juffen. Het voelde als terugkomen.

P.C.B.O.School „De Smithoek" 1997

Harry en Co

Eline Dubbink staat hier voor de oude boerderij van de familie Lambers aan de Molenstraat 1, de bovenste woning van opa Herry.

foto: maaike nieuwstad

Eline Dubbink: een 'Monique van de Ven' in de dop

Nills en Oskar Kolkman

(geboren 1999)

Wat we ons het best herinneren is de bruiloft van meester Arnaud. We zaten in groep 7 en mochten mee naar de kerk in Rijssen. Daar liep het allemaal iets uit. Toen gingen we naar Het Anker in Wierden voor het feest. We gaven meester en zijn vrouw een hart van kaarsen met geld erin. We zongen er een liedje bij. We kregen patat en nog veel meer.
In groep 2 moesten we een poosje naar de logopedist, juf Astrid. Soms apart, soms samen. We moesten bij haar woorden met ng/nk oefenen.
Van Sinterklaas herinneren we ons hoe hij en zijn pieten welkom werden geheten op het schoolplein. In de lagere groepen kwam enkele dagen daarvoor de rommelpiet om alle tafels in de klas in de war te brengen en snoep in onze vakjes of sintwerkstukjes te leggen.
In groep 1 en 2 keken we elke week naar Moffel en Piertje in het school-tvprogramma Huisje, boompje, beestje. In hogere groepen keken we naar Nieuws uit de Natuur en nu in groep 8 naar het Weekjournaal. Voordat de pauze begint, tijdens het fruit eten, kijken we op het digitale bord naar de ochtenduitzending van het NOS Jeugdjournaal.
Met de Avondvierdaagse wonnen we altijd een prijs. In groep 4 gingen we verkleed als soldaat. Vanaf groep 6 moesten we wat verder, dus wat langer lopen. We waren dan meer in de war en moe. We kregen dan ook geen prijs. In groep 7 hadden we een kobaltblauw t-shirt aan en een zwemband om, want we wilden laten weten dat we voor het behoud van zwembad De Groene Jager zijn.
In groep 7 kregen we verkeersexamen. Eerst theorie. Als je 't goed geleerd had, was het best wel gemakkelijk. Paar dagen daarna praktijk. We moesten een rondje door Den Ham fietsen. Je moest dan wel een beetje overdrijven met bijvoorbeeld je hand uitsteken. In groep 7 hadden we een keer een techniekdag. Eerst keken we een uurtje rond bij Herikon in Almelo. Hier maken ze kunststofproducten. Daarna gingen we naar het techniekmuseum HEIM in Hengelo. Het was wel leuk. Zelf zijn we niet zo technisch.
Nu in groep 8 deed ik (Nills) mee aan schoolvoetbal op sportpark De Rohorst. We trainden twee keer. In ons team zaten allemaal jongens die ook op voetbal zitten. We werden derde.
In groep 8 hadden we 12 weken lang EHBO-les. We leerden diverse verbanden leggen, stabiele zijligging en wat je moet doen bij brandwonden.
In de klas deden we dit jaar mee aan Bankbattle van de Rabobank. Dat is een soort kennisquiz, waarbij

Je moest dan wel een beetje overdrijven met bijvoorbeeld je hand uitsteken.

Nills

Oskar

Nills

Oskar (midden) Nills (helemaal rechts)

je op internet naar antwoorden zoekt. Onze klas kraakte de code in 52 minuten. We werden tweede van Overijssel. Leuk. We kregen een grote taart die we in stukjes verdeelden. Een cartoonist komt ook nog bij ons in de klas om van ons negentienen een cartoon te maken.
De computers in de klas gebruiken we onder andere voor het maken van opdrachten uit onze weektaak. Zo moesten we een keer vragen beantwoorden over de EHBO en het ontstaan van Sinterklaas. We zijn enthousiast over de computer in de klas. Dat is leuk! Samen met Chaim Huigen maakten we een powerpointpresentatie over strips. Dat was voor een cijfer.
De boomplantdag was dit jaar heel mooi. We liepen naar de nieuwe school voor het verplanten van de plataan. Die boom hoort er wel echt bij.
We schrijven het liefst met potlood. Dan kun je gemakkelijker de fouten verbeteren. Af en toe schrijven we met de Stabilo. Ik (Oskar) ben linkshandig. Ik heb niet zulke goede herinneringen aan de gele vulpen. Die kon je zo moeilijk vastpakken.
Voor één van de jubileumactiviteiten regelden Jim Kamphuis en ik (Oscar) namens het leerlingenpanel knikkers bij Van 't Ende Top1Toys. We kregen een volle doos mee. Dat was heel aardig! Het knikkeren op het schoolplein verliep volgens spelregels van heel lang geleden. Je moest elkaar telkens uitdagen. Dat was best wel grappig.
Om alvast wat kennis te maken met de nieuwe vervolgschool, gaan we 8 weken lang een middag naar het Vechtdal in Ommen. Dat vinden we wel heel erg leuk. We kregen Spaanse les en deden wat proefjes met een microscoop.

Ik ben één van de twee boeven die het Olympisch vuur moet stelen.

De rollen voor de musical op ons afscheid van De Smithoek zijn verdeeld. Iedereen van groep 8 heeft wel wat te doen. Ik (Nills) heb best wel een grote rol, want ik ben één van de twee boeven die het Olympisch vuur moet stelen. Ik (Oskar) verzamel alles van de Olympische Spelen en ik wil dit vuur graag kopen.
We hopen dat we, voordat we afscheid nemen van De Smithoek, nog een keer naar de nieuwe school mogen om te kijken hoe het geworden is.

Schoolkamp Schiermonnikoog

Hans Dekker

In 1961 was er vanwege ziekte van een van de personeelsleden voor 5 weken, tot aan de zomervakantie, een vacature. Via een advertentie in de krant solliciteerde ik. Na een gesprek met meester Gorter kreeg ik klas 7. In deze periode ging het schoolreisje naar De Sprookjeshof in Zuidlaren met een rondvaart op het Zuidlaardermeer.

Na de zomervakantie bekwaamde ik mij voor de hoofdakte (akte van bekwaamheid als volledig bevoegd onderwijzer). Per 1 december 1965 begon ik opnieuw aan de Hervormde School. Kort daarvoor, half november, overleed plotseling meester Gorter. Op de dag van zijn begrafenis was Den Ham één grote ijsbaan, zodat velen de rouwdienst niet konden bijwonen. Het ijs lag centimeters dik over straten en stoepen. Een zandauto ging voor de begrafenisstoet uit.
Ik herinner me van mijn eerste jaren vooral de zangconcoursen in o.a. Nunspeet en Arnhem. Er werd zeer verdienstelijk meerstemmig gezongen over een haantje en een hennetje en dat soort liedjes. Menig eerste prijs werd behaald en bij thuiskomst moesten de gezongen liedjes voor ouders en belangstellenden nog een keer ten gehore worden gebracht. Regelmatig sleepte collega Snel met zijn orgeltje door de school om het zangonderwijs op een hoog niveau te brengen. Later namen mijn collega's Eg Kuiper en Arnold Rotman het zangkoor onder hun hoede.
In de jaren 60 werd het kerstfeest gevierd in het Gebouw voor Christelijke Belangen. De klassen 1, 2 en 3 vierden het kerstfeest 's middags met hun ouders, de klassen 4, 5 en 6 's avonds in een bomvolle zaal. Aannemer Herman Ardesch zorgde voor het opzetten van de kerstboom.
Bij het afscheid van klas 6 was er een afscheidsavond met sketches, volksdans en playbacknummers. Op de laatste schooldag gingen alle leerlingen de klassen langs en strooiden kwistig snoepgoed. Voor ons waren er sigaretten en/of chocolade. Dit werd later afgeschaft en er kwamen een cadeau voor de leerkrachten en een ijsje voor alle leerlingen voor terug.
Op Koninginnedag werd er gezongen op de Brink. Vooraf waren een keer gemeentewerkers op het feestterrein nabij de Slingerweg heel ijverig geweest. Zij plaatsten een afrastering met nieuwe palen die behandeld waren met carboleum. Kinderen die de palen aanraakten en aan hun gezicht kwamen, kregen dikke gezwollen ogen en kwamen er zelfs mee in het ziekenhuis terecht.

Kinderen die de palen aanraakten en aan hun gezicht kwamen, kregen dikke gezwollen ogen!

Veel kinderen bleven tussen de middag over in één lokaal. Beurtelings begon en eindigde een van de leerkrachten met gebed. Vanwege de specifieke geur was het 's middags niet altijd prettig dat het overblijven in jouw lokaal werd gehouden. Bovendien zaten de broodeters wel eens in de vakjes te rommelen en kwam je op de meest onmogelijke plaatsen nog etensresten tegen.
Ik maakte menige schoolverbouwing mee. Ook de lokalen kregen een opknapbeurt.

De houten vloeren werden vervangen en er werden grotere kozijnen geplaatst. Nu konden de kinderen naar buiten kijken. Bovendien werden de banken met de porseleinen en glazen inktpotjes ingewisseld voor tafeltjes en stoeltjes en de degelijke hoge schoolkasten weken voor kwalitatief mindere. Ik betreur het dat de karakteristieke hoofdenwoning onder de slopershamer viel en de school een moderne woning als front kreeg.
Tijdens de verbouw was het regelmatig behelpen. Zo bivakkeerde ik met mijn klas boven in het handenarbeidlokaal. De nabijgelegen schoolzolder mocht vanwege brandgevaar al niet meer gebruikt worden. De filmpjes van de N.O.F. (Nederlandse Onderwijs Film), zoals de favoriete film over het stekelbaarsje, mochten hier niet meer gedraaid worden. Wel deed de diaprojector haar intrede en werden in de verduisterde lokalen heel wat diaseries en filmstroken vertoond. Bij een andere verbouwing zat ik met mijn klas in de bovenverdieping van De Rank. Collega Eg Kuiper zat met zijn klas beneden. Omdat gelijktijdig ook De Rank werd verbouwd, moesten we soms met een ladder naar boven.
Twee jaar gaf ik ook nog les in het achterste lokaal van de naastgelegen Gereformeerde basisschool Domino (voorheen: kleuterschool Klein Duimpje).
De Smithoek had in zijn topjaren maar liefst 17 groepen. In één jaar was er zelfs een groep 8 (3 groepen) van 75 leerlingen. De grootste groep die ik had, was er één met 52 leerlingen. De schooltas met correctie was bijna niet te tillen.
In die tijd voetbalden de jongens lekker op het veldje (nu parkeerplaats) achter De Rank. Dit veldje werd ook gebruikt voor

Een klomp was dan een geducht wapen...

gymnastiek. De andere kinderen speelden aan de voorkant van school. Dit gebeurde zonder pleinwacht. Een vechtpartij liep daarom wel eens uit de hand en een klomp was dan een geducht wapen. Bij mooi weer liepen enkele leerkrachten heen en weer over het plein. Ondanks de rubberen betegeling onder het klimrek braken al heel wat kinderen daar hun arm en/of pols.
Bijscholing was noodzakelijk om de veranderingen in het onderwijs te volgen. Zo herinner ik me nog goed de cursus Wiskobas over vernieuwend rekenonderwijs en de cursus over allerlei nieuwe leesvormen. Verder waren er studiedagen over zelfstandig werken, hoogbegaafdheid en sociaal-emotionele ontwikkeling.
Met de Milieuraad Den Ham – Vroomshoop organiseerde ik het inzamelen van zwerfvuil in het dorp.
Vanwege de alarminstallatie kon niet iedereen zo maar de school binnenlopen. Ik werd meerdere malen 's nachts door de Meldkamer gebeld. Samen met de gewaarschuwde politieagenten werd de school dan geïnspecteerd. Meestal was het loos alarm. Een bromvlieg, een neerdwarrelende tekening of een vleermuis waren opgemerkt door de sensor.
De hoogste twee klassen maakten al fietsend een meerdaagse reis van 60 km naar Dwingeloo. Sommige kinderen reageerden schertsend: Zoveel betalen en dan ook nog zoveel fietsen. Bij de schoolkampen op de Veluwe bij Putten en Garderen was er een ander probleem: het lopen begon te vervelen. De kinderen werden namelijk gebracht en gehaald door hun ouders.
Geregeld kwam er bezoek op school, bv. van de inspecteur. Hij kwam onaangekondigd en een van zijn belangrijkste taken was te controleren of men zich wel aan het lesrooster hield en of het netjes was in

Klas Hans Dekker

school. Toen een van mijn leerlingen tegen inspecteur Van Vliet bij het verlaten van de klas zei ‘Ajuu meneer’, was de reactie van de inspecteur: ‘Over opvoeden gesproken, meneer Dekker!’.
In de zestiger jaren werden psalmversjes uit de oude berijming geleerd. Na het uitkomen van de nieuwe berijming werd deze gebruikt. De maandagmorgen begon met overhoren. De komst van de schooltandarts werd niet door iedereen vrolijk begroet. Schrik alom als de leerlingen de grote tandartswagen de parkeerplaats zagen opdraaien en de elektriciteitskabels uitgerold werden. Heel wat kinderen moesten die dag vaker naar de wc en er waren ook pertinente weigeraars, die met hun ouders naar de tandarts in het dorp moesten.
Lange tijd namen de kinderen op maandagmorgen deel aan het schoolsparen. Zij kochten zegeltjes van 25 cent of 1 gulden. De kinderen konden de volle kaarten inleveren op het postkantoor waar het gespaarde bedrag werd bijgeschreven op hun spaarbankboekje van de Rijkspostspaarbank. Het leuke was dat deze kinderen één keer per jaar een leuk boekje over de natuur kregen.
Voor het provinciaal schoolkorfbalkampioenschap gingen we in 1977 naar Goor. Vaak deden we ook mee aan schooldamkampioenschappen. En met succes, want wij werden regelmatig kampioen van de gemeente Den Ham.
Eenmaal drong een team zelfs door tot de voorrondes van de landelijke finale in het Friese Gorredijk.
In 1978 maakten meisjes onder leiding van handwerkjuf Oudelaar een mascotte voor het AVRO-kinderprogramma Stuif ‘s in. Deze werd in de uitzending ‘van de balk getrokken’, waardoor 40 leerlingen de volgende uitzending in een tent in Hardenberg mochten bijwonen. Leerlinge Herma Jaspers deed toen mee met een quiz.
Haalde eerst dhr. G. Wind het zendingsgeld op, later kwam er samen met basisschool De Maten een commissie die diverse projecten uitzocht. Het eerste project was voor een prauw in Indonesië.
Een poos was het gebruikelijk dat de gymlessen in de gymzaal aan de Slingerweg voor de hoogste twee groepen afzonderlijk aan jongens en meisjes werden gegeven. De ene leerkracht gaf gym, de andere rekenen of taal.
Op 61-jarige leeftijd nam ik in november 2001 afscheid. Tijdens dit afscheid waren er diverse activiteiten en een receptie. De Hammerdammer organiseerde een Hans Dekker Damtoernooi, waarbij Jorike Dood eerste werd.

Voetbalteam

Stuif 's in

Jan Zomer

Als 24-jarige kwam ik vanuit militaire dienst en het voortgezet onderwijs in Den Ham terecht. Ik had drie sollicitatiebrieven verstuurd. Ik moest in dezelfde week een proefles geven in Den Ham en aan de Technische School in Nijverdal. Voor mijn proefles gaf ik in de klas van juf Reuvekamp een godsdienstles en een schrijfles. Na afloop maakte ik Alie een compliment voor het schrijven in deze klas. Het was heel mooi. Ik heb het later nooit weer zo mooi gezien. Het leek alsof het gedrukt stond.
In een gesprek met voorzitter Noeverman moest ik mijn sollicitatiebrief corrigeren. Ik had opgeschreven dat ik de specialisatie aardrijkskunde had gedaan. Dat moest natuurkunde zijn. Ik kreeg snel bericht dat ik was aangenomen. Ik moest zo ongeveer direct laten weten of ik wilde komen. Ik begon in de derde klas. Het was voor mij wel een hele overgang. Van het voortgezet onderwijs naar de lagere school. Ik vroeg me dat jaar dan ook af of ik er wel zin in zou houden als kinderen mij telkens moesten vragen of ze hun potlood mochten slijpen. Hoofdmeester De Groot liet mij weinig keus. Hij zei: ‘Je hebt een vaste aanstelling!’. Die eerste jaren had ik veel ondersteuning van collega’s als Volkert Boertjes. De Hervormde School bleek een goede plek om te zijn. Ik had veel jonge (vrouwelijke) collega’s: Alie Reuvekamp, Herma Keizer, Fia Schoenmaker en Francien Polman. Deze dames zaten in de onderbouw, de mannen in de bovenbouw. Later werd dit doorbroken. Intussen heb ik ook alle groepen gehad, behalve kleuters. En dat wil ik wel graag zo houden. Ik heb altijd goed kunnen overleggen met de collega’s van de parallelgroep, b.v. die keer toen ik groep 3 ging doen. Ik heb toen veel aan Dini gehad. Het eerste jaar werkte ik veel samen met Herma en nu is zij mijn duo-collega in groep 4.
Toen ik in oktober 1979 trouwde, had ik een bus geregeld voor de kinderen. Het was een snikhete, maar mooie dag.
De meisjes klaagden dat zij altijd handwerken hadden. Zij wilden wel eens wat anders. Ik bood ze daarom aan om aan een groepje van een stuk of acht op woensdagmiddag handenarbeid te geven. We vlochten mandjes van pitriet of maakten een dienblad.
Ik heb altijd iets met sport gehad. Zwemmen blijft mooi. Samen met De Maten en destijds ook nog met de openbare Prins Bernhardschool en nu met de gereformeerde basisschool Domino organiseren we bij mooi weer het jaarlijkse zwemfeest. Vroeger moesten de kinderen baantjes zwemmen op tijd. Dat betekende vooral dat ze meer moesten wachten dan dat ze wat deden. Tegenwoordig is er een spellencircuit, waarbij de kinderen veel actiever en bijna continu in het water zijn. Na afloop dronken de leerkrachten wat bij Harwig. Die tijd wordt ons nu niet meer gegund. Op vrijdagmiddag schaakten we vaak of was er zingen in het schoolkoor bij collega Eg Kuiper. Ik kon zelf niet goed schaken, maar de kinderen wel. Ze speelden soms tegen mij en dan wonnen ze ook nog. Als de bel om half 4 ging, bleven de kinderen fanatiek doorgaan tot soms wel 5 uur. In Hardenberg werden we een keer kampioen en gingen we door naar het NK in Utrecht. Dat was een hele belevenis. De sportmiddag is een ander mooi terugkerend evenement. Prettig daarbij is de spontane hulp van ouders. Veel materialen moeten voor zo’n middag worden versjouwd. Vroeger

Als de bel om half 4 ging, bleven de kinderen fanatiek doorgaan tot soms wel 5 uur.

kregen de kinderen nog een diploma. E was dan het hoogst. Kinderen oefenden in de verspringbak op het schoolplein. Toen de verspringbak op de Rohorst verdween, gingen we wat anders doen. Spelen (slagbal, hardlopen, behendigheidsoefeningen e.d.) voor groep 7 en 8 en spelletjes voor groep 5 en 6.
Schoolkamp vind ik mooi. Heb daar telkens zin in. We gingen naar Dwingelo, Nijverdal, Ommen en de laatste jaren naar Schiermonnikoog.
In de jaren 90 van de vorige eeuw startte college Arie Willigenburg met remedial teaching. Langzamerhand ging dit over in intern begeleider, waarbij de IB'er de collega's assisteert bij zorgleerlingen. Later kreeg ik de kans om IB'er te worden. Toen een lio-stagiaire mijn klas deed, kon ik tijd vrij maken om mij te verdiepen in de

Ik kijk diagnostisch na en vraag me daarbij af: Waarom maken mijn leerlingen deze fouten?

leerlingenzorg. Ik ging boeken lezen en vond het steeds leuker. Ik steek veel tijd in het nakijken. Ik zet niet alleen rode streepjes.

Ik kijk diagnostisch na en vraag me daarbij af: Waarom maken mijn leerlingen deze fouten? Intussen hebben we drie IB'ers. Er zijn dit jaar acht leerlingen met een rugzak. Veel overleg vindt plaats met ouders en instanties. Naast het advies van diverse instanties, waar we intensief contact mee onderhouden, is gelukkig ook veel via internet gemakkelijk op te zoeken. Verder moeten tegenwoordig allerlei nieuwe zaken, zoals protocol Kindermishandeling besproken worden binnen het team. Kortom: het zijn enkele van de vele ontwikkelingen in het onderwijs. Engels in het basisonderwijs werd van bovenaf opgelegd. Dat kostte heel veel geld, maar heeft 't ook wel genoeg opgeleverd?
Het was een goed idee van collega Eg Kuiper om bij de laatste verbouwing in 1992 een overblijflokaal te realiseren. Nu wordt deze ruimte jaarlijks ook gebruikt voor de ledenvergadering.
Een keer brak er op een woensdagmiddag brand uit in school. Dakdekkers waren die middag bezig geweest. Juf Francien Polman was nog in school. Zij was alert en pakte de brandblusser. Gelijk werd de brandweer gealarmeerd. Er was vooral veel rookschade en wij konden een dag niet naar school. Deed vroeger vooral het hoofd cq directeur allerlei kleine klusjes, nu hebben we René Withaar als conciërge voor al die vele dagelijkse klussen. Dat is wel erg handig.

Kerstfeest

Boskoning

Ik heb met veel methodes gewerkt. In mijn beginjaren hadden we nog de (historische) wandplaten. In de bijbehorende boeken kon ik me thuis al goed voorbereiden. In de les kon ik er prachtig bij vertellen. Iedereen

Vandaag de dag is er een overdaad. Er blijft minder hangen.

kent die verhalen nu nog. Denk maar aan de wandplaat van Nova Zembla. Vandaag de dag is er een overdaad. Er blijft minder hangen. Bij de geschiedenislessen, maar ook bij godsdienst en aardrijkskunde, hoorde altijd een taalles. De kinderen schreven een verhaaltje over en moesten daarbij woordjes invullen. Hoewel we elk jaar meedoen aan het Twenterands Juniordictee, vind ik spelling niet het belangrijkst. Ik hecht meer aan het verwoorden en dat je op papier kunt zetten wat je bedenkt.
Als gevolg van wiskobas (wiskunde op de basisschool) werkten we met de rekenmethode Taltaal. Die was goed.
Eerst werd van de kinderen begrip gevraagd. Daarna kwamen de mapsommen (memoriseren en automatiseren programma). Besturen ligt mij wel. Daarom zit ik al jaren afwisselend in de MR en in de GMR. Ik hou me graag aan de samen afgesproken regels. Ik vraag me wel 's af in hoeverre een GMR noodzakelijk is. Binnen de verenigingsstructuur heb je immers altijd wat te vertellen. De leden hebben het namelijk voor het zeggen. Dat we destijds als MR en GMR, met tegenzin van het bestuur, hebben ingesproken tijdens een hoorzitting van de gemeenteraad was cruciaal voor het ontstaan van de nieuwe brede school.
In de loop der jaren heb ik vrijwel alle lokalen wel een keer gehad. Dit schoolgebouw wil ik wel achterlaten. Ik bewaar alleen goede herinneringen. Anders was ik ook niet nu al 35 jaar gebleven.

Teamfoto

Ardesch, Woninginrichting
DEN HAM (O.) Tel. 373-05495 - Giro 8919
Gerrits
7683 BP DEN HAM
E. VENEBERG
Vroomshoopscheweg 6
DEN HAM (O.)
Tel. 26 — Giro 474300
IJZERHANDEL
RIJWIELEN enz.
Huishoudelijke artikelen.
NOTA
FIRMA H. J. LINDENHOVIUS EN
Zomerweg 1-3, 7683 PM Den Ham
Telef. 05495 - 1202 - Giro 10 13 333
Bank: N.M.B., Almelo - giro van de
bank 84 37 14, rek. nr. 65.21.13.583
Rekening voor
Smitsstraat 12
GEM. ELECTR. BEDRIJF DEN HAM
Nr. Tijdvak Meterstand Vorige stand LICHT 32 ct. 9½ ct. 8½ ct. 4½ ct. KLEIN KRACHT 17 ct. 8½ ct. GROOT KRACHT Bedrag Vastrecht Meterhuur Schrikdraad
Aug. Aug. 1850 1834 16 125
H. ARDESCH
TIMMERMAN ◆ AANNEME
BOSSINK zelfbediening
BROOD EN BANKET
DEN HAM, December 19
Herv. School
Den Ham
Schilderobedrijf - Dregisterij
JOHS. ARDESCH & ZN
GROTESTRAAT 13 - DEN HAM (O) - TELEFOON 271 - GIRO 820248
Assurantiebedrijf
J. BLOEMENDAL – DEN HAM (O.)
DEN HAM, 28 Juni 196
Nota voor de Heer School
Vereniging Ardam en Omst
Garage Voort
Den Ham
Telefoon 11
Giro 355267
Auto's, Motoren, Rijwielen, Speciaal Ziekenvervoer, Verhuur
Depôt Butagas
Rekening voor de Heer School
Den Ham, 1-10- 19
G. D. de Ruiter - Schilde
DEN HAM (O.)
DEN HAM, 18/4 19
REKENING
Nr. 56
30-05-79
Den Ham (O)
Ferdinand Gerrits
MANUFACTUREN
DEN HAM, 8 Mei
de Groot
Brinkstraat 6, Den Ham (O.)
Telefoon: 05495 - 1219
Bank: Rabo Bank, Nr. 3248.06.868.
Giron. v.d. bank: 827089
Kuiper & Zn.
SMEDERIJ - RIJWIELHANDEL
Gasverwarmings- en huishoudelijk
Ham (O.) - Esweg 3-5
Slagerij E. Hofman
DEN HAM
Tel. 13 23
Giro 809583
DEN HAM (O.)
Telefoon (05495) 239
Giro 94 1563
Rek. Rabobank, Den Ham
Rekening voor Mej.
NOTA voor de Heer Mevr. Mej.
slagerij Haselhorst
Uggestraat 4
1323 DEN HAM
D. J Hemmink & Zoon
SCHILDERS- EN BEHANGERSBEDRIJF
OMMERWEG 24 - D
Handel in Glas, Verf en Beh
Telefoon 05495-1532 - Postgiro
Bank: Rabobank, den Ham nr. 3248.08.941
Datum:
Rekening
voor P. C. O. Schoo
Smidstraat 12.
BROMFIETSHANDEL Fa. Heima
DEN HAM (O.), Dorpsstraat 80, Telefoon 05495-13
Almelo, nr. 65.21.14.598 - Postgiro 2990370
TECHNISCH- EN LOODGIETERSBEDRIJF
Den Ham, 195
NOTA voor De Herv. School
Schoenenhuis
JAN PAS
G. Kuiper & Zn.
Smederij - Constructiewerk
Rijwielen
Gasverwarmings- en kookapparaten
Elektrische huish. artikelen
Den Ham (O), feb. 19
Rekening voor Hervormde School
NOTA voor
JOHs. KUIPER & Co. – DEN HAM (O.)
MANUFACTUREN — CONFECTIE
BEDDEN, DEKENS, PETTEN, enz.
Girorekening 10813
Telef. 58
DEN HAM (O.), 29 — 1 195
Rekening voor de Hern. Schoolver.
BANKETBAKKERIJ
Brink 10 - Telefoon 380
DEN HAM
KAPTEIN's Bakkerij
Molenstraat 2 - Den Ham - Tel
NOTA voor Mevr. Herv. School
Fa. K. Hogenberg
Textielhandel
Esehweg
DEN HAM.
Electrische Graanmaalderij — Kunstmest- en Kolenhandel
DEN HAM (O.)
Tel. (0 54 95) 280
Giro 807886
Den Ham (O), 9 Juli 19
Rekening voor
NOTA voor
Restaurant
beuk
Dorpsstraat 7-9
7683 BG Den Ham
Telefoon 05495 - 1602
CAFE-RESTAURANT
Eigenaar M. v. Waveren
„De Beuk"
Den Ham, 13-7
Gelva-Maat
Voorstraat 7
7683 VA DEN HAM
Tel. 05495 - 27 86
Postbank 33 87 008
Bank: Rabo Den Ham 32.48.29.590
Den Ham, 12 juni
REKENING voor School de Smit
DEN HAM (O.)
Esweg 46
Telefoon (05495) 1286
Postgiro 96 05 79
Bank: Rabobank
Den Ham
H. Apeldoorn
TIMMER- EN AANNEMERSBEDRIJF
Rekening voor de Heer J. A. de Groot
henk konijnenberg
fotografie
postbus 11 - brinkstraat 15 - den ham (o.)
telefoon 05495 - 1531 b.g.g. 1849 - postgiro 1908347
nk: a.b.n., den ham, nr 59.50.15.999
nota voor de Hervormde School
Smitsstraat De Ha
REKENING voor
D - 77
Herv. School,
n/a de heer J
Smitstr
Café - Restaurant - Slijterij „ Harwig
Ommerweg 1 - DEN HAM - Tel. 05495 - 12 28
Gironr. 2047048 - Rabobank Den Ham 32.48.05.640
Den School 9-7 Ri
kipa TECHNISCH BURE

Hoofdstuk 6

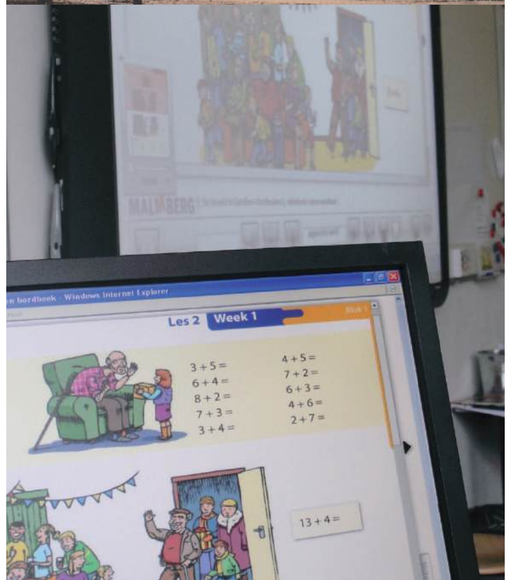
Honderd jaar onderwijs in beweging

Soms hoor je iemand zeggen, dat het onderwijs niet echt veranderd is. Wie de terugblikken van oudleerlingen heeft gelezen, weet inmiddels wel beter. In het begin van de vorige eeuw was het onderwijs aan de lagere school vooral gericht op het duidelijk onderscheiden in levensbeschouwelijke identiteit. De openbare school, de gereformeerde school en de hervormde school waren vanuit hun identiteit duidelijk herkenbaar. Het Christelijk onderwijs sloot aan bij de opvoeding van de ouders en had een verbinding met een plaatselijke kerk. Kerk- School- Gezin, is een belangrijk uitgangspunt voor de bijzondere scholen. Vanaf 1920 werd het bijzonder onderwijs gelijk bekostigd met het openbaar onderwijs, maar het behield de zelfstandige positie, een eigen school met een eigen bestuur en een eigen inrichting van het onderwijs.

Zo is de zomervakantie van 6 weken ingegeven door het meehelpen van kinderen om de oogst van het land te halen

Daarnaast waren onderwijskundige stromingen gebaseerd op bepaalde pedagogische uitgangspunten en vernieuwingen zichtbaar. De Daltonschool, gebaseerd op inzichten van Helen Parkhurst (1887-1973) is in 2012 nog steeds bekend, maar Montessorischolen en Jenaplanscholen zijn ook vandaag de dag volop aanwezig in het basis- en voortgezet onderwijs. Naast pedagogische inzichten is het met name het Ministerie van Onderwijs dat een stempel zet op de inrichting van het onderwijs, veelal ingegeven door

maatschappelijke ontwikkelingen. Zo is de zomervakantie van 6 weken ingegeven door het meehelpen van kinderen om de oogst van het land te halen en zijn bijvoorbeeld vakken als verkeersonderwijs en oriëntatie op jezelf en de wereld in de loop van de jaren opgenomen.

De bekostiging van de scholen was, net als nu, gebaseerd op leerlingtellingen. Tot begin jaren ‘80, telden de hoofden der scholen en later de directeuren, handmatig de hoofden van de kinderen in de klassen op 3 teldata. Later bleef alleen de telling op 1 oktober over.

Schoolbesturen hadden vaak ook afspraken over schoolgrenzen. Je kon niet zomaar je kind op de school van je keuze aanmelden. Deze grenzen kenden al snel ook ‘gedoog-straten’, om het leerlingenaantal per school toch wat te sturen. Eén leerling tekort kon het ontslag van een leerkracht tot gevolg hebben. En dat was in die tijd altijd een voltijdsbaan.

Inrichting lokalen

Was in de jaren ‘20 - ’60 een klas met 40 leerlingen vrij normaal en passend bij het frontaal onderwijs, vanaf de jaren ’90 zijn groepen van 25 heel normaal. De inrichting van lokalen veranderde langzaam. De katheder of lessenaar van waarachter de onderwijzer lesgaf, ook de verhoging voor het bureau van de onderwijzer en de hoge vensters om inkijk te voorkomen verdwenen. Toch bleef de plaats van de leraar voor in het lokaal bij het driedelig schoolbord, voor de groep. De rol veranderde wel in de loop van de jaren, evenals de wijze van instructie geven. Was voor de jaren ’80 de onderwijzer eigenlijk de hele dag aan het woord met uitleg en opdrachten geven, met de komst van materiaal voor zelfstandig werken en inzichten in de kwaliteit van de instructie veranderde dat in de loop van de tijd.

Ook sociaal-economische invloeden lieten zich van tijd tot tijd gelden. Eind jaren ‘80 moest er flink bezuinigd worden in het onderwijs. Dit leidde juist ten tijde van de invoering van de basisschool tot het besluit dat een 4-jarige kleuter maar voor de helft meetelde in de bekostiging van de scholen. Kleutergroepen van ver boven de 30 leerlingen waren het gevolg. Veel afgestudeerde studenten van de Pedagogische Academie voor Basisonderwijs kwamen niet in het onderwijs terecht. Zij studeerden verder of zochten werk in het bedrijfsleven. Om het onderwijspersoneel te laten doorstromen en speciaal om de jongere leerkracht te behouden, werd de regeling DOP (doorstroomregeling onderwijs personeel) in het leven geroepen. Veel 59+-leraren stroomden deels of geheel uit. Het onderwijs kent daarin golfbewegingen afhankelijk van demografische of economische ontwikkelingen. Bij een dreigend tekort aan leraren is de zij-instromer in het onderwijs rond 2000 mogelijk geworden via een verkorte pabo-opleiding.

Komst basisschool

De samenvoeging van de kleuterschool en de lagere school tot een basisschool in 1985 had nog al wat voeten in de aarde. Kleuterleidsters bleven strijden voor het spelend lerende kind, bang dat kleuters te vroeg schoolse zaken als lezen, zich eigen zouden moeten maken. De oude onderwijswet van 1920 was vervangen door de wet op het basisonderwijs 1985. Klassen werden groepen, nu van 1 t/m 8, de kleuterleidster en onderwijzer(es) werden leraar of leerkracht, het hoofd der school werd de directeur, het waarnemend hoofd werd de adjunct-directeur en voor vakgebieden werden afspraken gemaakt wat er minimaal onderwezen moest worden. Heel voorzichtig deden beginselen van lezen en rekenen hun intrede in de kleutergroep. Hoe de school het onderwijs wilde gaan vormgeven, werd beschreven in een schoolwerkplan.
De komst van de basisschool werd in 1985 gemarkeerd door het uitdelen van het gele koffertje van Deetman voor de kinderen. Rond die tijd fuseerden besturen met kleuterscholen met besturen met

lagere scholen. Dit leidde ook tot besturenfusies van bijvoorbeeld Hervormde en Gereformeerde scholen tot Verenigingen voor Protestants Christelijk Onderwijs zoals in Den Ham. Besturen hadden meerdere scholen. De leraren kregen dan ook een bestuursbenoeming i.p.v. een schoolbenoeming zoals dat voor 1985 het geval was. Besturen kregen naast het financiële beheer ook een sterkere rol en verantwoordelijkheid voor onderwijsbeleid, personeelsbeleid en voor de binnenzijde van de gebouwen.

Om te weten naar welke school voor voortgezet onderwijs de leerling van groep 8 het beste kon gaan, gingen leerkrachten van groep 8 gebruikmaken van de CITO-eindtoets. Voorheen gaf het hoofd der school, meestal ook de onderwijzer van de 6e klas, op basis van zijn ervaringen het advies aan de ouders.
Begin jaren '90 werden besturen en daarmee scholen door de wet Weer Samen Naar School aangestuurd om samen te werken om de groei van het speciaal onderwijs tegen te gaan. De leerlingenzorg gericht op het op- of uitvallende kind werd ingericht. De intern begeleider deed in het team zijn intrede evenals de remedial teacher. Er werd getest en getoetst om te kijken welke hulp het beste bij het kind paste. Deze hulp werd meestal buiten de groep gegeven. Vanaf 2000 wordt de leerlingzorg vooral in de groep zelf gegeven. De remedial teacher raakt op de achtergrond, maar op verschillende scholen zien we de klassenassistent en de

Het onderwijs was in de jaren '20 - '70 vooral het domein van vrouwen in de kleutergroep

onderwijsassistent haar intrede doen.
Was het onderwijs in de jaren '20 - '70 vooral het domein van vrouwen in de kleutergroep en klas 1 en 2 en de mannelijke leerkracht in de hogere klassen, vanaf de jaren '80 bleven vrouwen steeds meer doorwerken na hun huwelijk en de komst van kinderen. Vanaf de jaren '90 vervrouwelijkt met name het basisonderwijs en maken vrouwelijke leraren rond 80% van het personeel uit. Met de komst van de bapo-regeling voor 52-plussers, de invoering van de normjaartaak en de werktijdfactor neemt ook het deeltijdwerken toe. Was het tot de jaren '90 een voltijd leraar voor de groep heel gewoon, in toenemende mate staan er 2 of zelfs 3 leerkrachten voor een groep. De gemiddelde werktijdfactor daalt van 1 naar 0,7. Dit leidde tot experimenten in scholen om meer groepsdoorbrekend te gaan werken. Ook in de basisschool gingen leraren als vakleraar lesgeven in verschillende groepen.

Van schoolbord naar tablet

Inmiddels had de diaprojector of filmstrookprojector uit de jaren '60 en '70 met het scherm op drie poten plaatsgemaakt voor school-tv. Het schooljournaal was in de hogere groepen een wekelijks weerkerend onderdeel. In het begin hadden scholen een bepaald tv-lokaal of keken tv in de hal, later beschikten de groepen over een eigen tv. De schoolantenne op het dak verdween, de kabel deed haar intrede. Het digitale schoolbord en de beamer krijgen een prominente plaats. Het traditionele schoolbord, vroeger zwart, later diepgroen werd een whiteboard al dan niet interactief. Hiermee werden de traditionele wandplaten en wandkaarten verdrongen door de actuele en snelle beelden verkregen via internet. Ook de schoolradio uit de jaren '60 met de daarbij behorende werkbladen waren verdwenen. Vanaf 2011 worden steeds meer scholen aangesloten op de glasvezelkabel voor alle informatie- en communicatietechniek. Inmiddels verdwijnen ook de schoolservers. Software voor vakgebieden en schooladministratie staan op servers op afstand 'in the cloud'. De computer wordt als een leer- en hulpmiddel ingezet, maar krijgt gaandeweg meer de rol van een zelfstandig instructiemiddel met diverse vormen van uitleg. E-learning wordt wel toegepast, maar het contact met de andere kinderen in de groep en het dagelijks contact met de groepsleraar zijn onmisbaar. Ook de tablet doet zijn intrede, het kleine beeldscherm met de internet-verbinding verdringt op een enkele school het boek van de leerlingtafel.

Hoewel de meeste scholen werken met groepen met eigen leraren die een eigen lokaal hebben, lijkt dit nog veel op de beginjaren van de lagere school uit voorgaande eeuwen. In de loop van de tijd werden de lange gangenscholen (uit de jaren '50 b.v. de oude Smithoek aan de Smitstraat) vervangen door patio-scholen of scholen met een grote hal waaromheen de lokalen werden gegroepeerd. De lokalen konden bij grote evenementen dan bij de hal worden getrokken d.m.v. flexibele wanden. De aparte lokalen voor handvaardigheid of muziek verdwenen weer, want de huisvesting van groepen gaat voor. Ook de schoolpleinen veranderden. Aanvankelijk was het de speelplaats waar de leerlingen even een luchtje konden scheppen, in de jaren '70 kwamen de schooltuinen en exploratiepleinen in beeld. Spelen heeft nog steeds een belangrijke sociale functie. De komst van speeltoestellen (met veiligheidskeurmerk), spelmaterialen en pleinbeschilderingen is echt iets vanaf de jaren '90. Technische ontwikkelingen en zorg voor het milieu spelen een rol bij verbouwingen of nieuwbouw. Kritisch kijken naar lichtinval, toepassen van energiezuinige verlichting en verwarming, schone lucht, veilige ontruimingsroutes en het efficiënt en multifunctioneel gebruik van schoolgebouwen spelen in toenemende mate een belangrijke rol. Bij dat laatste is de Brede School en het integraal kindcentrum een voorbeeld. Het gebouw kent meerdere gebruikers in veel gevallen een bibliotheek, kinderopvang en de muziekschool. Scholen zijn daardoor meer onderdeel van maatschappelijk gebeuren in wijk of dorp.

Rol van ouders

De rol van de ouders is ook aan verandering onderhevig. Zij waren vooral de 'leveranciers' van kinderen voor de school en kozen zij op basis van de identiteit de school (vaak nog gebonden aan schoolgrenzen van elk bestuur). In de jaren '70 doet de oudercommissie haar intrede om de ouderhulp in de school te stroomlijnen. Vooral de moeders hielpen met handwerken, handvaardigheid, oversteken en koffieschenken op ouderavonden. De taken werden uitgebreid met leeshulp, overblijven, begeleiden met excursies en zoals bij De Smithoek, oversteken ('klaaroveren' bij de Smitstraat). Vanaf 1990 neemt deelname af, omdat steeds meer ouders beiden buitenshuis en vaak ook buiten de eigen woonplaats werken. Kinderen blijven tussen de middag over en gaan na schooltijd naar de buitenschoolse opvang. Ouders hadden vooral invloed op de vereniging, want het bestuur werd gekozen uit en door de leden. Vanaf 1985 komt een officiële medezeggenschapsraad in de school. De rol van de vereniging en het bestuur verandert daardoor ook. Ouders en leerkrachten worden formeel vertegenwoordigd en krijgen op deze wijze invloed op school- en bestuursplannen. De laatste jaren worden ouders ook meer gezien als partners m.n. op het terrein van de opvoeding en handelingsplannen speciaal voor hun kind. De rode draad is een meer individuele benadering van de leerling, geholpen met een eigen leerlijn.

De Smithoek heeft na 100 jaar een nieuw en eigentijds onderkomen. Toch is, ondanks allerlei mooie ontwikkelingen, één ding gebleven: de leraar die vanuit de identiteit met gedrevenheid en enthousiasme de leerling helpt bij de eigen ontwikkeling. Die leerling is de ouder van morgen.

Gerlo Teunis
directeur De Smithoek 1992 - 2002
lid CvB VCO Oost-Nederland

Hoofdstuk 7

De Smithoek als 'de betrouwbare BASis voor de toekomst!'

De oprichting

De Smithoek is een school voor Protestant Christelijk Basisonderwijs. Dit betekent, dat 'het Woord van God' als grondslag richtinggevend is voor de inrichting van het onderwijs, het omgaan met leerlingen en het omgaan met elkaar. Het vormt het centrale richtsnoer voor leven en werken en is bepalend voor de grondhouding van alle medewerkers in de uitvoering van de onderwijstaken.
Onderwijs is het overbrengen van kennis, vaardigheden en regels met vooraf vastgelegde doelen. Daarbij houdt men rekening met een beginsituatie, volgt men een onderwijsstrategie en worden de resultaten geëvalueerd, onder meer door toetsing, zelfevaluatie en collegiale toetsing. Onderwijs wordt binnen een door de overheid bepaalde structuur gegeven door personen die daarvoor speciaal zijn opgeleid.
Het onderwijs is in de afgelopen 100 jaar behoorlijk veranderd. Niet enkel zichtbaar in de vorm, maar ook wezenlijk qua aanbod, omdat dit vanuit onze samenleving gevraagd wordt. Onderwijs van vandaag de dag moet aangepast zijn aan de maatschappij van nu en de toekomst. De verandering wordt vorm gegeven in drie items: 1. Het kennisaanbod 2. De wijze waarop onderwijs wordt gegeven en 3. De aanpak van de verschillende niveaus, waarmee we te maken hebben binnen het basisonderwijs.
Verder is het goed om te weten dat er sprake is van de twee klassen tellende 'kleuterschool' en de 'lagere school' van 6 klassen tot het jaar 1985. En dat deze klassen vanaf dat moment zijn samengevoegd tot de 8 klassen tellende 'basisschool'.

Het onderwijsaanbod

Vroeger lag vooral de nadruk op het overbrengen van kennis. Je moest daarbij heel veel uit je hoofd leren: rijtjes topografie, jaartallen, spellingregels enz. Deze werden er net zo lang klassikaal in gestampt, tot je ze foutloos op kon dreunen. Ook al begreep je niet alles wat je zei. Bijna alles wat je leerde, leerde je toen op school of uit (bibliotheek-)boeken. Voorbeeld: 1600 Slag bij Nieuwpoort. Dat feit weten voorgaande generaties, inclusief het jaartal, te noemen, maar wie er vochten en wonnen en waarom? Dat is al moeilijker. Daarvoor zijn meer vaardigheden vereist. Vaardigheden die we nodig hebben om verbanden te leggen en kennis werkelijk op te nemen en te begrijpen. Daar steken we hedendaags op in. Het feit (1600 Slag bij Nieuwpoort) zoeken we, meest op internet, wel op.
De maatschappij is veranderd en het onderwijs is mee veranderd. Naast kennis leren kinderen veel meer om zelf na te denken over de dingen, maar ook hoe ze bijvoorbeeld met een computer om moeten gaan om alle benodigde informatie te kunnen vinden. Ze leren hoe ze een rekenmachine kunnen gebruiken en ja, het klopt dat er minder nadruk ligt op stampen en bijvoorbeeld hoofdrekenen dan vroeger, dat is ook minder belangrijk geworden. Er komt vandaag de dag in een week tijd meer informatie op kinderen af dan vroeger in hun hele kindertijd, of zelfs in hun hele leven. We moeten kinderen weerbaar maken en leren om te gaan met al

Er wordt niet minder geleerd op school dan vroeger, maar wel anders.

deze informatie die, veelal ook buiten school om, op hen af komt. Daarnaast is de maatschappelijke opdracht van de basisschool veel breder geworden. Conclusie: Er wordt niet minder geleerd op school dan vroeger, maar wel anders. Het overbrengen van kennis is vooral qua vormgeving anders geworden.

De wijze waarop onderwijs wordt gegeven

100 jaar geleden heersten orde en tucht op de lagere school. De kinderen moesten luisteren naar de meester en het kind ging op in de grote massa. Nu kijken we zo veel mogelijk naar de behoeften van ieder kind individueel om tot leren te komen. Wanneer een kind zich om welke reden dan ook niet kan concentreren, zal dat obstakel eerst moeten verdwijnen, voordat tot leren overgegaan kan worden. Ook wordt er veel meer rekening gehouden met de sociaal-emotionele ontwikkeling. Het volgen van ieder kind begint al vanaf het moment, dat het voor de eerste keer op school komt. De scholen zien er vandaag de dag dan ook heel anders uit. Het is niet meer een omgeving waar de leerlingen in bankjes de hele dag braaf naar meester/juf zitten te luisteren. Er is veel meer bedrijvigheid. De leermiddelen zien er aantrekkelijker uit en zijn daarnaast meest ook digitaal in te zetten. De kinderen zijn niet altijd tegelijkertijd met dezelfde activiteit bezig binnen dezelfde groep, maar zijn wel allen effectief aan het werk. Ze zijn veranderd van toeschouwer naar medespeler in het proces. Kinderen leren op een andere wijze en ook de onderwerpen verschillen ten opzichte van vroeger. Beter leren hoe je de digitale snelweg bewandelt, dan de tafel van 37 uit je hoofd kennen, want die is op de digitale weg immers overal voorhanden! We moeten kinderen leren om zelfstandig te denken en van bestaande informatie nieuwe verbanden leren te creëren. Een hedendaags basisschoolkind leert daarbij nog steeds de tafels, de provincies en de spreekwoorden. Maar het leert vooral om deze kennis toe te passen. Er wordt rekening gehouden met zoveel mogelijk onderwijsfactoren om te komen tot een zo groot mogelijke leeropbrengst.

Aanpak niveauverschil

Daarmee doel ik op het feit dat binnen één groep in de basisschool een groep kinderen bijeen komt, met een groot niveauverschil in zowel denken, presteren als creativiteit. Immers er komen kinderen die na de basisschool verdwijnen naar het

praktijkonderwijs, maar ook kinderen die doorstromen naar een gymnasiumplus samen in één groep. Dit is geen nieuw gegeven. Honderd jaar geleden was dit ook al zo. Pas na het Basisonderwijs (vroeger 'lagere school') gaan de kinderen naar verschillende op eigen niveau ingedeelde brugklassen. Ook dit niveauverschil binnen dezelfde groep vraagt iets van de aanpak en organisatie van het basisonderwijs. Honderd jaar geleden ging er veel tijd verloren aan wachten. Wachten, omdat je al lang klaar was en de meester maar bleef uitleggen, omdat Jantje en Pietje het nog niet snapten, of wachten omdat je niets begreep van de sommen en meester al verder ging met degenen die het wel wisten. Nu zoeken we naar manieren om het onderwijs zo te presenteren dat er aaneensluitend en effectief gewerkt kan worden, ongeacht de niveauverschillen binnen dezelfde groep. Ook wordt er rekening gehouden met andere verschillen tussen kinderen. Waar vroeger kinderen bijvoorbeeld het stempel 'dom' opgespeld kregen, wordt nu nadruk gelegd op zaken waar kinderen goed in zijn, maar ook gezocht naar de oorzaak waar het problemen ervaart. Zo krijgen kinderen, waarbij dyslexie een rol speelt, hun werkjes uitvergroot en gekopieerd, zodat ze niet alles over behoeven te schrijven. En niemand maakt hen wijs dat ze dom zijn! En kinderen die meer getalenteerd zijn, krijgen een ander aanbod (verdiepen en verbreden van de leerstof) dat gericht is op eigen uitdagingen en interesses.
Om dit alles te realiseren heeft de Smithoek gekozen voor het BAS-concept, gefundeerd op de vijf bouwstenen voor het onderwijs op de Smithoek: samen leren, verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, rust en structuur, vertrouwen en openheid. Door goede organisatie en eigentijdse aanpak wordt tijd vrij gemaakt voor meer en beter onderwijs. Daarbij verliezen we niet uit het oog, dat kinderen behoefte hebben aan leiding en begeleiding.

BAS

BAS staat voor Bouwen aan een Adaptieve School (= passend bij ieder kind, op eigen manier en tempo). Een onderwijsconcept dat enkele honderden scholen in Nederland als basis nemen voor hun onderwijskundige organisatie. BAS geeft duidelijk richting en structuur aan de kwaliteitsbewaking, het zorgprofiel, het pedagogisch klimaat, het omgaan met verschillen tussen kinderen en de samenwerking tussen kinderen en teamleden.
De Smithoek is BAS gecertificeerd sinds 2008. Dit onderwijsaanbod is eigentijds en voorziet in de behoefte om kinderen 'op maat' onderwijs te laten volgen. Naast het leren van de leerkracht, die volgens ons van essentieel belang blijft voor het leren, kunnen kinderen ook een beroep doen op elkaars expertise. Kinderen leren op deze wijze van jongs af aan, om samen te werken, verantwoordelijkheid te nemen, zelfstandig te denken en werken, maar ook om adequaat te plannen. Het Smithoekteam heeft, om dit alles te kunnen waarborgen, heel bewust gekozen voor dit BAS onderwijsconcept.
Alle kinderen hebben bij deze werkwijze, een weektaak met werk en leeropdrachten, die zelfstandig moeten worden uitgevoerd. Deze taken maken ze op vaste momenten per dag (aan het begin van de morgen of de middag), maar ook wanneer een kind klaar is met de opdrachten van een klassikaal gegeven les. De lessen die in een weektaak horen zijn o.a. zelfstandig te maken methodelessen, waarbij genoemd

Kinderen leren op deze wijze van jongs af aan om samen te werken.

staat, wanneer eventuele instructie gegeven gaat worden, mocht dit nog niet gebeurd zijn. Maar ook andere opdrachten op gebied van rekenen, taal, lezen, zaakvakken en creativiteit vinden hun plek binnen de weektaak. Bij het werken met de weektaak tijdens de taaktijd op het rooster, is één van de regels dat de leerkracht niet rechtstreeks kan worden gestoord. Hij/zij is dan bezig met extra instructie voor degenen die dit nodig hebben. Hebben de kinderen toch problemen met hun lessen binnen de weektaak, vragen ze dit aan groepsgenoten of zetten hun vraagtekenblokje op tafel, opdat de leerkracht de hulpvraag kan signaleren en bij een zogenaamde hulpronde even bij kan springen. Voor deze werkwijze is een strakke en goed werkende regelvoering nodig. Daarom leren alle kinderen vanaf het moment dat ze naar groep 1 gaan, hoe ze hier mee om moeten gaan en leren ze al vroeg te plannen, effectief en zelfstandig te werken en te denken.
Tenslotte wil ik opmerken, dat we ook zaken uit het verleden, die we van waarde vinden in het toekomstige onderwijs, blijven toepassen. Daarbij doelen we op de klassikale leergesprekken, de vertellessen, maar ook het samen zingen, bewegen en beleven van levenslessen. Zo wordt ons onderwijs voor de toekomst toegespitst op de behoefte die de maatschappij vraagt, maar koestert tegelijkertijd de waardevolle dingen die we de afgelopen 100 jaren hebben verzameld. Met andere woorden: Eigentijds onderwijs gebaseerd op een historisch fundament.

Leidraad

En dan is het juli 2012. Het jubileumjaar is ten einde en de verhuizing naar het nieuwe gebouw begonnen. De 'Honderd Jaar Reünie' is geschiedenis en wij kijken als team met enige weemoed naar de ingepakte dozen, die getuigen van het definitieve afscheid van het ons vertrouwde gebouw. Honderd jaren goed onderwijs worden afgesloten om te starten met een nieuwe periode van goed onderwijs op basisschool De Smithoek in het nieuwe gebouw voor de Brede School in Zuidmaten. Verleden, heden en toekomst: Dé geschiedenisles van dit afgelopen schooljaar. Veel te vertellen. Veel te onderwijzen. Veel te beleven. En een blijvend vertrouwen in Geloof, Hoop en Liefde. Maar ook: De Smithoek als 'de betrouwbare BASis voor de toekomst!'
Ik wil eindigen met vers 4 uit Psalm 78 waarmee 100 jaar geleden de school werd opgericht en welke ook nu als leidraad en basis meegenomen wordt de toekomst in:
'Wij willen het onze kinderen niet onthouden, wij zullen aan het komend geslacht vertellen van de roemrijke, krachtige daden van de HEER, van de wonderen die hij heeft gedaan'.

Ineke Kuiper-Dam
directeur De Smithoek

SMITHOEK

Hervormde School
Smitstraat 12
Den Ham (O)
Tel. 05495-372

Hervormde School
Smitstraat 12
DEN HAM (OV.)

Hervormde School
Smitstraat 12
Den Ham (O.)

Prot. Chr. Basisschool „DE SMITHOEK"
Smitstraat 12
7683 BE Den Ham (O)

P.C.B.S. DE SMITHOEK
Smitstraat 12
Postbus 53
7683 ZH DEN HAM (Ov.)
05495-1372

de Smithoek
P.C.B.S. 'De Smithoek'
Smitstraat 12
(Postbus 53, 7683 ZH)
7683 BE Den Ham
0546- 671372

HERVORMDE SCHOOL
Smitstr. 12
DEN HAM (O)

Prot. Chr. Basisschool „DE SMITHOEK"
Smitstraat 12
7683 BE Den Ham (O)

P.C.B.S. De Smithoek
Smitstraat 12
Postbus 53
7683 ZH DEN HAM (Ov.)
0546 - 671372

Prot. Chr. Basisschool „DE SMITHOEK"
Smitstraat 12
7683 BE DEN HAM (O.)
Tel. 05495-1372

de Smithoek
protestants christelijke
basisschool

gedichten

Honderd jaar 'de smithoek'

De dorpsschool bij uitstek
thans 'eeuwige' leerplek!
Mijn lagere schoolstaat
lag ook aan de Smitstraat.

D' herinn'ringen blijven
mijn leven beklijven.
Geen naam is m' ontschoten
van mijn klasgenoten.

De jufs onderwezen
ons schrijven en lezen,
't geheim van het reek'nen
en creatief teek'nen.

En vanaf klas drie was
de meester de wielas,
om wie alles draaide,
wiens scepter daar zwaaide.

Van Drijfhout tot Gorter
- soms langer, soms korter -
zij leerden mij leren,
hen houd ik in ere...

...Voor mij is 't nu zestig jaar her;
'De Smithoek' verleden, reeds ver.
De leerplanontwikk'ling ging door
en vergde een gloednieuw decor.

De school staat straks op een steenworp,
doch blijft een begrip in ons dorp!
Dus pleit ik ervoor, dat voortaan
'die naam' op de voorpui blijft staan!

Jan J.D. Lindenhovius, dorpsdichter - 2011

Afscheid van 'de Smithoek'

Wiej wussen van gin toeten en gin bloazen,
zóvölle kinder en zó'n groot gebouw!
Zó weg van moeders pappot noar de schole,
wiej mussen luster'n noar de schooljuffrouw.

Wiej waren gaauw éwend, ôk an het leren,
de meesten vunn'n het op schole tóch wal fijn!
Eerst was 't nog neet zo meuiluk, 'spöllend leren',
mar ja: toen waa'w ôk nog zo heel arg klein!

Mar later was het toch neet aaltied zó gemakk'luk,
't was vake meuiluk, mangs vervelend, mangs niks an!
De taal, de sommen, aardrijkskunde,
't gunk al dee joaren aaltied mar vedan.

De mooie varsies, de verhalen oet de Biebel,
Dee blïeft oons, dèènk ik, heel oons lèven biej!
Dat God met oons wul goan, in heel oons vèèrd're lèven,
ôk noa dit ofscheid, det maakt oons toch wal bliej!

De meisters en de juffrouws wi'w ôk graag bedaanken
veur wat ze oons met meuite hebt 'eleerd.
Nemt oons neet kwoaluk, alles wat as fout was,
wiej hebt oew inspanning lang neet genog 'waardeerd.

Wie stoat noe biej een grèènspoal in oons lèven,
En goat vedan, de wiede wereld in.
Wiej vroagt of God oons allemoal wul geven:
Zien zègen en Zien hulpe, biej dit niej begin!

Henk Pool - 1989

Bronnen

Bos C.J., Hammer Historie Herbundeld, deel II, Uitgave Oudheidkundige Vereniging Den Ham–Vroomshoop

Broek Roelofs Z.O., serie artikelen 'Hammer Historie': 'Den Ham: beste school uit vijfde district', In: Dagblad van het Oosten, 29 december 1984

Delta TV, 'Dialectproject op basisschool De Smithoek', Vroomshoop, 2006

Gemeente Twenterand, (ver-)bouwtekeningen 1925-1992, Vriezenveen

Hervormd Jeugdkoor Den Ham, In herinnering gegrift, 11 juni 1955 / 11 juni 2005, Den Ham, 2006

Hervormde Gemeente Den Ham, notulen kerkenraadsvergadering 26 september 1905 en 5 november 1908, notulen Kerkvoogdij 5 juni 1911, Begrooting van de ontvangsten en uitgaven voor het jaar 1912 en 1913

Hervormde school Den Ham bestond veertig jaar, In: Dagblad van het Oosten, 5 juni 1952

Hervormde school gaat jubileren, In: De Koerier, 17 mei 1962

Hervormde school vierde op waardige wijze het 50-jarig jubileum, In: De Koerier, 7 juni 1962

Het schooljubileum, In: Almelo's Dagblad, 4 juni 1937

Heutink R.W., Vijftig jaar Heutink Wierden, 1961

Historisch Archief 'De Krulsmid', Dorpsstraat 50, Den Ham

Kadasterkaarten, www.watwaswaar.nl

Kleinjan A.G. en Roelofs E., Meer en Noord-Meer, Dalfsen, 2004

Konijnenberg H., Ontsloten Verleden van Den Ham, Den Ham, 1979

Konijnenberg H., serie artikelen 'Hammer historie': 'De hervormde school in grootmoeders tijd', 'Hammer openbaar onderwijs voor 1900', In: Dagblad van het Oosten, 1987

Konijnenberg H., serie artikelen 'Met het oog op toen': 'Aap-noot-mies al in 1912 in De Smithoek op het plankje', 'Den Ham laatbloeier in bijzonder onderwijs', In: Dagblad van het Oosten, 1989

Konijnenberg H., serie artikelen 'Uit de geschiedenis van Den Ham': 'Onderwijs', In: De Koerier, 1962

Leppink Harry, privécollectie oude schoolspullen, Enschede, 2012

Nieuwsarchief Delta Media Groep, www.deltafm.nl, 2005-2012

Oudheidkundige Vereniging Den Ham-Vroomshoop, Canon van Den Ham en Vroomshoop, www.regiocanons.nl, 2012

Pool Henk, As de blaâ valt (verzameld werk), Amersfoort, Artica Productions, 2003

Reefhuis Marten, privécollectie geschiedschrijving Egede, 2012

School met de Bijbel 1907-1982, 75-jarig jubileumboek, Den Ham, 1982

Stolte F., serie artikelen 'Met het oog op toen': 'Hammer school voedingsbodem voor romances', 'Geen vloer in 't eerste Hammer dorpsschooltje', 'Voorloper De Maten in 1906 aan Grintweg gebouwd', In: Dagblad van het Oosten, 1992

Twentsche Berichten, In: Twents Zondagsblad, 9 juni 1907, 9 juni 1912, 15 september 1912

Vereeniging tot Stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel te den Ham/Ver. voor PCO Den Ham / Vereniging voor PCBO Den Ham-Marle, archief, Den Ham, 1912-2012

Verenigingsnieuws Den Ham, In: Kerk-Gezin-Vereeniging, juli 1937

Wistaria Video Producties, Harry & Co, Zwolle, 1999